

	N		A	Rodulpus. <i>Vide</i> Glaber.	
Niceta Pectoratus.		14		Rogerus monachus.	50
Nicolaus papa.		102			120
Notgerus abbas.		108		S	
	O			Sedulius poeta.	6
Odo Cluniacensis abbas.		124		Sigebertus Gemblacensis	171
Olbertus Gemblacensis abbas.		142		Sixtus episcopus.	47
Orentius poeta.		34		Smaragdus abbas.	218
Osius episcopus.		48		Socrates historicus.	10
	P			Sozomenus historicus.	11
Paschasius Lilybætanus episcopus.		25		Stephanus Leodicensis episcopus.	125
Paschasius diaconus S. R. E.		17		T	
Paschasius Ratbertus.		97		Thodericus Trudonensis abbas.	170
Paterius notarius S. R. E.		43		Theodolus Italus.	134
Paulinus Nolanus episcopus.		14		Theodoretus Cyrensis episc.	9
Paulus diaconus Aquileiensis.		80		Theodorus Scotus archiep.	63
Paulus interpres.		151		Theophilus imp. Constantinop.	96
Paulus Neapol. diaconus.		69		Thomas Ænigmaticus.	135
Pelagius diaconus S. R. E.		115		U	
Petrus Damiani.		162	B	Usuardus monachus.	85
Polycrates Ephesinus episcopus.		3		V	
Pomponius poeta.		53		Venantius Fortunatus.	45
Possidius Calamensis episcopus.		16		Verus Arausicanus episcopus.	75
Proba poetria.		52		Victor Capuanus episcopus.	20
Proterius Alexandrinus episcopus.		26		W	
	R			Walafridus Strabo.	71
Rabanus Maurus.		89		Wandelbertus.	128
Ratherius Veronensis episcopus.		127		Widichindus Corbeiensis.	129
Regino Prumiensis abbas.		111		Z	
Remigius Antissiodor. monachus.		123		Zacharias papa.	77

SIGEBERTI GESTA ABBATUM GEMBLACENSIIUM ET VITA WICBERTI

(Edidit PERTZ, *Monumenta Germaniæ historica*, Script. t. VIII, p. 504.)

MONITUM

Sigebertus, Mellis in monasterium suum reversus (861) intra annos 1060 et 1070 ut videtur (862) Vitam Wicberti, fundatoris ecclesiæ Gemblacensis, et Gesta abbatum Gemblacensium composuit. Qua in re pio gratoque in conditores et Patres monasterii animo satisfactorius, non solum quæ ipse Olberti quondam discipulus præsens expertus fuerat aut a majoribus natu didicerat memoriæ mandavit, sed antiqua monasterii monumenta, chartas præcipue rerum gestarum testes (863) ab imperatoribus, pontificibus Romanis, episcopis Leodiensibus aliisque minoris conditionis personis cænobio Gemblacensi concessas in tabulario asservatas consuluit et majoris fidei conciliandæ gratia libro inseruit. Narrationem ita digessit, ut virum doctrinæ copia insignem et historicorum bene gnarum (864) agnoscas, rerum seriem facile per-

spicias, orationem simplicem, perspicuam, elegantem comprobés. Utrumque opus eodem fere tempore compositum esse videtur, cum in codice autographo Vitam Wicberti in eadem pagina Gesta abbatum Gemblacensium eadem manu scripta excipiant. Quibus id præcipue egit auctor, ut gesta Erluini et Olberti abbatum explicaret. In Erluino se antiquiorem Richarii monachi librum sequi profitetur, qui sub Erluino Gemblaci constitutus Vitam ejus ad Notgerum Leodiensem episcopum metricè descripsit; cujus libri pars cum dissipatis et intercisus scedulibus periisset, Sigebertus ipsis Richarii verbis usus reliquas particulas prosa oratione consarcinavit. Præcipua igitur libri pars Vita Olberti habenda est viri virtutibus et doctrina (865) præcipui, quo abbate Sigebertus monasterium intravit, ad cujus exemplum et præcepta se confor-

NOTÆ.

(861) Liber De viris illustribus et Gesta cap. 41.
 (862) Scilicet ante obitum Mysachi abbatis a. 1071.
 (863) Cf. Gesta cap. 20.
 (864) Folquini Gesta abbatum Lobienisium (c. 13

Vitæ Wicberti; c. 13, 14, Gestorum), Liudprandum, Vitam Chrodegangi, Vitam Joannis Gorziensis jam tum legerat.
 (865) Gesta, cap. 63.

marit, et cui usque ad mortem ejus adhæsit. De successore ejus Mysacho abbate, quo superstitie gesta conscripsit, non nisi pauca addidit, et in Vita ejus substituit; nec post obitum ejus styllum resumpsit. Monstrat id libri ipsius facies (866), et alterum quemdam scriptorem, monachum Gemblacensem, reliqua (867) Vitæ Mysachi et gesta sequentium abbatum (868) subjectisse probat. Qui cum nomen suum haud penitus intercidera voluerit, Godescalcum fuisse, aperte intelligimus (869). Fuit is, ut ab ipso comperimus, Sigeberti discipulus, « unus ex paucis quos post se dimisit, cum multos ante se præmisisset », et præceptoris defuncti opus ita suscepit, ut ei gesta Mysachi, Thietmari, Liethardi et Anselmi addenda constitueret. Primum igitur reliqua Mysachi et Vitam Thietmari conscripsit, paulo post Liethardi Vitam addidit; tum vero ultima Liethardi acta inde a capite 65 subjectis eodem fere tempore quo et Anselmi Vitam anno 1136 defuncti scribendam suscipere; nec reliqua Anselmi quibus totum opus absolvit multo post addita, sed totum Godescalci opus intra annos fere 1130 et 1140 conscriptum fuisse censeam. Epitaphium domus Sigeberti littera initiali distichon cum nomine auctoris continet. Præceptoris sui ad exemplum scripsit que ipse expertus fuerat vel ex documentis authenticis haurire poterat, eoque laudem haud minorem Sigeberto meretur, quamvis nulla præter hunc librum memoria ejus relicta sit, et ea hodie primum reviviscat. Exstat egregius libri codex

1) membranaceus in fol. minore vel 8^{vo} longiori 78 foliorum; initio solum unum quod olim primum erat una cum ei adhærente, scilicet olim inter folia 6 et 7 collocato, perit, in fine complura exciderunt, ita ut codicis primarii nonnisi fragmentum majus supersit. Sunt omnes fere quaterniones (870), sed nullo vel numero vel littera signati, exceptis quinonibus fol. 7-15 atque 24-33 et duernione fol. 58-61 quo Panegyricus libellus continetur. Foliū ultimum 78

in fine titulum habet: INCIPIT PROLOGUS OPERIS SUBSEQUENTIS, qui subsequens olim opus (871) exoidisse probat. In prima pagina vestigia chartæ cujusdam cernuntur, manu sæculi XII exarata (872); et titulus (873) sæculo XIV inscriptus codici jam tunc temporis anteriora abscissa fuisse prodit. Folio 1^a-13^a Vita Wicberti, fol. 13^a-39^a Gesta abbatum manu Sigeberti (874) scripta sunt, Godescalci continuatio fol. 39^a-57. Panegyricus, quem quominus eidem auctori tribuamus nihil obstare videtur, fol. 58-61 explet; fol. 62-78 Vitam Maclovii Thietmario abbate rogante a Sigeberto scriptam præbent (875). Ultimis Vitæ Wicberti capitibus in margine numeri I, II^a, III^a, IIII^a, V^a, VI^a, VII^a, VIII^a, lectionum scilicet, ascripti sunt, quas se competenti ordine in depositione Wicberti excerptisse Sigebertus scripsit (876). Correcturæ, rasuræ ab auctoris manu profectæ curam libro impensam, e contra notæ et correcturæ recentes librum sæculo fortasse XVII tractatum vel perfectum fuisse testantur. Codex Gemblaci diu asservatus et incendio quo monasterium cum bibliotheca sæculo XVII conflagravit, peritisse visus, anno demum 1714 Hagæ (877) Comitibus sub hasta venit, et ab Uffenbachio comparatus postea in bibliothecam senatus Lipsiensis venit, ubi eum a. 1825 evolvi; nunc autem favore senatus amplissimi curante V. Cl. Nawmann bibliothecario de re nostra bene merito mihi transmissum exscripti. Jam igitur Vita Wicberti authentica et prima vice integra Gesta prodeunt, quorum nonnisi excerpta vitiiis fere incredibilibus delonestata hucusque in Dacherii Spicilegio (878) legebantur. Et dum autographa Sigeberti et Godescalci evolvere licet, editionem accuratissimam ad eorum normam exegi, præter quod pauca casu omisa supplevi, e. g. accentum præpositioni a tam per Sigebertum quam per Godescalcum addi solitum (879) et rarissime neglectum. Vocem præter auctor uterque præter, præter et præter scribendo corripit. At in aliis ab invicem dis-

NOTÆ.

(866) Fol. 39^a.

(867) Cap. 48 et reliqua.

(868) Thietmari, Liethardi et Anselmi Vitas ab eodem profectas esse, præter scribentis manum quæ ipse, capp. 59, 68, dicit comprobant; contra Olberti Vitam Sigeberto tribuit c. 63.

(869) Anselmum, Sigeberti et in Chronico continuatorem esse primum suspicatus eram, sed codice perfecto jam certam rem edicere licet.

(870) Foll. 1-6, 7-15, exciso folio inter fol. 13 et 14, 16-23, 34-41, 42 sqq., 50 sqq., 62 sqq., 70 sqq.

(871) Fortasse Vitam Theodardi.

(872) Data est a Wilhelmo quodam cum conjugæ et filio Hillino.

(873) Vita sancti guberti edita a reverendo doctore sigeberto monacho monasterii gemblacensis.

(874) Qualis in SS. T. IV, tab. I (Vita Brunonis manus correctoris) et T. VI, tab. III, IV, exhibetur.

(875) Cum eodem fere tempore ac Vita Wicberti et Gesta abbatum composita sit, litteras Sigeberti hic sistimus.

INCIPIT EPISTOLA SIGEBERTI AD TIETMARUM ABBATEM. Vita piissimi confessoris Christi Maclovi, qui etiam Macutes dictus est, diligenter quantum ad veritatem historię antiquorum stilo erat exarata; sed quia minus ordinate digesta, minus compositè descripta, ad hæc barbarismis et solœcismis nimis erat confusa, longo oblivionis et negligentię situ adeo latebat obducta, ut quasi nullius auribus digna, jam ab omnium recesserit memoria. Sed considerato quia non omnino perdit estimationem precii preciosum metallum, quamvis jaceat rudere terræ infossum, vel scabredine rubiginis decoloratum, placuit, o venerabilis pater Thietmari, tuæ paternitati, ut juberet meæ pusillitati, ut inspecto historię textu, et pro posse eraso vitiorum

C contractu, meliorem illam quantulocunque sermonis cultu. Ego qui jussioni contraire non habui, opus injunctum exsecutus sum, non quidem ut volui, sed quomodo pro ingenii tenuitate valui. More enim rusticani fabri qui folibus sufflando et malleis tundendo elicit scoriam de rudi massa preciosis metalli, ut paratior reddatur operosi artificis manui, ostendo aliis splendorem materiei, ut si quis velit exercere vim sui artificii, inveniat materiam paratam suo usui. Ergo quod facili factu videtur faciam, scilicet ut superflua demam, vitiosa corrigam, confusa ordini reddam, a veritate tamen historię nullo modo recedam, ut nihil novi fecisse dicar, cum vetus tantum limando et fricando renovasse videar.

Capitula 7, 8, 9, memoratu digna continent, scilicet quod Maclovius Brendani abbatibus discipulus cum eo et ferme centum octoginta hominibus Felicitatis insulam quæsiturus navigavit, qui demum septem annis in peregrinatione consumatis in patriam redeunt.

(876) De viris illustribus.

(877) In catalogo Christ. Van Lom et Rutgeri Albers pag. 428, numero 660 signatus; manu Sigeberti exaratum prædicarunt, quod Uffenbachius sibi persuaderi haud passus est (fol. 1, nota ejus manu).

(878) T. VI, p. 505 sqq., et t. II, p. 759-769 fol. Editor codicem nunquam vidit, sed excerpta tantum illa nactus, ne de auctore quidem certus est, quem unum esse putat ideoque Sigebertum fuisse negat. Textus corruptionem jam p. 790 ex distichis discisis judicare licet. Et dimidia libri pars excidit. Apographum quo Dacherius usus est, hodie in bibl. regia Parisiensi Résidu de Saint-Germain 90, n. 4, 3, asservatur; v. Arehiv. VIII, 315.

(879) Ut in Chronico Sigeberti.

cedunt, ita ut Sigebertus constanter Gemmelacum, -cumque, unquam, sed, Godescalcum Gemblacum, -cumque, unquam, s; scribat. Apud Godescalcum jam et lineolam partibus dissectæ vocis jungendis sæculo XII primum adhibitam reperias. Cæterum memoratu dignum, quod Sigebertus eamdem vocem, Guibertus, Guicbertus, Wicbertus, Wichbertus diverse scribit, quod ubique servandum duxi.

1) *Apographa codicis nostri habentur in biblioth. Ambianensi n. 357, chart., sæc. XVI, et in Bruzelensi n. 10292, chart., sæc. XVI. Vide Annales nostros T. IX, p. 398, 534.*

Vitæ Wicberti, quæ primum a Surio (880) male edita, deinde a Lambecio (881) ope codicis Cæsarei Vindobonensis chartacei emendata et nonnullis ad res Gemblacenses facientibus aucta, anno 1685 a Mabilionio (882) absque novis subsidiis et ab Henschenio (883) ope codicum Korsendonciani, Ultrajectini et Trevirensis edita fuit, hæc præterea subsidia adhibui:

2) *Codicem bibl. Cæsareæ Vindobonensis inter Historicorum eccles. n. 106, hodie n. 490 signatum, membraceum, in 8^{vo} majore, sæculi XII, quem anno 1843 evolvi, jam vero Wattenbachius noster quanta fieri potuit diligentia exseripsit. Olim vel sæculo XV fuit codex Sancti Maximini Trevirensis. Continet Vitam Wicberti absque capitum argumentis diligenter scriptam, deinde libellum de elevatione ejusdem, prologum Sigeberti in miraculis sancti Wicberti, visionem ejusdem Sigeberti cum miraculis Wicberti, Guiberti junioris narrationem de combustione monasterii Gemblacensis, subjecto de priori conflagratione textu continuatæ Sigeberti Gemblacensis qualis in no-*

stro Scriptorum tomo VI, pag. 385 legitur (Supra, col. 239). Sequitur fol. 19 Sigeberti Vita S. Maclovii (884); Miracula ope hujus libri jam primum in lucem proferenda digna sunt quæ legantur. Cum ipse congruere videtur

2b) *C. Korsendonciani ab Henschenio corrigendo Surii textui adhibitus, præter quod epistolam Erluini Vitæ Wicberti subjectam omisit, et post historiam elevationis appendicis loco nonnisi caput 3 Miraculorum addit. Hodie latet.*

3) *C. Vindobonensis hist. ecclesiasticæ n. 128, jam 3469, olim Ambrasianus, a monachis Gemblacensibus Maximiliano I imperatori oblatus (885), chartaceus, in 4^o, circa a. 1500 scriptus, cujus primam notitiam Lambecio debemus (886); Vitam Wicberti, omisso Erluini epistola, excerpta elevationis (887), Ottonis I et Benedicti VII diplomata (888) et fol. 21, narrationem de combustione (889), exhibet addita fol. 24 nota (890) ex continuatione Sigeberti Gemblacensis. Librum Wattenbachius noster in usum nostrum convertit. Accedit ad eum*

3b) *C. Ultrajectinus, qui elevationis historiam contrahit. Henschenio ad manus fuit, sed hodie latet.*

4) *C. S. Maximini Trevirensis ab Henschenio adhibitus Vitam Wicberti absque epistola Erluini præbuit, et hodie in bibliotheca urbis Trevirensis n. 1151, Vol. II, magni legendarii membr., sæc. XIII habetur; cf. Annales nostros VIII, 600.*

5) *C. a. Surio editioni suæ adhibitus (891) hodie latet, nullo editionis nostræ incommodo, quam autographo inniti debere haud dubitatur. Quare et lectiones codicum reliquorum qui inde fluxerunt nonnisi raro adducendas diximus.*

NOTÆ.

(880) Die XIII Maii.

(881) Commentar. II.

(882) In Actis O. S. Benedicti sæculo V, 299.

(883) Acta SS. Mai VI, p. 260.

(884) Eodem tegumento hodie codex alius sæculi XIII Vita sancti Germani Parisiorum episcopi habetur.

(885) Teste epigrammate a Lambecio edito, Kollar. Anal. t. I, p. 933.

(886) Nonnulla inde typis dedit Kollar. Anal. I

(887) P. 917.

(888) P. 920.

(889) P. 926.

(890) P. 931.

(891) Alii codices Vitam Wicberti Hersfeldensis vel Guiberti junioris exhibentes et in Annalibus nostris indicati a ratione nostra alieni sunt.

GESTA ABBATUM GEMBLACENSIVM

INCIPIT LIBELLVS DE GESTIS ABBATVM GEMMELACENSIVM.

1. Vitam Erluini, primi Gemmelacensium abbat-
tis, Richarius monachus ejus ad ⁷⁰² Notgerum, Leodicensem episcopum, metricè descripsit; sed nescimus quomodo accidit quod, dissipatis et intercisisscedulis, a memoria omnium deperit. Unde nos quasi particulas discissæ vestis recolligentes, et quicquid de eo scriptum ubiubi invenimus simul assuentes, fecimus ut saltem hereat sibi quasi unius corpusculi compages. Ne ergo exordium ratiunculæ nostræ ex ambiguitate alicujus conjecturæ vacillare videatur, verba ipsius Richarii in fundamenti stabilitate jacentur ⁷⁰³

2. Venerabilis itaque Erluinus patris proprii studio litteralis scientiæ imbulus documentis, cum in præsentis seculo cerneret nil agi utilitatis, cœpit estuare ejus rudis affectus, dans operam ut postpositis vitæ lubricæ salerantis, cœnobitarum sponte conglomeraretur phalangi. Menia siquidem Gemmelacensis cœnobii pariter cum domno Wicperto Dei cultore construere viriliter egit, ejus quoque, ut luce clarius agnoscitur, amminuculatione cohors monachorum puerorumque in Domino communiter degentium conglutinata est haut exigua. Omnibus enim gratus extitit, singularis karitatis,

VARIE LECTIONES.

⁷⁰² e corr. ⁷⁰³ hic folii excisi reliquæ manent, sed quid continerit non liquet nisi primam paginam vacuam alteram titulo libri et præfatione quæ jam fol. 13^o legitur impletam fuisse credis; quod quum haud veri simile sit, potius in eam partem inclino, ut jam in conficiendo libro membranam simplicem altera parte carentem adhibitam fuisse statuam.

feroris, alacritatis, in advenis, in pauperum cater-
vis. Sane pro meritis condigna rependere noverat,
simplicibus misteriorum profunditates depromere,
in solvendis a opponendis sagax assertionibus. Ad-
versus malignorum procellas vigens ac solidus, re-
bus in adversis submittere nolens animum, sobrius
per pacis prospera. Redundabat amor et timor in
subditis, dogma redolebat in alumnis. At vero quem
nulla quiverunt adversa movere, licet concussus et
jactatus sit molestiis acerbis, contendit jugiter vir-
tutum gradibus polorum scandere regna. Novit enim
quod felicem tranquilla non faciant, verum mens
sibi bene conscia quanto magis atteritur, tanto am-
plius splendescit. Gaudia quoque lubrici seculi quo
magis vernando⁷⁰⁶ pollent et amplis se spaciando
trahunt incessibus, hoc amplius noctis tartaræ
subeunt penetrabilia, sublatoque lumine ruunt morte
perimente pestifera. Sane patronum supra memora-
tum laude dignissimum cum clausum septa cœnobii
tenerent absconditum mundo, verum vernante polo,
utpote sidus splendidissimum, dictis pariter et actibus
pollens radiabat ubique; monachis etiam clericorum
contionibus formam vitæ super astra ferentis totis
visibus celebs ostendebat, et ad cœlestis consortium
Hierusalem de noctis valle vocatos, quo virtutum
gradibus lucis scandere itinera certarent, multis
modis hortabatur. Talium siquidem floribus redi-
mitus studiorum vitæ perhensis semina huma-
narum mentium serens præcordiis, innumerabiles ho-
minum phalanges propriis instituens exemplis, noxia
mundi despiciere et salubre vivendi propositum do-
cuit adire.

3. Hæc de rudimentis vitæ et conversionis Erluini
abbatis supradictus scriptor in ipso rationis præmio
per anticipationem declamavit, tempus quoque quan-
do claruit in textus sui limine statim insinuavit, et
virtutem actuum ejus iterando apertius confirmavit;
ita exorsus :

Otonis fuit ad tempus hic regis in aula,

Terrigenis speculum, lux et imago Dei

Ast ubi devotus fidei sumpsit documenta,

Sincero Dominum corde sequi studuit.

Quam patiens et quam dulcis quantumque benignus

Jugiter extiterit, quis memorare queat?

Nam placidus degens lenibat corda furentum

In mores pacis de feritate vocans.

Alloquio blandus, mira gravitate modestus,

Non asper, non trux, non violentus erat.

Mitis erat cunctis, suavis, pius atque benignus.

Gratus, blandiloquus compatiensque bonus.

Quem mestum vidit, quem tristem quemque dolentem,

Affectu patris subveniebat ei,

Affatu dulci merentia pectora mulcens.

Angorem pressit⁷⁰⁶, gaudia læta dedit.

A *Quam præsens parcus fuerit potusque cibique*

Ostendit sancti vita probata viri.

Æsuriem qui tam tenui suspenderat æsca,

Quo frenata magis quam saturata foret;

Ei sitis ardorem modica dimoverat unda,

Ne tam extincta foret quam tepesfacta jucens.

Illud in ore canens illudque in corde volutans,

Pane quod in solo non bene vivit homo.

Sed virtute magis verbi mens pascitur, ex quo

Perpetuæ lucis gaudia vita capit.

Insomnes noctes hic⁷⁰⁶ ducere sepe suetus,

Pulsabat cæli stetitibus astra piis.

Pervigili cura sortes aptabat habenas.

Spiritus cogens menbra subacta dare,

B *Mundicia ut cordis superoquo ardore calentes*

Arceret flammæ, carnis ab igne datas.

Utque animus cælo jugiter suspensus inesset,

Ac terris positus jum super alta foret,

Cælestis verbi meditamen in ore tenebat,

Justitiam esuriens, justitiam sitiens.

4. His vivendi documentis non tantum initiatus,
sed ad plenitudinem usque institutus, vixit in cle-
ricalis ordinis habitu quam potuit laudabilis⁷⁰⁷.
Sed quia ipse Dominus pars hereditatis est clericis
secundum nomen suum (892) in sortem Domini elec-
tis, ambebat sagaciter, ut funes hereditatis caderent
sibi in præclaris. Ideo proficiens de virtute in virtu-
tem, de canonicæ regulæ gradu ad monachicæ vitæ
ascendit sublimitatem. Ubi non aliter vixit quam
alios vivere docuit; quos suo exemplo ad ejusdem
propositi jugum suscipiendum attraxit, sciens juxta
dominicam vocem, quia *qui dominica mandata sol-
vit et alios ne solvant docet, minimus in regno cælo-
rum vocari habet* (Matth. v, 19). Quapropter bona et
agendo et docendo magnus in regno cælorum, in
præsenti scilicet æcclesia, merito est vocatus. Tam
multiplici morum honestate usquequaque commen-
datus, habebatur cunctis reverendus et Dei timorem
appetentibus per omnia imitandus. Multi etiam quos
secularis adornabat potentia eum dignum judicabant
sua amicitia, pro eo quod in illo eminebat sanctita-
tis reverentia, consilii vigeat prudentia, et animas
Deo lucrandi singularis ei divinitus collata erat gra-
tia. Cui inter cætera hoc quoque addidit dispensatio
D divina, ut nobilissimi apud seculum et devotissimi
apud Deum Wichperti frueretur amicitia, ita ut mu-
tuæ karitatis inter se indivisibili conjuncti glutino,
unum vellent et unum nolent in Domino, et ubi
tam pia erat unanimatis inspiratio, nulla prorsus
poterat subrepre contrarietatis conspiratio. Sed
profecto credebatur multum deesse sibi, cum ipse
solut retraxerit pedem a vanitate seculi, quod adhuc
pars altera animæ suæ, piissimus scilicet Wichper-
tus hereret infixus in limo mundani profundi. Cu-

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁰⁶ ern. e corr. rec manus. ⁷⁰⁶ primo expressit? ⁷⁰⁶ hinc corr. hic. ⁷⁰⁷ Laudabilis corr ut in textu.

NOTÆ.

(892) Scil. κληρος.

piens ergo supradicto amico suo Wichperto veraciter et perpetualiter frui in Domino, toto mentis ardebat desiderio, ut eum posset lucrari Domino, et omnem gratiam amicitiae, qua apud animum ejus tam efficaciter poterat, ad salutem animae illius convertere gestiebat. Nec prius destitit, quam eum artius infixum in lacu miseriae mundanae et luto secularis potentiae, fortiter injecta manu extraxit, et ymnium novum divinae laudationis in os ejus immisit. Deinde etiam in totius vitae suae tenore exequendo strenuus ei fuit eruditor, fidus et circumspectus consiliator, et promptus in rerum opportunitate adjutor. Hoc denique incentore basilicam Deo et sancto Petro sanctoque Exuperio aedificavit, officinas elaustris monachicae religionis ⁷⁰⁸ competentes aedificavit, res suas hereditario jure Deo delegavit, fratres ad iuge Dei famulicium idoneos inibi congregavit, seque suosque suaque omnia ad ejus nutum obedienter ordinavit. Perpendens itaque praefatus Wichpertus hunc virum suis temporibus a Deo destinatum ad animas lucrandas, et bene expertus dirigi a Domino per omnia illius vias, pro collato sibi coelitus subsidio incessanter Divinitati agebat gratias. Unde salubri directus consilio, totum se ejus submisit magisterio, eumque abbatem delegit et praefecit sibi fratrumque suorum collegio, ut, omni mundanae sollicitudinis onere deposito, ipse securus et intentius contemplativae vitae invigilaret proposito.

5. Itaque vir vitae memorabilis Erluinus ⁷⁰⁹ non honorem sed onus suscipiens monastici regiminis, eo ferventius cepit insudare regularis disciplinae studiis, quo sciebat se Deo rationem redditurum, non tantum de suis, sed etiam de sibi subjectorum ratiociniis. De cujus vitae insinuando statu, non opus est agere multo verborum ambitu, de quo constat non alia egisse nisi quae placita essent in veri iudicis conspectu. Nec dubium qui tam gratuite ⁷¹⁰ Deo placebat pro bonae intentionis oculo, quod etiam Dei amatoribus placuerit pro bonae actionis studio; et qui bonis erat amatus et reverendus, non mirum quod contrariis ⁷¹¹ Deo erat suspectus et contrarius. Interius ergo animarum consulens saluti, exterius autem corporum intendens usui, ut prudens et fidelis paterfamilias utriusque hominis prospiciebat utilitati. Qui sciens insolentiam secularis potentiae solere adversari ecclesiasticae quieti, omnia quae beatus Wichpertus legali testamento delegaverat commissae sibi ecclesiae Dei, imperialis et apostolicae manus astipulatione fecit perpetualiter corroborari. Quas cartas non pigeat hic inserere, ut eas tenaciter posterorum commendemus memoriae. Imperialis ergo carta est hujusmodi :

6. *In nomine domini Dei et Salvatoris aeterni.*

A *Otto divina favente clementia rex Lotnariensium et Francigenum. Quidquid Germanensium sub imperii nostri ditione ac religionis Dei nutu a venerabilibus ac Dei timoratis agitur viris, ratum ducimus nostris corroborari assertionibus, scilicet ut nostra firmitate ac defensione valeant contra infestantium incursum ⁷¹² tueri. Quapropter agnoscat fidelium conventus, quod quidam Wichpertus nomine, a secularibus hujus vitae tumultibus recedens, contempnens transitoria ut commutaret aeterna, vertit se ad monasticae regulam vitae sincero mentis cogitans affectu, qualiter a semetipso, prout possibilitas sibi adesset, deificae majestatis augmentaretur famulatus, construere basilicam mox cepit in loco Gemblaus dicto in honore sancti salvatoris domini nostri Jesu Christi. Talis ergo desiderii karissimum nepotem suum, Wichpertum praefatum, calore succendi conspiciens avia sua Gisla nominata, praesidio constructionis ejusdem Gemblaucensis cenobii res eidem nepoti suo legali traditione contulit hereditarias, quas sibi vir suus nomine Rothingus impendit dotis gratia, in comitatu scilicet Lomacensi atque Darnuensi, villam videlicet Gemblaus cum omnibus ad eandem pertinentibus. In eodemque pago villam Bufols dictam cum appenditiis suis. Et in villa Asnagia quicquid ipse jure tenuit vel hi quos propriis hic notare studuimus nominibus : Robertus videlicet, Angerus, Fulcoldus, Emmo, Hericindis, praeter dimidium mansum quod sorori suae pro salute contulit animae suae. Et apud eundem pagum villam Salvenerias cum inibi aspicientibus, unumque mansum quod emit vocabulo Ruoz, alterumque mansum fiscalem in loco qui dicitur Vilers antiquitus appendentem ad altare sancti Petri principis apostolorum. Similiter in pago Asbain (893) apud villam Herines mansum unum, quod Rothingus et conjunx ejus emerunt. Vitae denique monasticae normam pio multiplicare cernens intuitu piissima Gisla supra memorata, verae fidei divinitus ardore succensa, dedit amantissimo nepoti suo Wichperto crebro memorato omnia sub ea datione quicquid praefatus vir Rothingus dotis gratia legaliter donaverat in comitatu Wastenaco, villas scilicet Naslei et Corbeis, et Avoncurt, et Curceles mansumque unum ad curtem Romenei dictam, villamque Molins vocitatum silvamque Boisotgis vocitatum, et villam Ailant et Urei. Et mansum unum in villa Ailant. Et molendinum unum super fluvium Fontlaine in comitatu Lazensis. Et clibanum quendam in civitate Sens nuncupata, per annos solventem singulos 30 solidos nummorum. Et curtem Herhardi et Caderaita. Similiter in comitatu Stampais villam Maisons dictam, et villam Algeldi. Gisla post haec supra septies memorata divinae inspirationis in ea magis ac magis crescente clementia monachorum multiplicare videns catervam, seque divino mancipans obsequio, dedit*

VARIAE LECTIONES.

⁷⁰⁸ s jam erasum est. ⁷⁰⁹ Elluinus c. ⁷¹⁰ gratuito corr. gratuite c. ⁷¹¹ contrarius. ⁷¹² in in marg. add.

NOTAE.

(895) Hasbanio.

etiam, præter ea quæ jam supra notavimus, ex propria hereditate in comitatu videlicet Maison, in villa quæ dicitur Masuic, quandam terræ partem, compli-
 cemque navium per annos solventem singulos quinque solidos denariorum. In eodemque comitatu villam quæ dicitur Bietline in qua habetur ecclesia, medietate quidem nostra, mansum indominitatus, molendinum, camba, capturaque piscium. In comitatu vero Rewers villam Motivort dictam cum inibi pertinentibus, ac in quadam villa ejusdem comitatus Bergam vocatam super fluvium Rim vineam obtinam. Domnus interea præfatus Wichpertus de paternis vel maternis rebus sibi jure hereditatis legales faciens traditiones, dedit quicquid jurium visum est habere extra fratrum suorum societatem sub nomine Dei et Salvatoris nostri sanctique Petri regni cælorum clavigeri, fratribus in eodem loco Gemblaus sub regulari viventibus disciplina, quos ibidem Dei coadunaverat miseratione, in comitatu scilicet Breibant in loco Melin ecclesiam, mansum indominitatum cum appenditiis suis, cambam, molendinum, et culturam Arnulphi. Et decem mansos de Lietzais, quos filio suo karissimo Wichperto mater solummodo cum fratre suo Oilboldo legaliter tradidit. Et unam insulam in eadem villa. Et apud eundem pagum medietatem villæ Putian, medietatemque Beurene. In comitatuque Darnuensi medietatem villæ Curtils dictæ, ac medietatem villæ Walaham dictæ, medietatemque Wasmont in pago Asbain. Siquidem et in hoc habuit doctorem et patronum quandam venerabilem virum Erluinum, qui et ipse canonicam, quo vivebat, regulam avertit ad monasticam vitam. Ipsum prorsus is præfatus Wichpertus post ædificatam æcclesiam et officinas claustrum, quas simul construxerant, sibi elegit abbatem, et se cum omnibus quos accersierat monachis commisit regendum, illi potius se quam sibi ipsi credens. Igitur quia bonis debemus amminiculari viris; ut nostra valeant tuitione defendi, regia magnificentia ac virtute nostra roboramus auctoritate, quicquid ipse contulit illi ecclesiæ videlicet in Gemblaus, ac quicquid exinde venerabilium virorum largitione Deo fuerit annuente concessum, ut nullus infidelium vel aliquis ejus heredum aliqua temeritate infringere audeat, sed potius inconvulsam semper permaneat⁷¹³. Habeant sane potestatem, sicut ipsi a nobis expetierunt, eligendi regularem vel in illo loco vel ubicumque eis melius visum fuerit abbatem et advocatum, qui inibi datas res lege detineat nostra vel comitum nostrorum defensione. Quibus eodem jussionis meæ imperio faciendi castellum concedatur potestas, a falsis quatinus christianis vel paganis pignora sanctorum quæ inibi digno

A condita sunt honore salventur; Deoque famulantes ab omni protegantur adversitate, nullusque nobis succedens rex in æternum aliquod audeat ex eodem loco expetere servitium præter munia orationum, ab omnique subjectionis excussus onere⁷¹⁴ regum perpetua firmetur tuitione; nec quovis modo aliquis episcopus in cujus diocesi idem existit locus aliquam vim contra voluntatem abbatis habeat, nec synodum peragere, nec ullam omnino rem exornare, nisi tantummodo monachos ejusdem abbatis ordinare; post mortemque⁷¹⁵ ejus accersitus juxta regulam sancti Benedicti consilio monachorum cæterorumque conprovincialium nomen Dei timentium, imperioque regis electum benedicat abbatem; sicque nullius muneris accepto servitio præter constitutam præbendam panis sancti Salvatoris, ad statum redeat propriæ sedis. Et quia sub nostra consistit ditione, annuimus abbati cancellarium sibi constituere quemcumque voluerit ex suis. Similiter mercatum, percussuram monetæ, matheriam⁷¹⁶. Nec per gyrum ipsius abbatihæ qualibet comes sine legatus dominicus ulla utatur potestate sine permissione abbatis et advocati. Isdemque locus absolutus sit ab omni theloneo; nec in civitate, nec in castello, nec in villa, nec super aquas, nec in pontibus, nec in ullius imperii nostri loco tributum solvant. Et hujusmodi per succedentia tempora locus ille regum tueatur regimine ac defensione, ut et nos et succedentes reges eorum protegamur oratione. Porro hoc uti maneat ratum et per succedentia tempora inconvulsam, anuli nostri impressione sigillari jussimus ac manu nostra subtilus firmavimus.

Signum dom (L. M.) ni Ottonis serenissimi regis. Brun cancellarius ad vicem Fridurici archicapellani recognovi.

Data 12. Kal. Octobris. Actum anno incarnationis Domini 946. indictione 1. ⁷¹⁷ anno domni Ottonis 11. Actum in Leodio. (S. R.) (894).

7. Apostolicæ autem auctoritatis carta hæc est:

† Benedictus episcopus servus servorum Dei ⁷¹⁸ religioso abbati venerabili ⁷¹⁹ monasterii sancti salvatoris domini nostri Jesus Christi ac sancti Petri noviter ibi constituti, suisque successoribus in perpetuum. Cum magna nobis sollicitudine insistit cura pro universis Dei æcclesiis ac piis locis invigilandum⁷²⁰, ne aliqua necessitate jacturam sustineant, sed magis propriæ utilitatis stipendia consequantur; ideo convenit nos tota pastoralis mentis integritate eorundem venerabilium locorum maxime integritatem et stabilitatem procurare, et sedule eorum utilitatibus subsidia illic conferre, ut Deo nostro omnipotenti id quod pro ejus sancti nominis honore etiam ad laudem atque gloriam ejus divinæ maiestatis cum venerabili-

VARIE LECTIONES.

⁷¹³ maneat corr. perm. ⁷¹⁴ honore corr. onere. ⁷¹⁵ mortem corr. mortemque. ⁷¹⁶ rec. manus add.: faciendi. ⁷¹⁷ alia manu in loco raso. ⁷¹⁸ IN PERPETUUM primum scripta deinde erasa. ⁷¹⁹ ita c. ⁷²⁰ in transpunctum.

NOTÆ.

(894) Diploma ita scribitur ut authenticum præ oculis fuisse videatur. Monogramma et signum recognitionis minio scripta sunt.

libus nos certum est contulisse locis sit acceptabile, nobisque ab ejus locupletissima misericordia digna hujusmodi pii operis in sidereis conferatur arcibus remuneratio. Igitur quia⁷²¹ postulatis a nobis quatinus pro Dei omnipotentis amore ac domni Ottonis præcellentissimi imperatoris nostrique dilecti filii concederemus atque confirmarem vobis prædictum monasterium in honore sancti Salvatoris ac sancti Petri constructum, cum omnibus rebus mobilibus atque immobilibus quæ sub eodem monasterio adiacere ac pertinere videntur, tam mansis quam etiam castris villis atque casualibus, tam qui præsentibus sunt quamque etiam usque in finem esse debent, posito in loco qui vocatur Gemblaos, concedimus atque confirmamus apostolica auctoritate ut de alio monasterio abbas ibi non constituitur, sed ipsi servi Dei secundum regulam sancti Benedicti viventes ex sua propria congregatione potestatem eligendi abbatem habeant. Abbas privilegii sedis apostolicæ infulis decoratur, ut sub jurisdictione sanctæ nostræ cui Deo auctore deservimus æcclesiæ constitutum nullius alterius æcclesiæ jurisdictionibus submittatur, et ideo cujuslibet æcclesiæ episcopum in præfato monasterio ditionis quamlibet habere auctoritatem prohibemus, nisi tantum benedicendi habeat licentiam; statuentes apostolica censura atque auctoritate beati Petri apostolorum principis, sub divini judicii obstatione ac validis atque atrocioribus anathematis interdictionibus, ut nullus unquam nostrorum successorum pontificum vel alia parva magnaque persona, aliquid de rebus vel possessionibus ad idem pertinentibus monasterium auferre vel alienare præsumat. Si quis autem, quod non credimus, nefario ausu parva magnaque persona contra hoc nostrum apostolicum privilegium agere temptaverit, sciat se anathematis vinculo esse innodatum, ac a regno Dei alienum ac cum omnibus impiis æterno incendii supplicio condemnatum. At vero qui observator extiterit præcepti, gratiam ac misericordiam vitamque æternam a misericordissimo domino Deo multipliciter consequatur. Scriptum per manum Bonifacii notarii regionarii ac scriniarii sanctæ Romanæ ecclesiæ, in mense Martio, indictione undecima. Bene valete † Datum 8. Kalendas Aprilis per manus Stephani episcopi ac bibliothecarii sanctæ sedis apostolicæ, anno pontificatus domni nostri Benedicti sanctissimi septimi papæ nono, imperante domno nostro Ottone a Deo coronato magno ac pacifico imperatore anno 16^o in mense supra scripto ac indictione undecima (an. 988)

8. Præfatus constructor Gemmelacensis cænobii emit medietatem æcclesiæ in villa Bieune, cujus alteram medietatem, quæ sua fuerat, nostræ tradiderat æcclesiæ, ut constat ex descriptione nujus cartæ:

† Agnoscat⁷²² quemcumque Dei possidet timor, quia domnus Wichpertus Deo deditus, amissis secula-

ribus mercatus æterna, egit quæ Deo erant placita. Siquidem jussu illustrissimi abbatis sui Erluini, cujus locum omnem sub regimine commendarat, precio æcclesiastico impetravit in pago Masau, mediam partem æcclesiæ quam non tenebat⁷²³. Erat enim ipsa edes supradicta communis inter locam nostram et quendam nobilem virum Lambertum. Accepto ergo precio, ut supra diximus, idem Deo sacratus contulit pretium et expetiit partem residuam templi vidente filio ejus Ansfrido. Nam idem Lambertus advocato eam tradidit, atque ita consolidavit, ut penitus in evum non possit mutari. Sed ne ipsa commutatio auferretur in evum, ipsius Lambertus in cartula exinde peracta imposuit signum.

9. Carta de prædio in villa Dorp, quod Fulquinus quidam sancto Petro tradidit, et ad memoriam posteriorum litteris exarari causam ipsam fecit. Quisquis bene possideat res in præsentis seculo adquisitas, ille utique optime possidet, qui de terrenis ac caducis sibi mercatur æterna. Quam ob rem ego in Dei nomine Fulquinus cum consilio vel suasu benignissimi Faraberti episcopi pro salute animæ beatæ memoriæ Richarii episcopi, ipsius etiam Faraberti, pro salute nichilominus animæ meæ filiorumque ac fratrum meorum, sive quoque gratia Orlæ salutis trado et perpetualiter tribuo æcclesiæ sanctæ Dei genitricis Mariæ beatique Petri apostoli apostolorum principis atque sancti Exuperii, in loco vocabulo Gemblaos ubi præesse dinoscitur illustris abbas Elluinus⁷²⁴ quoddam juris mei prædium in pago Braimbant in loca qui dicitur Dorp cum dimidia æcclesia, et cum una cama, et sedecim mansis, et cum quodam homine nomine Iser, seu cum omnibus ibidem aspicientibus, cum domibus et ædificiis, campis, terris tam cultis quam incultis, silvis, pratis, pascuis communibus et perviis, aquis aquarumve decursibus, mobilibus et immobilibus, præsidiis, pecuniis, omnia et ex omnibus quicquid in ipso loco nostra videtur possessio vel dominatio, rem exquisitam et inexactam, totum et ad integrum tam de alodo⁷²⁵ quam de comparato seu de quolibet attractatu, ad nos ibidem dinoscitur pervenisse, de nostro jure et dominatione jam dicto monasterio per hanc cartulam donationis sive per festucam atque andelagum ad opus sanctorum quorum mentionem supra fecimus a die præsentis donamus, tradimus atque perpetualiter in omnibus confirmamus, ea vero ratione ut præceptores prædicti monasterii ab hac die hoc habeant teneant atque possideant, vel quicquid inde facere voluerint liberam ac firmissimam Christo propitio in omnibus habeant potestatem. Et si quis deinceps, quod futurum esse non credo, si ego ipse, quod absit, aut quisquam de heredibus meis seu quolibet externa persona quæ contra hanc cartulam donationis venire aut calumniare eam præsumperit, et se exinde non subtraxerit, a liminibus sanctæ Dei æcclesiæ excommunicatus et divisus

VARIE LECTIONES.

⁷²¹ in loco raso. ⁷²² g jam erasum est. ⁷²³ manu recenti illitum, ut et alia nonnullæ voces. ⁷²⁴ ita c. ⁷²⁵ allodio superscripto vel alodo c.

existat, et insuper in die tremendi iudicii propter hoc rationem reddat. Contra quem vero calumpniam intulerit, auri uncias 100, argenti vero libras 300 coactus exsolvat, et quod repetit nullo modo evindicare prevaleat. Sed præsens hæc donatio meis, et me rogante, bonorum hominum manibus roborata, quorum nomina vel signa subter tenentur inserta, stipulatione subnixâ diuturnum tempus maneat inconvulsa. Signum Goderanni advocati. Signum Fulquini et reliquorum. Otto rex. Cuno dux. Farabertus episcopus. Aletrannus cancellarius.

10. Inter venerabilem abbatem Erluinum et quandam Ermenfridum de commutatione possessionum convenit, quæ qualiter facta sit, carta inde conscripta ostendit.

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis ac Salvatoris totius mundi. Quicquid cernitur minuendum quod econtra recipitur in augmentum, nullum facit detrimentum, immo magnum animæ generat emolumentum. Placuit inter venerabilem sanctæ Gemblacensis æcclesiæ abbatem nomine Erluinum, nec non et quandam fidelem Christi vocabulo Ermenfridum, mutare quasdam res inter se, quod ita et fecerunt. Idcirco omnibus sanctæ Dei æcclesiæ fidelibus notum sit, quod supradictus abbas Erluinus quandam æcclesiam in villa quæ nuncupatur Agioniscurtia dedit firma stabilitate supradicto fidei Christi Ermenfrido propter villam quæ adjacet in comitatu Asbanio, quæque ab incolentibus vocatur Steria-monticula. De qua villa quatuor quidem mansos propter supradictam æcclesiam, et unum pro salute animæ suæ, tresque propter octo libras argenti, sub testibus firmissimis tradidit sancto Petro apostolorum omnium principi sanctoque Exuperio martyri glorioso in jam dicto monasterio Gemblaus, cum omnibus ad eundem locum pertinentibus, famulis videlicet, culturis, silvis, terris, cultis et incultis, pratis, aquis aquarumque decursibus. Hanc autem commutationem supradictus abbas Erluinus et compater suus Ermenfridus cum uxore sua Reinsede eo tenore fecerunt, ut si quis aliquando, diabolo suadente, hanc voluerit nostræ mutationis destruere cartulam, anathematizatus cum omni maledictione et excommunicatus sit, nisi ante solis occasum ad penitentiam reversus ingemuerit ob culpam suæ malæ intentionis. Actum in villa Namuco 3. Idus Aprilis 961 anno incarnationis Domini, indictione 4, regnante piissimo rege Ottone. Otto rex. Cuno dux. Farabertus episcopus. Rotbertus comes. Aletrannus cancellarius.

11. Illo tempore Brunone archiepiscopo uterino fratre Ottonis regis prævisore regni Lothariensium, deerat dux, sed in loco ducis regnabat antichristus contrarius Deo et bonis hominibus. Cuno videlicet persecutor summi regis in rege suo Ottone quem elegit. Nempe nequaquam est mirandum si persecutus est hominem regem, qui non pertimuit obistere regi cælesti in loco Gemblaus, auferens ei

A quandam villam nomine Sotheiam. Diripiens enim eam reddidit Bosoni, dans ei in augmentum sui sceleris binos viros prælibati loci, Franconem videlicet et Huboldum, qui substantiam auferentes, accipere non minimam prædam bouum videlicet et vaccarum, porcorum quoque numero 100, absque capris et ovibus, apibus et satis terræ, unde numerus funditus ignoratur. Hac ergo insistente causa venerabilis abbas Erluinus rector in loco degentium prælibato, clementiam serenissimi adit regis in nutu sedis ejus Franconfort vocato, et quod per nefas amisit infandum, per fas ac regale sumpsit mandatum; verum prædam ab infestis arreptam recipere valuit nunquam. Pastorale itaque regimen æcclesiæ Tungressis ⁷⁹⁶ obtinebat Baldricus tunc temporis, advocati vero officium in crebro memorato loco Gemblacensi gerebat Ansfridus consanguineus senioris nostri Wichperti.

12. De hac villa Sotheia fecit idem venerabilis abbas Erluinus præstationem cum Goderanno, ut monstrat hujus cartæ subscriptio :

Verus amor junctos quos continet atque globatos, Numine divino Christus conservet ubique.

Quisquis ergo fructus dulcedinis et amoris inviolabiles illibatosque gestit habere jure sui beneficii a Deo sibi dati, prout possibilitas expetit hoc ipsum certet augere. Nam dure et accipere ut scripturæ assertionibus comprobatur, gratissimum nec non et placatissimum constat. Cujus rei veritatem certam esse cognoscentes, decreverunt inter se venerabilis Erluinus Gemblacensis cænobii abbas, et inclitus vir quidam Goderannus loci prædicti extans advocatus, res quasdam præstationis auctoritate condonare; quod et fecerunt vinculo utique non modicæ dilectionis conæxi. Postulatione siquidem nobilis viri Goderanni dedit illi memoratus abbas villam Sotejam nuncupatam in comitatu Darnuensi cum omnibus ad ipsam pertinentibus, mansum videlicet indominicatum, æcclesiam absque telluris famulatu et nusquam subjectam, molendinum quoque et cambam. Æcclesia hæc singulos per annos eulogias binas, id est sextarios vini duos, gallos gallinacios duos, et modium avenæ unum reddit. Molendinum modios 20 inter annonam et bracis, camba quoque per annum integrum eminas siceræ 100. Terræ nihilominus arabilis bonuarios 67, pratorum amplitudinem non modicam, piscationes aquarum cum decursibus earum, silvam ad porcos ducentos saginandos, cum exitibus et reditibus, familiam quoque ad locum prædictum pertinentem, omnes numero 42, quorum etiam quidam sunt ad omne servitium pertinentes. Quodsi ab hæc lege servitutis subtrahere se permissum fuerit, denarios 12 singulis solvere debent annis. Hæc datio præcellentissimi ac Deo digni abbatis Erluini.

Cui econtra reddidit illustris vir Goderannus de terra arabili bonuarios viginti, silvam nihilominus ad porcos trecentos saginandos, et quæque sunt ad

VARIÆ CTIONES.

⁷⁹⁶ Ita c. loco Tungressis.

ipsam infra et extra pertinentia. Immutatio itaque A præstationis hujus eo peracta est tenore, ut quandiu advixerit præfatus Goderannus illustris, quæ præstilit et quæ recepit teneat et possideat sub tertia manu, uxoris suæ videlicet Adelendis, et filii solummodo unius Ermenfridi. Post quorum trium defunctionis diem, loco superius memorato utræque deveniant partes, et jure finetenus teneat. Ex parte vero quorumlibet horum ne aliquo modo hæc pervagetur et infrangatur præstatio, testimonio roboratum est bonorum virorum.

Actum in Gemblaus cœnobio, anno incarnationis Domini 964, indictione 11, imperii vero domni Ottonis anno secundo.

13. Sed ad propositum operis redeamus, et quales et quantas persecutiones sustinuerit vir religiosus Erluinus, qui etiam martyrium pro Dei amore subire erat paratus, paucis aperiamus. Quod quidem Fulquinus abbas non tacuit in libello quem de gestis abbatum Lobiensium scripsit, sed qua intentione scripserit si quis diligenter inspexerit, plane intellegere poterit quod veritatem quidem rei gestæ digesserit, causam tamen rei magis ex motu animi quam ex vero interpretatus sit.

14. Is Erluinus omnium bonorum amicitia dignus, utpote in ea acquirenda utiliter idoneus et in conservanda fideliter industrius, singulari amicitia confederatus erat Raginero comiti, qui ob proceritatem corporis cognominabatur Longicollus, qui nobilitate et potentia clarus, tunc temporis principabatur Haginoensibus⁷²⁷. Hic primi Baldrici Leodicensium episcopi avunculus fuit, et quia sua potentia in omnibus nepoti suo episcopo patrocinabatur, abbatiam Lobensem in beneficio accepit. Et mirum in modum qui secularis potentie tyrannide toti imperio formidolosus erat, venerabilis Erluini monitis salubribus libenter obediebat et audito eo multa faciebat, ut ei convenienter illud aptari possit quod Isaias vaticinatus ait: *Leo quasi bos paleas comedet; et delectabitur infans ab ubere super foramine aspidis; et in caverna reguli qui ablactatus⁷²⁸ fuerit mittet manum suam (Isa. xi, 7)⁷²⁸. Mirum inquam erat, quod comes potens, qui fortitudine sua quasi leo cunctos terrebat, paleas verbi Dei sub manu pauperis Christi comedeat; et qui quasi aspis et regulus omnia depopulari solitus erat, in ejus caverna, id est in cordis ejus conscientia, manum suam mittebat iste qui malitia puer erat, et a lacte mundanæ dulcedinis ablactatus erat. Cum ergo semen verbi Dei in corde ejus quasi supra petram vel supra spinas caderet, contingebat secundum Domini sententiam, ut illud cum gaudio quidem susciperet; sed quia radicem karitatis non habebat, dum ad tempus crederet⁷²⁹ et in tempore temptationis recederet, a curis et divitiis seculi suffocato semine fructum*

nullum referret, cum tamen agricola laboris suum fructum non perderet.

15. Cum ergo, ut dictum est, tanta efferetur insania, sancto tamen viro se submittebat, et ut cultum sanctæ religionis exerceret in omni loco ditionis suæ ei permiserat. Unde commisit ei monasterium sancti Vincentii in loco Sonegias dicto, ulf clericalis ordinis regula vigere debebat, ut ibi monachicæ vitæ ordinem instituerat. Sed id importunitate rei et temporis infectum remansit. Preposituram etiam Lobiensis abbatie ejus commisit manibus, ut quanto sibi adherebat familiaris, tanto sibi deserviret fidelius, et quanto erat religiosior, tanto ad fratres ejus loci regulariter gubernandos esset intentior. Quod quia invitis fratribus factum erat, fratrum unanimi sibi displicebat, qui per facilitatem prelatorum licentia illicita deteriorati, plerique etiam gloriantes ex nobilitate seculari, et ex personarum acceptione magis quam ex religionis sanctitate rem omnem estimare assueti⁷³⁰, egre ferebant illum ex humili conditione et ex alio loco sibi preferri, et grave et intolerabile eis videbatur a fortitudine morum suorum ad normam regularis vitæ tam subito per illum revocari. Profecto si rerum convenientia inspiciatur, non nimis mirandum videbitur quod fratres qui per remissionem pastoralis sollicitudinis per tot annos a disciplina regulari desciverant, tam difficulter ad rectitudinem vitæ reduci poterant. Non, inquam, mirum, si lenitatis dissolutio eos effrenaverat, quibus per annos plus 90 nulla abbatum regularium paternitas excubaverat, sed mercenarii et qui non erant pastores, quorum non erant oves propriæ, dominicum ovile dissipaverant, dum quæ sua et non quæ Dei erant quærentes, omnia venalia habebant, et in æcclesia Dei columnas, id est gratias Spiritus sancti, vendentes, domum Dei speluncam latronum effecerant. Quod malum in caput illorum redundasse creditur, qui ut mali pastores lacte ovium Dei impinguati, lanis eorum vestiti, vilipendebant abigere lupos ab ovili Christi, et quasi canes muti non valentes latrare, animas subjectorum patiebantur interire. Quis enim non execretur? quis, inquam, non abominetur, quod tanta incuria, ne dicam avaritia, animos episcoporum inaccesserit, quod ab anno Domini 863, quo odibilis Deo Hubertus dux, frater reginæ Tietbergæ, fugato Hartperto abbate, abbatiam Lobensem invasit, usque ad annum Domini 953, quo Baldricus expulso Ratherio cathedram æcclesiæ Leodicensis accepit, locus ille tantæ hactenus nobilitatis et religionis honore insignis sine abbatis prelatione perduravit? Nam postquam predictus Hubertus abbas et dux justo Dei judicio in bello extinctus interiit, Franco qui ei in regimine successit, et ipse postmodum episcopus factus, abbatiam Labiensem subdijuri episcopii Leodicensis ex munificentia imperatoris Ar-

VARIÆ LECTIONES.

⁷²⁷ no deletum. ⁷²⁸ jam ablatatus manu posteriori. ⁷²⁹ hic littera una alterave abraea. ⁷³⁰ assueti c.

nulld impetravit, et post eum Stephanus, inde Richarius, post eum Uhogo et Farabertus, omnes, inquam, isti dum magnis abbatix redditibus carere volebant et proposituras quas sub nomine et merito ybedientix religiosis et timoratis viris committere debebant, quasi rusticanas villicationes ⁷²¹ annuatim precio dabant et adimebant, omnia divina et humana ibi confuderant, omnia sancta et profana promiscua haberi fecerant, et ita miserabili modo quæ sibi lucro esse putabant, ad animarum damnâ verti vilipendebant. Ubi enim primo pecuniam quæreadam esse proponebatur, scis profecto quia virtus post nummos ponebatur. (HORAT.) Ubi nullus honor virtuti erat, quæ spes bona esse poterat? Igitur fratres cum nolent ad correctionis rectitudinem reverti, per omnia et in omnibus adversabantur predicti viri voluntati, clamantes et conquerentes res suas ab eo prodige dilapidari et substantiam monasterii immoderate in obsoniis secularium personarum extirpari, et maxime in servitio comitis Ragineri. Hoc nomine pretegebant culpam suam, oblii illam sententiam, qua sanctus Benedictus nos regulariter informat: ante omnia ne murmurationis malum qualicumque verbo aut signo appareat. Sed vir Dei doctus in patientia sua habere animam suam, scuto humilitatis et patientiæ protectus, omnem adversitatum sustinebat molestiam. Sed quanta et qualia fuerint quæ pertulerit, ex scriptis Fulquini abbatis intelligi poterit. Contigit instante vindemia-rum tempore, conquerentibus de eo fratribus et tristescio quid confabulantibus, supervenire Erluinum, quem tanta cæde fustium multati sunt, ut omnino exanimatus crederetur. Sed ubi persensit illos abscessisse, paululum respirans et oculis palpitans, subdixit se. Nec multo post insperatis omnibus cum adjutorio Bernardi advocati ad villam monasterii Hereliacum dictam proficiscitur. Post hæc Raginerum comitem cum Baldrico episcopo ut nativitatem Domini Lobiis celebrent precibus cogit; quod et optinuit. Quod fratribus omnibus omnino visum est nimis vituperabile, et in obsoniis eorum sua nimis distrabi intolerabile, et loca sancta indifferenter a secularibus frequentari satis importabile. Percelebrata itaque natalicium dierum sancta celebritate abi discessum est, fratres sibi sua minui et subtrahi in commune deplorant. Assumpta igitur audacia Fontanas villam, quam Sambra alluit, petunt, inde quantum vini ibi inventum est abducunt. Profectus tunc fuerat Erluinus ad villam Bermeriacas. Quem fratres cum omni familia et maxima populi multitudine insequuntur. Ibi rursus in eum tanta cæde debachantur, ut mirum fuerit quod mortem evaserit. Nec tamen ideo destitit comitis Ragineri potentia, nec constantis in Deo viri perseverantia. Putans enim quod malesani fratres desisterent a cepta re-

A bellione, si tradita venerabili viro animarum cura sub abbatis nomine Christi vices illum in monasterio viderent agere, communicato consilio cum Baldrico episcopo et Cameracensis diocesis præsule, quem prius honoraverat sub majoris prepositi nomine, abbatis ei curam et providentiam non timuit committere. Quæ res secus ac ratus erat accidit. Unde enim credidit se ⁷²² sopire odii et inimicitix flammâs, inde majores et periculosiores aluit mali scintillas. Tandem ille ad abbatis locum promotus, omnes preter paucos a monasterio eductos alium alia dispersit. Quod quidem fecerat secundum eorum extimationem pro eo quod eos suspectos habebat, nec vitæ suæ satis credulus erat, secundum autem rei veritatem pro eo ut in aliis locis paulatim asueti disciplinæ regularis jugo, a consuetæ levitatis varietate desuescerent aliquomodo. Sed nullo modo eos potuit vel Dei timor subjugare vel suo eos amori applicare. Alii qui in loco erant residui, intelligentes nihil loci relictum esse suæ desidix et consuetæ diu licentiæ, irritati ipsa desperationis acerbitate, non timuerunt etiam de ejus morte tractare. Ne longius sermonem protraham, tres eorum quibus nobilitatis vanitas et juventæ robur, propinquorum etiam assensus promptiorem ingesserat audaciam, cum magno et satis gravi ordinis et professionis periculo dormitorium noctu aggrediuntur, ipsum extrahunt, et protractum extra ambitum claustrum inhumane tractant, oculis privant, partem etiam linguæ amputant, non tamen loquendi officio et usu eum privant. Hoc actum est 13. Kalendas Novembris 957º anno dominicæ incarnationis (895). Ille taliter martyrizatus ut nihil bonæ spei inter eos sibi superesse sero intellexit, tandem cessit. Nam ita debilis et exoculatus navi imponitur. Gemmelâus evehitur. Nec tamen hic labor justi viri per omnia infructuosus fuit, sed Christi bonus odor, qui aliis odor mortis ad mortem, aliis odor vitæ ad vitam fuit, vim benevolentix et fortitudinis suæ passim diffudit. Nam postquam per incorrigibilem fratrum levitatem palam est deprehensum fratres sine abbatis prelatione degere quam sit periculosum, deinceps sub abbate eos agere permissum est, et restricta levitate fratrum status sanctæ religionis reformatus est; res etiam eorum quæ per avaritiam et ambitionem majorum dissipabatur, ad communem fratrum utilitatem ordinatius stabilita est.

16. Liceat hic paululum rerum convenientiam considerare, et rem rei comparare. Vir iste de quo agimus aliquid simile cum legislatore nostro, sancto scilicet Benedicto, fecit, aliquid simile pertulit, et ideo ut credimus, si parva magnis componere libet, etiam in remuneratione laborum aliquid simile cum illo habebit, cujus ipse sedulus imitator extitit. Exemplar ⁷²³ vitæ nostræ sanctus Benedi-

VARIÆ LECTIONES.

⁷²¹ vilic. e corr.. ⁷²² se erasum. ⁷²³ mplar e corr.

NOTÆ.

(895) Auctar. Gemblacense a. 958 scribit, sed nostro major fides.

ctus olim unus monasterii fratres ad regendum suscepit, quos exorbitantes a regulari via, quia ad iter justitiæ retrahere non potuit, quoad potuit toleravit, quam intentius valuit corrigere laboravit. Quorum putria ulcera ubi sensit nullo medicinæ fomento sanari, sed eos econtrario ad frenesim usque ita exasperari, ut etiam tractare non timerent de morte medici, illos dimissos permisit viam suam ingredi; ipse secum habitans quesivit ubi fructuosiori instaret labori. Ita etiam iste noster susceptos fratres, quos contra se unanimes in malo vidit, quandiu potuit etiam cum damno et periculo suo patienter sustinuit. At ubi persensit illos etiam mortem animarum suarum vilipendere, dummodo illum possent interimere, sibi licet sero consuluit, et illis aliquantum pepercit, quando ne denuo ab eis impetitus interiret, ab eorum manibus se subduxit. Illi sancto Benedicto occultum veneni ingredientes poculum, obvelare voluerunt infamiæ opprobrium; istorum impudica libertas aperto crimini nullum quæsivit umbraculum. Nos hæc relinquamus in medio, aliorum estimanda iudicio.

17. Servus Dei ad monasterium Gemmelacense reversus, re ipsa expertus per multas tribulationes regnum Dei parari fidelibus, contemplationi et religionis pietati eo vacabat propensius, quo nihil penè ei arridebat exterius, per quod jam mundi blanditiis posset commoveri aliquatenus. Nec multum dolendum esse sibi videbatur, quod illis oculis glorandum erat, quibus etiam culices et cimices gloriarentur, cum interior suus homo illis oculis perfecte delectaretur, quibus mundi cordes Deum contemplantur.

18. Hanc malorum acerbiter exaggravavit e proximo comes Raginerus, qui ei precordialiter in amicitia confederatus, scutum ei esse solebat contra infestantium incursus. Hunc quia nimietate tyrannidis suæ intolerabilis toti fuerat imperio, Valentianus fisco evocatum et hostem rei publicæ prejudicatum omnium iudicio, deportari fecit inrevocabili exilio Coloniensis archiepiscopus Bruno, qui strenue et sapienter secundas partes administrabat in fratris sui Ottonis imperio. Et fortassis cordatis viris rem altius considerantibus credibile poterit videri hoc accidisse illi dispensante Deo meritis sancti viri Erluini, ne frustra foret quod amicus hujus seculi se quomodocumque crediderat amico Dei, similis nimirum illis de quibus in Christum credentibus evangelista dicit: *Dilexerunt gloriam hominum magis quam Dei* (Joan. xii, 43). Quia enim vera est illa Jacobi sententia: *Multum valet deprecatio justis asidua* (Jac. v, 16), quis dubitet oratione istius justis hoc a Deo impetrari potuisse, ut ei in penis hujus vitæ peccati redderet vicem, cujus hic in votis tenuit voluntatem? Qui enim dicit per Naum prophetam: *Non consurget duplex tribulatio* (Nah. i, 9), facile hanc miserendi invenit viam, ut spilis tribu-

lationis sapiens peccatoris viam, per invitam necessitatem trahat ad voluntariam poenitentiam. Simile quid etiam de Mauricio imperatore compertum habemus (Ex FREDEGAR.), qui iudicium et justitiam quod preparatio rectæ sedis est semper exosus, per occultum Dei iudicium circa undecimam vitæ suæ horam ab otio carnalis vitæ retractus, per intervntum sanctorum virorum et maxime piissimi Gregorii papæ hoc emeruit, ut saltem sero poenitentiae fructum hic operari potuerit, dum ei a Deo pro poenitentia reputatur, quod ipse cum omni domo sua crudeliter trucidatur.

19. Non multo post superaddidit his gravem cumulum incomparabilis doloris occasio, scilicet venerabilis ac Deo digni domni Wicperti depositio, quæ rerum nostrarum miserabilis fuit commotio. Ventus quippe vehemens irruens a regione deserti, id est ventus tribulationis erumpens ab infructuoso inimicorum pectore, concussit quatuor angulos domus nostræ, quæ utique contra tantum turbinem nunquam ⁷²⁴ subsistere quivisset, nisi supra petram fundata fuisset. Heribrandus enim ⁷²⁵, vir potentia et nobilitate præclarus et maxime affinitate pii patris nostri Wicperti gloriosus, — erat quippe maritus Reinuidis germanæ ejus, — malitiam quam vivente domno Wicperto conceperat, sed pro reverentia illius distulerat, tandem sine aliquo justitiæ intuitu aperuit, et neglecta imperialis confirmationis auctoritate, et posthabito apostolicæ censuræ anathemate, abbatiam violenter invadit, res æclesiæ insolenter diripit, et quicquid pius fundator loci nostri nobis contulerat, id sibi jure hereditatis magis quam æclesiæ competere clamat. Omnia erant conturbata; cuncta quæ prius tuta videbantur et tranquilla, turbine repentinæ tempestatis fiunt periculosa et incerta. Nullus erat qui pro Deo ageret, nullus qui partibus justitiæ faveret. Omnes in unum conspiraverant; omnes pauperes Christi affligebant, aut affligentibus consentiebant. Hujus exemplo inducti cæteri fratres et nepotes pii patris nostri, qui multiplici generositate per totam Lotharingiam preminebant, singuli in locis sibi oportunis res æclesiæ nostræ aut invadebant aut diripiebant, hominibus æclesiæ nihil reliqui faciebant

20. Horum magna pars fuit Rotbertus, fortissimus comes Namucensis, qui, cum potentia premineret cunctis, non solum nihil subsidii tulit fratribus tribulationum mole oppressis, immo accepta occasione ex oportunitate temporis, tota potentia sua in eos abuti cœpit; et immunitatem comitatus, quam regali auctoritate collatam æclesiæ nostræ auctoralis carta asserit, violenta injustitia æclesiæ abstulit, et partibus suis applicavit. Preterea quales et quantæ circumquaque flebant cotidie prædæ et dirptiones nostrarum rerum, quæ invasiones prediorum, quam miserabiles oppressiones fratrum, quot cædes et captiones æclesiasticorum virorum, quanta

VARIÆ LECTIONES.

⁷²⁴ nunquam c. ⁷²⁵ quædam superscripta sed post erasa sunt.

fuert imbecillitas vel infidelitas advocatorum, quales et quot reclamaciones super his omnibus mittebantur in dies ad aures principum, quod nihil aliud erat nisi verberare aera tantum, si quis hæc omnia de diversis scedulis collecta velit congerere et in unum compingere, integri libelli opus videbitur sibi assumere. Et supervacuum est sine spe fructus laborare, quia perdita annumerare nihil est aliud quam super perditis dolorem renovare. Quæ tamen reclamacionum improbitas non ante cessavit, donec post multos annos Otto imperator Ottoni duci precepit ut, inter æcclesiam et invasores æcclesiæ habita ratione, statum reformaret æcclesiæ, facta inter eos æqualiter rerum dimidiacione. Quæ quidem dimidiatio inter Heribrandum Bratuspantem et æcclesiam convenit, ab aliis vero pervasoribus æcclesia nihil recepit. Raginardus vero frater domni Wicperti dedit sancto Petro quicquid in Gandriul habuit allodii.

21. At pusillus frater grex in quo complacuit Deo patri dare eis regnum, qui in terris nihil quærebat habere proprium, sciens quia nihil deest timentibus Deum, cum undique destitutus esset subsidio hominum, bonum ducebat ad eum solum facere confugium, qui fidus est adjutor pupillorum. Nam sub pio pastore Erluino constituti, dominico se tutabantur ovili, ne aliquatenus paterent morsibus lupi. Et satis habebant quam tenuiter vitam ducere, dummodo possent benedicere Dominum in omni tempore, et semper laus Dei in eorum esset ore. Ipse vir Dei Erluinus nolens hic habere manentem civitatem, ubi videbat ingruere tam multiplicem et tam contrariam malorum calamitatem, futuram non manufactam sed æternam sibi suisque inquirebat mansionem. Et intellegens nulla re hanc melius invenire, quam per concordiam fraternæ unanimittatis, ad opus pacis exequendum animum intendit ompimodis. Opus enim Deo placitum et lucrands animabus utile a piæ memoriæ domno Wicperto incoatum sagaciter implevit, scilicet illud collegium fraternittatis adunavit, per quod omnes Dei timoratos per totam pæne Lotharingiam et Frantiam uno pacis et dilectionis vinculo in invicem colligavit, ut omnes in Christo unum saperent, unum diligerent, unum vellent, unum nollent, nihil inter eos perversum, nihil inhonestum, nihil diabolica emulatione contractum, odio dignum vel contrarietate esset diversum, ut vere pacifici filii Dei vocarentur, et confitentes alterutrum peccata sua, orando pro invicem salvarentur, elemosinis, jejuniis, psalmis spiritualibus, ymnis, ad hoc institutis, supra pensum cotidianæ servitutis.

22. Talem vitam degens vir magni nominis Erluinus, multis postea annis exemplum bene vivendi fuit omnibus. At postquam in camino diutinæ tribulationis excocta est ad purum scoria peccatorum ejus, tandem tanquam aurum probatus, de fornace carnis est extractus, et, quod tandiu optaverat, demum pervenit ad bravium supernæ vocationis, et in regno Dei duplicem accepit calicem martirii et confessionis. Transiens ergo ab hoc mundo quarto Idus

Augusti, sepultus est in æcclesia sancti Petri, fideliter et efficaciter, ut credimus, interpellans aures Omnipotentis pro omni familia sancti Petri.

DE HERIWARDO ABBATE.

23. Gemmelacenses orbatu patre, ad curiam regis pro subrogando sibi pastore deliberant ire; nec tamen hoc sine consilio episcopi dioceseos putant faciendum esse. Notkerus tunc temporis Tungrensibus antistabat, qui sapientia et nobilitate satis prepollebat. Qui non negans consilium quærentibus, insinuare eis cepit quam potuit eloquentius, quam inutile sit pauperes regibus subjacere, quam arduum et difficile humilibus Christi solium regis attingere, quam incongruum alienatis a seculo laicalibus personis deservire; eos ipsos multo jam tempore satis expertos esse quam parum concilii vel auxilii ab imperatoria altitudine in necessitatis tempore acciperint, quibus omnes omnia sine aliquo respectu imperatoris reverentia, nullo contradicente vel defendente, abstulerint, cum ab auxilio eorum cor regis avertat aut terrarum longinquitas, aut acriorum curarum, quæ semper regio lateri incumbunt, multiplicitas; cum curiali superbiæ probro habeatur ipsa paupertas. Satis sibi notum esse quam palatinis canibus sit familiaris rapacitas, quam domestica eis sit voracitas; sed si suo consilio velint assensum prebere, videri sibi multum illis esse utile, si juri Leodicensis episcopi patiantur subjacere; unde eis omnis absit oppressio, immo contra omnes prompta adsit defensio; facile se id impetraturum a regia munificentia, si tantum sibi adsit fratrum subjectio voluntaria. Hæc et cætera id genus episcopo perorante, assensum est sibi a fratrum concordia unanimittate. Ergo communi consilio Heriwardum virum religiosum et industrium eligunt, et per manum episcopi Leodicensis eum sibi abbatem substitui faciunt. Hic Heriwardus frater fuerat sæpediti Erluini abbatis, monachus autem fuit cœnobii sancti Michaelis archangeli de periculo maris; sed fratri diu convixerat Gemelaus puro desiderio ferventis ibi sanctæ religionis. Notkerus episcopus gratum habens tam obedienter suæ voluntati favere fratrum unanimittatem, dignum duxit eis reddere vicem. Igitur preter alia quæ illis contulit, villam Templus dictam æcclesiæ Gemmelacensi dedit, unde annuatim centum solidorum reditus exit; et in villa Namuco aliquantulum vineæ, cum terra ad culturam vineæ pertinente. Hic Heriwardus a Radone quodam emit quandam silvam, et a quodam Wicperto predium cum familia in villa Walaham, et inde talem conscribi fecit cartulam:

✠ *Quicumque karitatis conglutinantur unitate, binis virtutum pariter alis erecti, superna cælorum penetrare prevalebunt archana, pars quoque beneficia non denegat partii oportuna. Hac ergo quasi convictus specie quidam vir nobilis genere, Rado dictus nomine, conscia propria conjuge Engelrada nuncupata, pari consilio venientes cum comitatu filiorum scilicet viro- rumque cognationis eorundem, ad cœnobium sancti*

Salvatoris, sancti quoque Petri pigneribus comptum a domno Wichperto Dei cultore, Erluinoque venerabili patrono loci ejusdem. Deinde voluntatem propriam pariter ostendentes domno abbati Heriwardo, convenit mutuo complacuitque, quo silvam quamlibet obtinam traderet loco presenti, partim divinæ pietatis gratia, plurimum pro munerum beneficiis, voluntate siquidem domni abbatis, fratrum quoque pariter inibi degentium, virorumque consilio fidelium ordinis utriusque, sancto Salvatore legali tradidit auctoritate silvam obtinam, in quam fere centena consistunt bonuaria, super fluvium Dions vulgo nuncupatum. Equidem mox utrisque concessum fore dinoscitur a nobis centum solidi nummorum in auro scilicet argentoque equorumque, sicut eorum voluntas extitit. Hujus siquidem traditionis post hæc composita est cartula, sub virorum testimonio fidelium utriusque ordinis, quorum manibus etiam traditio peracta est. Si quis vero, quod absit, contra hanc cartulam quamlibet generare presumpserit calumniam, si se exinde non correxerit, sanctum Salvatorem contra se ultorem sentiat; nobis quoque quibus litem intulerit, auri uncias 50 et argenti pondera caoctus exsolvat, et quod repetit vindicare nullo modo presumat. Verum, ut presens cartula firma stabilisque perpetualiter permaneat, constipulatione interposita, diuturno tempore corroboraretur inconvulsa. Cæterum præsenibus notum sit et absentibus, domnum abbatem Heriwardum cum fratribus simili pretio nummorum emisse quicquid Wichpertus hactenus habuit in villa Walaham vulgo dicta, cum familia satis cognita perpetualiter.

Annis ergo plus minusve tribus in regimine elapsis, Heriwardus abbas debitum solvit humanitatis, et 5 Non Maii appositus ad populum suum, in æcclesia sancti Petri accepit tumulum.

DE ERLUINO JUNIORE ABBATE.

24. (An. 991.) Tertius ad prælationem Gemmelacensis cænobii electus est Erluinus, prioris Erluini consanguineus, et decimo Kal. Januarii abbas est ordinatus. Is quantum ad seculum, liberis progenitoribus est ortus, nam Erluinus Cameracensium tunc temporis episcopus ejus fuit avunculus; quantum vero ad Deum in Gorziensi cænobio regulari monachicæ vitæ disciplina adprime exercitatus, ad eam vivaciter exequendam utinam tam idoneus quam sufficienter instructus! Hujus tempore Arnoldus quidam, vir nobilis, partem prædii Gemmelacensis, quæ ex jure uxoris suæ Richeldis se continebat, sancto Petro reddidit. Siquidem Heribrandus, qui rerum nostrarum primus invasor fuit, Hubertum, qui vulgo Hubezo vocabatur, ex Renuide, sorore domni Wichperti, genuit, et filias duas, Richeldem et aliam cujus nomen excidit. Porro de mediocritate Gemmelacensis fisci, quam, ut supra diximus, Heribrandus injuste repetierat, his tribus tertia singulis pars in divisione provenerat. Hæc est tertia quæ ex jure uxoris Richildis cesserat Arnoldo,

A quam ipse tactus Dei amore legaliter tradidit sancto Petro, et hinc per manus Erluini abbatis talis facta est conscriptio :

† Omnibus sanctæ Dei æcclesiæ fidelibus, presentibus videlicet ac futuris, longe lateque commendentibus, notum fieri toto cordis optamus affectu, quod abbatis Erluini nomine dicti diebus, quibus cænobio Gemmelacensi nuncupato noviter præest, consanguineus patroni prioris equivoci, quidam vir ortus nobili prosapia Arnoldus nominatus ejusdemque conjunx Richeldis vocitata, pariter in divinis incedentes jussionibus, deifici timoris reminiscences et amoris, pari statuerunt divinitus consilio, quatinus pro salute animarum suarum cunctipotenti Deo salvatori cunctorum, sancto quoque Petro regni cælorum clavigero, cum cæteris sanctorum pignorbis, quæ præsentialiter apud nos coluntur, totius hereditatis possessionem, quam infra nostræ potestatis possident abbatiam, legali traderent donatione. Igitur amborum divinitus inspirata benivolentia, quadam die, sollempnitate scilicet beati Medardi pontificis, pari concordantes consilio convenerunt, congregatis quoque fidelium testibus virorum partis utriusque, cuncta quæ possidere cernuntur infra nostræ ditionis ut prædiximus abbatiam, legaliter tradiderunt Deo salvatori nostro, cujus honore conditus est locus jam dictus, sancto quoque Petro principi scilicet apostolorum, tali videlicet ratione, quo vitatenus usu fruantur fructuario, nec non post communis vitæ decessum cænobii nostri subjiciantur dominio. Sane pars totius possessionis hæc est : quicquid habere dinoscitur in famulis et famulabus communiter, cum molendino pariter et camba, deinceps in agris, culturis, cultis et incultis, silvis, pratis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, exitibus viarum, theloni quoque parte sibi meti accidente, cum cæteris rebus prædictæ possessioni subditis.

25. Sub hoc Erluino molliri cœpit disciplinæ regularis rigor, et paulatim tepescere sanctæ conversationis fervor, quia non multus in eo erat justæ severitatis vigor. Nam æcclesiasticis rebus, ut sepe dictum est, undique dissipatis, et redditibus et stipendiis minoratis, attenuabatur nimis eorum res familiaris. Itaque sub optentu paupertatis dum quisque sibi consulit, et posthabita communis vitæ honestate rem familiarem augere peculiariter querit, vivebant justo licentius; quod omnino non expedit monachorum animabus. Ita de sanctuario Dei unde primo ex sancta in habitantium conversatione delectabilis exibat odor, jam nunc sinister diffundebatur rumor, qui nonnunquam apud aures secularium ad infamandam vitam nostram solet esse inclementior. Ergo Erluinus junior postquam annos plus quam 23 sub nomine pastoralitatis exegit, 7. Kalend. Junii vita decessit (An. 1012), et in æcclesia sancti Petri juxta prædecessorem suum Heriwardum tumulari meruit.

VARIAE LECTIONES.

Richildis corr. Richeldis c.

DE OLPERTO ABBATE.

26. Sed miserator Dominus cito oculos misericordiae suae aperuit, et interventu, ut credimus, servi sui Wichperti dignum domui suae dispensatorem providit. Revera, inquam, misericordiam caeli distillaverunt, quando Olpertum nobis quartum abbatem substitui delegerunt. De eo pauca nobis praelibanda sunt. Is in confinio Sambrensis pagi villa quae Lederna vocatur natus est, parentibus quantum ad seculum non infimis; quantum ad Deum, religionis. In caenobio Laubiensi a puero in disciplina monachica regulariter nutritus, et in studiis litterarum adprime eruditus, ex propectu suae indolis monstrabat qualis esset futurus. Hic ubi ex ore Herigeri Lobiensium abbatis, viri suo tempore disertissimi, aliquid de septiformi sapore artium bibit, sitim studii sui extinguere non potuit. Ideo ubi ubi aliquem in scientia artium egregie praeceteris valere audiebat, statim illuc volabat, et quanto amplius sitiebat, tanto avidius de singulorum pectore aliquid delectabile hauriebat. Nam et Parisius aliquandiu apud sancti ⁷⁷⁷ Germani operam dedit et studio et sanctae quae ibi fervebat religioni. Apud urbem Tricassinam triennio studuit, ubi grata vice et multa ab aliis didicit, et prudenter alios decuit. Sed nec Fulberti Carnotensis episcopi eum subterfugit audientia, quem in peritia liberalium artium tota praedicabat Francia. At postquam ut apes prudentissima per florea rura exercitus, liquido doctrinae nectare est distentus, ad alvearium caenobii sui est regressus, ibique vivebat religiose studiosus, et studiose religiosus.

27. Ea tempestate Burchardus quidam in Wormacensi civitate datus erat episcopus, vir cum episcopali honore non indignus, tum pro juvenilis aetatis fervore litterarum studiis oportune intentus. Is Baldrico juniori Tangrensi episcopo fiducialiter mandat — ejus nempe contubernalis et amicus in palacio regis fuerat — ut sibi aliquem litterali scientia praeditum dirigat, cujus ope et doctrina ipse in eruditione scripturarum proficere valeat. Quis tanto viro mitti dignus esset diligenter quaeritur, et tandem ad hoc nullus Olberto magis idoneus invenitur, et bona omnium de eo estimatione, ad urbem Yangionum dirigitur. Honorifice ab episcopo susceptus, magnam familiaritatis cum eo gratiam est indeptus. Episcopus nobilis et potens non dedignatur se submittere ad formam discipuli, monachus humilis et peregrinus non timet in tanto viro operam exhibere magistri. Et revera necessarium illi erat ut politus esset ad unguem multiplicis doctrinae artificio, cujus laus et aestimatio pendebat a tam sapientis discipuli subtili judicio. Quantum autem vir tanta auctoritatis ex Olberti doctrina profecerit, ex actibus ejus estimandum erit; de quo satis consti-

A tit, quod illa aetate in scripturarum eruditione unice claruerit. Quod vel in hoc satis probari poterit, quod opus sanctae ecclesiae nimis utile elaboravit, dum Olberto dictante et magistrante magnum illud canonum volumen centonizavit, et quasi collectis floribus omniiformis generis de praeto scripturarum coronam preciosiorem auro et topazio in edito ecclesiae collocavit. — Episcopus ubi votis suis satisfactum esse sensit, magistro optionem optulit, utrum mallet secum in honore et amicitia remanere an ad suos repatriare. Ille elegit repatriare, quia placuit Deo ita pro nobis dispensare. Ergo cum gratiarum actione episcopo Baldrico remittitur, eminentia studii et religionis ejus praedicatur, et ne vice ⁷⁷⁸ laboris sui frustretur, affectuosissime ei commendatur.

28. Cum ergo locus Gemmelacensis vacaret pastore, Baldricus episcopus sollicita cum suis agebat deliberatione, quis dignus esset hujus pastoralitatis curam suscipere. Ad summum placuit omnium sententiae, Olberto gemina scientia adornato hunc locum praecum omnibus competere. Igitur ab episcopo cum Ingobrando abbate suo accersitus, Dei et omnium bonorum judicio ad regimen ecclesiae est electus, et per manus Ingobrandi abbatis et Godescalci archidiaconi illuc est destinatus. Gemmelacenses ut audierunt inconsultis sibi abbatem mitti, stulta rusticitate episcopali auctoritati, immo Dei ordinationi voluerunt obniti, nullam volentes exhibere ei subjectionem, cujus dolebant sine sua voluntate et consilio factam esse electionem. Stulti et ceci, qui non intellegebant melius sua spe a Deo sibi consuli. Reliquum diei cum nocte superveniente in hac rebellionis obstinatione consumptum est. Mane factio, elarorum virorum qui legatione episcopiungebantur emolliti consilio, quamvis inviti destiterunt ab ausu temerario, vix tandem adducti submittere manus abbati a Deo salutis ⁷⁷⁹ suae electo. Hoc factum est 8 Idus Augusti millesimo duodecimo anno Domini; consecratus est autem 11 Kalendas Octobris.

29. Adeptus ergo curam pastoralitatis, non segniter laborabat nomen abbatis implere factis. Et cum initio occurrisset ei magna rei restaurandae difficultas — quippe cum exterius ingrueret gravis rei familiaris tenuitas, interius autem horreret grandis inreligiositas — non facile ⁷⁸⁰ memoranti credas, quam brevi et quam facile optata ei arrisit prosperitas. Nam ut prudenter indisciplinatos mores eorum corrigeret, pravos vias eorum, quibus illicite vagando aberrare solebant, spinis regularis disciplinae sepiebat; deinde vias rectitudinis, quibus ad vitam incedere deberent, eis ostendebat. Et doctus quod pastor pastorum comminetur pastoribus, qui semetipsos et non gregem Dei pascunt, qui cum

VARIAE LECTIONES.

⁷⁷⁷ sanctum Germanum corr. sancti Germani c. facile c.

⁷⁷⁸ vicem corr. vice. ⁷⁷⁹ ita codex. ⁷⁸⁰ facili : corr.

austeritate et potentia eis imperant, et nulla paternitatis affectione eos ab erroris devio revocant, nec a malo dolentes ⁷⁴¹ liberant, quod infirmum erat alligabat, quod contractum erat consolidabat, quod periebat requirebat, et exemplo evangelici Samaritani ulceribus eorum vinum severitatis et oleum pietatis infundebat. Nec eum spes fefellit. Non enim prius destitit, quam, accepto ventilabro discretionis, quæ est mater virtutum, paleas vitiorum de area dominica excussit, et grana virtutum in horreo Dei, in pectoribus scilicet fidelium, purgata recondidit. Nec hoc satis esse visum est bonæ ejus intentioni, semper in anteriora tendenti. Sciens quippe quia otiositas inimica est animæ, suos jam satis imbutos sancta religione, studiis etiam litterarum docuit studiose insistere; ut dum per semitas scripturarum oculis atque animis relegerent patrum vestigia, scirent indubitanter errorum cavere a via et ad viam veritatis sectandam nulla paterentur offensa.

30. Itaque dum præter illa quæ extrinsecus erant, urgeret eum instantia sua cotidiana, scilicet animarum sibi commissarum sollicitudo continua, bonæ voluntati ejus cooperabatur utrobique Divinitatis omnipotentia. Siquidem postquam interius vis divini timoris et fervor religionis recaluit, mox exterius ex bono rerum proventu exuberavit rei familiaris opulentia. Quapropter vir Deo devotus Oldbertus in bonam spem adductus, successus urgere suos cœpit instantius. Et videns monasterium cum officinis suis monachicæ habitationi minus esse habile, quod sibi displicebat pro sua brevitate et quia nulla decoris ornatum erat venustate, præsertim quod jam jamque videretur minitari ruinam pro nimia vetustate, sperans de Deo qui dives est in misericordia, anno prælationis suæ septimo novæ æcclesiæ cœpit ordiri fundamenta.

31. Videntes autem Christi fideles in dies proficere illum, voluntaria succurrendi oportunitate ejus animabant animum. Baldricus siquidem episcopus gaudens se non esse frustratum de abbatis a se electi bona estimatione, totum se transfudit in ejus dilectione, et æcclesiam in Bavenchin et novellam æcclesiolam in Heis, decimam quoque in Bernunfait [seu ⁷⁴² in Sombresia] Gemmelacensi tradidit æcclesiæ.

32. Eodem quoque tempore (an. 1015, Sept. XII) commissæ pugna in Florinis inter Lambertum comitem, filium Ragineri Longicollis, et Godefridum ducem, cum Lambertus ibidem gladiis cesus accepisset vitæ finem, conjunx ejus Gerberga nobilissima, peccatis viri sui compuncta, cum animæ ejus absolutionem et requiem quæreret per elemosinarum remedia, voluit ut etiam æcclesia Gemmelacensis, cujus ipse comes defensor fuerat, ex debito animæ ipsius persolveret jugiter orationum munia. Unde

A salubri accepto consilio, annitente sibi filio suo comite Heinrico, fundum proprietatis suæ quod Tortosa vocatur, in parochia Basciu, tradidit Gemmelacensi loco. Et quia ipse comes infra parochiam Gemmelacensem habebat aliquot mansos jure beneficii a regia manu collati in viculo Eyneis dicto, facto iterum justæ commutationis ratiocinio, Tortosam ipse recepit et ad jus beneficii sui transtulit, Eyneis vero proprietati æcclesiæ Gemmelacensis transcribi fecit, quod pro vicinitatis oportunitate utrique parti magis accommodum fuit. Quod ne quis posteriorum auderet convellere, corroboratum est regis manus auctoritate, ut docet conscriptio hujus cartulæ:

In nomine sanctæ et individuae Trinitatis. Heinrichus gratia Dei Romanorum cæsar augustus, omnibus in Christo pie vivere volentibus. Notum esse volumus omnibus tam præsentibus quam futuris quoddam nostræ donum dignitatis, quod precibus quorundam nostrorum fidelium quibusdam contulimus æcclesiis: Congregatio Gemblacensis æcclesiæ in pago Darnuensi sita, in parochia scilicet Leodicensis æcclesiæ, assistente advocato suo quamdam cujusdam terræ commutationem fecerat cum Heinrico Nivigellensi abbatæ advocato, quam constat factam ordine isto. Congregatio Gemblacensis æcclesiæ Nivigellensi æcclesiæ quinque dedit mansos in villa Basciu dicta sitos, prædictusque advocatus æcclesiæ Nivigellensis reddidit ei totidem sui beneficii a me sibi dati in parochia Gemblacensi positos. Super quo concambio nostram imperialem dignitatem Leodicensis æcclesiæ episcopus Wolbodo adiit, et ut firmitatem inviolabilem optineret per me devotus oravit. Cujus petitioni assensum facile præbui, quoniam et fidelissimum eum mihi in omnibus comperi, et utrique æcclesiæ concambio utile esse multis adstantibus recognovi. Hoc igitur utriusque æcclesiæ consensu fidelium factum firmamus, et in æternum inviolabile et immutabile esse edicto imperiali decernimus. Et ut hæc nostra auctoritas præceptumque consensionis inviolata deinceps permaneat, jussimus hoc conscribi, sigillique nostri impressione munitum signari.

Signum domni Heinrichi invictissimi Romanorum imperatoris augusti Conterius cancellarius (L. ⁷⁴³ M.) vice Erchanbaldi archicappellani notavi. Data 6 Kal. Dec. indictione secunda, anno dominicæ incarnationis 1018, anno vero domni Heinrichi secundi regnantis 17, imperii 5. Actum Leodio.

33. Abbas Olpertus, gaudens quia per auxilium bonorum virorum labori suo bonum proventum Deus inferebat, ad augenda fratrum stipendia, quæ nimis tenuia erant, animum intendebat. Et sciens esse monachorum, ut labore vivant manuum, exemplo patrum et apostolorum, continuato cum fratribus labore, secundum quod necessitas paupertatis exigebat et voluntas obedientiæ suadebat, in oportunitate

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁴¹ tes e corr. ⁷⁴² seu in Sombresia sæculo XII addita in c. ⁷⁴³ adest monogramma Heinrichi II imperatoris.

tunis supradicti prædii locis factis æstuariis ⁷⁴⁴ varia ad recipiendos pisces construxit; quod fratrum usibus satis utile esse providit.

34. Successor Baldrici Wolpodo (an. 1018), quia omnino deditus erat sanctæ religionis studio, Olbertum abbatem religiosius cæteris vivere libenti accipiebat animo, et eum dignatus suo latere et auricula, ad meliora eum tendere sua provocabat gratia. Unde quod primum ei occurrit, quæ antecessor suus illius gratia æcclesiæ Gemmelacensi tradidit, suæ stipulationis auctoritate confirmavit; insuper ipsam æcclesiam Gemmelacensem immunitatis libertate donavit et hæc hujusmodi cartæ testimonio posteris conservanda assignavit:

Wolpodo, Dei disponente clementia sanctæ Leodicensis æcclesiæ episcopus, omnibus in Christo pie vivere volentibus. Unicuique Christi fidelium scimus omnimodis esse elaborandum, ut promereri possit gratiam sanctorum. Quia sic tam propriæ fragilitatis quam ⁷⁴⁵ demonis et hujus mundi concutimur fluctibus, ut nonnisi eorum freti patrocinii subsistere possimus. Unde sancti Petri apostolorum principis sanctique Exuperii martyris aliorumque sanctorum patrocinia quo potui modo querere deliberavi, quem et omnibus tam presentibus quam futuris notificare disposui. Antecessor meus Baldricus divino et ipse lactus fervore, quandam æcclesiam in Bavechia corte nostra sitam Gemblacensi dedit æcclesiæ, in honore supradictorum dedicatæ. Dedit et decimas quorundam sartorum, quæ quidam in silva [Sombresia ⁷⁴⁶ et] ^C Heis dicta ejusdem Gemblacensis æcclesiæ variebant, quæque nulli antecessorum nostrorum dicitur parochiæ assignaverant. Et hæc quidem sub testimonio testium idoneorum prædictæ æcclesiæ contulit, sed cartulam traditionis morte præventus non fecit. In qua facienda volens me facere participem ejus elemosinæ, prædictum donum sub cartulæ firmo consignatione. Addo et aliud ex parte nostri donum, quod omnibus volo esse notum. Instinctu nostro abbas et congregatio prædicti loci æcclesiam novam ædificavit, juxta quam antiqua relicta, quia erat parvula et cito lapsura, claustrum et omnia transmutare curant. Sed his quandoque factis, timent circummissionis obsonia ab æcclesia antiqua exigenda esse ab episcopis futuris, ea scilicet occasione, quod monasterium ^D desierit ipsa esse. Cujus rei rationem diligenter investigans cum multis, comperi, ab ipsa æcclesia Gemblacensi servitia aliqua data non fuisse circummissionis scilicet vice antecessoribus meis, ex quo eadem abbatia munificentia regis subjecta est sedi æcclesiæ Leodicensis. Hanc antecessorum meorum clementiam in futurum decernimus conservandam, scilicet ut ab æcclesia Gemblacensi, salva tantum ordinatione pontificali, servitutum circummissionis requirant nullam. Secundum sanctorum canonum instituta permittant monachos vitam deducere quiete bona, ut tam pro

A nobis quam pro illis orationibus vacent in tota ipsorum vita. Ego Wolpodo episcopus nomine non opere subscripsi et confirmavi.

35. Baldricus sepe supra nominatus episcopus cum retributore omnium Deo faciens commercium proficuum sibi, elegit de perituris æterna ab eo mercari. Ideo eum adoptans heredem patrimonii sui, cœnobium in honore fratris Domini Jacobi fundavit in insula Leodicensi, ac portionem substantiæ temporalis, quæ ex multa copia nobilium parentum suorum eum contingebat, delegavit ibi. Sed immaturo raptus funere, non potuit in hoc votis suis ad plenum satisfacere. Cujus loci providentia quia nulli adhuc assignata erat, ad manum solius episcopi spectabat. Unde successor Baldrici Wolpodo ^B pie sollicitus, habito consilio cum suis familiaribus, deliberavit locum illum prudentissimi abbatis Olberti committere manibus. Quod ille diu multumque reluctatus declinavit humiliter, at vix tandem suscepit obedienter et executus est prudenter. Nam ædificato claustro cum officinis suis, prout patiebatur oportunitas temporis, colligens hinc inde viros bene directos ad normam disciplinæ regularis, et maxime ex disciplina abbatis Richardi, qui tunc temporis ubique prædicabatur in fervore sanctæ religionis, primus illic propositum monachicæ professionis instituit, et quead vixit, locum illum ad laudem Dei et hominum strenuissime gubernavit.

36. Nec minus insistens cepto operi Gemmelacensis æcclesiæ, quicquid a semetipso omnimodis laborando poterat extorquere, totum satagebat expendere in utilitate rei æcclesiasticæ. Unde ad tam promptum bonæ intentionis affectum, subministrabat divinitatis gratia optatum effectum. Siquidem arridente sibi multo successu prosperitatis, maturius sua spe vidit consummationem cepti operis, infra triennium fere ædificata æcclesia cum utensilibus suis, constructo etiam claustro cum officinis suis, et, quod magis erat ei in voto, jam ad plenum fervente ibi sanctæ religionis studio, litteralis quoque scientiæ non mediocriter vigente exercitio. Ipse nullam pæne nec curis animi nec labori corporis laxans quietem, semper tendebat ad operis consummationem. Ita omnibus apparatis ex voluntate, dedicationem illius æcclesiæ celebrari fecit maxima omnium vicinorum alacritate a Durando venerabili Leodicensium præsule 8 Kalendas Augusti millesimo vicesimo secundo anno Domini. Nec multo post oratorium sancti Pauli situm infra claustrum 6 Kalendas Junii a successore Durandi Raginaldo dedicari fecit, apud cujus animum maximum amicitiae locum optinere meruit. Postea etiam constructo duplici oratorio, inferius scilicet in honore Johannis baptistæ et Johannis evangelistæ, superius in honore Michaelis archangeli et Stephani prothomartyris ab eodem Raginaldo solemniter dedicari fecit 2 Idus

VARIE LLECTIONES.

⁷⁴⁴ iis e corr. ⁷⁴⁵ tam corr. quam. ⁷⁴⁶ sombresia et post add.

August' Corpora etiam venerabilis et Deo digni fundatoris nostri loci Wichperti et trium prædecessorum suorum, Erluini, Heriwardi, secundi Erluini, in hanc criptam reverenter fecit transportari.

37. Idem fidelis dispensator et prudens, sciens quia querentibus primum regnum Dei et justitiam ejus, etiam necessaria corporis in tempore sunt adicienda, laborabat omni qua poterat instantia, undecunq̄ annuente sibi Deo, acquirere prædia, ut dum eis pro facultate loci exteriora suppeterent, ipsi sine murmurationis impedimento tranquillius et expeditius Deo deservirent. Disposita itaque ordinatio solito re familiari, ut jam absque typo vel mora constituta fratribus stipendia possent suppeditari, quicquid supercrescebat, ad utilitatem posterorum expendere satagebat, sciens quia quicquid supererogaret, a vero Samaritano Deo, qui custodit Israel, reciperet. Nec cum labor suus cassavit, quia tamdiu laboravit, donec res æcclesie, quas tenuissimas invenit, non parum augmentavit, et ut ita dicam pæne duplicavit, dum aut dato precio undecunq̄ quæcunq̄ poterat fideliter emit, aut convenite suo labori devotione fidelium pro salute eorum æcclesie nostræ iradi optinuit. Quæ diversis locis a diversis personis diversis ratiociniis undecunq̄ corrassa ⁷⁴⁷ quia numero quidem sunt plura, sed quantitate parva, et redituum estimatione non adeo magna, a nobis sub numero perstringi non possunt omnia.

38. Hujus etiam tempore, Hubetho, Heribrandi filius, domni Wichperti ex sorore Renuide nepos, tactus amore pietatis et justitiæ, annitente sibi Gudetha sua nobilissima conjuge, reddidit æcclesie nostræ partem quæ sibi cesserat ex medietate a patre suo Heribrando nobis direpta violenter et injuste, monitus exemplo sororis suæ Richeldis, quæ ut supra diximus partem suam retulerat ad justas partes æcclesie Gemmelacensis. Hujus etiam Hubethonis filii, Hubertus scilicet et Tietwinus, tertiam partem de villa Puceu æcclesie nostræ tradiderunt.

39. Idem domnus abbas Olbertus allodium in villa Masau et in Bietinis dedit, et pro eo villam Ferolt dictam accepit, facta commutatione non satis nobis commoda secundum rerum estimationem, sed ut sibi soli visum est utili propter solam vicinitatem. Siquidem et antea a prædecessoribus suis per justam commutationem ejusdem allodii quadam parte data Sustensi æcclesie, villa Mainil dicta adjuncta est parti æcclesie nostræ.

40. Quid autem dicam, eo tempore quo nimia annonæ caritas totam profligavit Galliam, quam sibi a Deo in faciendis elemosinis cumulavit gratiam, quam apud homines inaucta ecclesiastica re sibi adquisivit gloriam? Quasi enim alter Joseph præscientiæ tactus gratia, frugum ubertate superioribus annis sua repleverat horrea, de quibus pauperum suorum in tempore relevare penuriam parabat Dei prævidentia. Et cum multi alii ducti avaritiæ spiritu

A aliorum penuriæ ad suum verterent commodum, dum posthabita misericordia pauperum, sua aut servant tenatius aut vendunt carius, hic nec sua sibi servare per tenatiam nec aliis vendere voluit per avaritiam; sed ipsius Dei creditor effectus, cœpit esse laudabilis usurarius. Nolens enim parce seminare, ne et parce meteret, seminabat in benedictionibus, ut de benedictionibus meteret vitam æternam. Et quia hilarem datorem diligit Deus (*II Cor. ix, 7*), non ex tristitia aut ex necessitate elemosinam implebat opus, sed pietatem misericordissimi cordis ostendebat ex hilaritate vultus. Præter illos enim qui singulis horis euntes et redeuntes de ejus participabant benedictione, non paucos domesticos æcclesie ut dignum erat sustentabat de penu matris æcclesie, constituta eis sine dilatione diurni viatici stipe. Et hoc in eo poterat esse miraculo omnibus, quod cum esset in elemosinarum largitate tam profusus, in relevanda aliarum congregationum inopia tam paterne prodigus, in vicinis suis etiam nobilibus in tali temporis articulo consolandis tam liberali oportunitate paratus, cum etiam suos, scilicet æcclesie homines, sua compassione juvaret laxando oportune solitos terræ redditus, gregem Christi in solitudine claustrali divinæ servituti vacantem nunquam habuit immisericordius, sed sufficientia proveniente sibi cœlitus, toto humanitatis affectu servielat Deo servientibus.

41. Nec videtur esse prætereundum, dicere quantum in ornanda æcclesia fuerit ei studium. Quamvis enim dicatur: *In sancto quid facit aurum?* non habebat tamen in exterioribus rebus unde desiderium animi sui ostenderet erga Deum, nisi ea, quæ prima mortales putant, liberaliter expenderet erga Dei cultum. Quod nonnihil valere nulli est dubium; sive ut inde necessitatis tempore subveniatur indigentia pauperum vel Deo servientium, sive ut inde æcclesiasticæ utilitatis oportune majus comparetur commodum, sive quia homines bruti et omnia estimantes magis ex animo suo quam ex veritate rerum, nihil pæne ducunt cultu et reverentia dignum, nisi quod ex his quæ ipsi temporaliter amant viderint adornatum. Ideo utrobique declinans crimen avaritiæ, queque undeunde ⁷⁴⁸ potuit prudenter corradere, in ornamentis æcclesie naturaliter impendere. Quorum summam hic perstringere non est quidem difficile, quia cotidie est oculis ea inspicere. Fecit tabulam argenteam ante altare sancti Petri anaglifo opere non indecore celatam. duas quoque alias argenteas minoris quantitatis; frontale quoque ad altare sancti Exuperii martyris; candelabra argentea fusilia duo; calicem aureum unum, argenteos sex; turibula argentea, deaurata duo; cruces aureas quattuor, argenteam unam; ventilabra argentea duo; textus evangeliorum unum aureum, tres argenteos; epistolarem argenteam unum; capsas reliquiarum argenteas duas; cappas

VARIE LECTIONES.

⁷⁴⁷ corrossa alia manu corrossa c. ⁷⁴⁸ unde :: unde corr. undeunde.

ex palliis decem et octo; casulas duodecim; diaconalia duo; subdiaconalia quattuor; albas, stolas, tapetia et alia, quæ quamvis numerentur inter subsiciva, ejus tamen industria et studio sunt comparata, aut ejus amoris gratia a Dei fidelibus ecclesie collata. Quæ quidem quamvis non sunt adeo multa pro precii estimatione et alienarum divitiarum comparatione, sunt tamen multa et magna et preciosa pro bona ejus intentione, quia remunerator bonorum Deus non estimat ex quanto, sed quo vel quali sibi offeratur animo.

42. Et quia cum religionis studio vigere fecerat etiam litteralis scientiæ studium, ne et in hoc eis deesset unde hujusmodi artis exequerentur exercitium, sumministravit eis etiam copiam librorum. Non passus enim ut per otium mens aut manus eorum torpesceret, utiliter profectui eorum prævidet, dum eos et per scribendi laborem exercet, et frequenti scripturarum meditatione animos eorum ad meliora promovet. Appellens ergo animum quasi alter quidam Philadelphus, ad construendam pro posse suo bibliothecam plenariam, vetus et novum testamentum continentem in uno volumine transcripsit ⁷⁰⁰ historiam. Et ⁷⁰⁰ divinæ quidem scripturæ plus quam centum congestit volumina, secularis vero disciplinæ libros quinquaginta. Mirandum sane unum hominem in tanta tenuitate rerum tanta potuisse comparare, nisi occurreret animo, timentibus Deum nihil deesse.

43. Ego sane dum studiorum ingenii et laboris tanti viri recordor, omnino demiror, quod in eo geminæ scientiæ tam egregiè claruerit ⁷⁰¹ vigor. A puero enim in solitudine claustrali educatus, tam sollers et prudens apparuit in disponendis mundanis rebus, ut vix aliquis secularium videretur ei præferendus. Et contra dum se restringeret ad rigorem monasticæ conversationis, id ipse inter strepitum æcclesiasticæ procurationis explebat subsicivis operis, quod vix aliquis alter attingeret vacans Deo in quietem monasticæ solitudinis. Nec frustra fama nominis ejus ubique discurrerat, de cujus doctrina tam dulcis odor longe lateque crescebat. Exceptis enim illis quos in subjectione sua in studio et religione nutrit, multas clericalis ordinis personas, quosdam etiam curiales, doctrina sua promovit, quorum illustris probitas vel dignitas postea sanctæ æcclesie magnæ utilitati et honestati fuit. Sed et in hoc in æcclesii Dei ejus laudabilis memoria adhuc vivit, quod vitas aliquorum ⁷⁰² sanctorum aliquibus in locis liquide et polite composuit, et de gestis eorum in laude Dei secundum regulam musicæ disciplinæ, in qua multum valebat, dulcissime cantus modificavit. Inter quæ quia rogante Raginero cum vite vitam sancti Veroni confessoris composuit,

A cantum etiam de eo melificavit, antiphonas quoque super matutinales laudes in transitu sanctæ Walde-drudis, ipse comes Raginerus et Hathuidis conjunx ejus quicquid prædii habebant in Dion æcclesie nostræ tradidit.

44. Tam laudabilem et utilem vitam degens, postquam in 37 annos exegit tempus suæ prælationis, sensit se a Deo invitari ad bravium supernæ vocationis (an. 1048). Et exemplo domini Jesu, qui transurus ad Patrem, cum dilexisset suos qui erant in mundo, in finem eos dilexit, etiam ipse filios suos, quos Deo in sinu maternæ dulcedinis genuerat et affectu paternæ sollicitudinis educaverat, usque in finem dilexit. Qui quia duobus monasteriis præerat, et ob id continua regendi instantia alternatim habitationem suam mutare consueverat, tunc in Gemmelacensi cœnobio aliquandiu commoratus, natalem apostolorum Petri et Pauli solemnizabat. Et congregatis filiis suis, prolixè et pie sermocinatus est eis, et quantum poterat facundia discreti doctoris et pietas affectuosi patris, monebat eos, ne ab aratro dominici operis oculos averterent, ut a fermento secularium caverent, ut non solum coram Deo sed etiam coram hominibus bona providerent, et cætera id genus, quæ pii et sapientis viri eructabat pectus. Inter loquendum ante altare sancti Petri eos eduxit, cum psalmodia et oratione pastorum pastori eos commendavit, ab omnibus commissis pastoralis potestate absolvit, et spirituali sanctificatione benedixit. Et ut ultimum vale non sine lacrimis eis fecit, Leodium abiit. Urgebatur enim tristi nuntio de infirmitate gloriosi episcopi Wathonis, cui ipse etiam hoc debebat præter reverentiam debitæ subjectionis quod ejus condiscipulus et a puero fuerat contubernalis, et ab inde inita inter eos amicitia gratia cum ipsa ætate sine querela simul concreverat, et ut ita dicam cum eis insenuerat. Episcopus gaudens se consolatum esse optata visitatione amici, ab eo in nomine Domini secundum præceptum apostoli Jacobi expetiit inungi. Peracto inunctionis officio, cum missionem peteret ab episcopo, et adhuc de spe vitæ suæ fiducialiter quereret ab eo, episcopus tactus spiritu divino: *Hodie, inquit, non moriar, o amici mei, sed cras in Christi nomine succurrite mihi.* Ille desperans de vita amici, resolutus in lacrimis nec valens temperare dolori: *Non sinat, inquit, Deus me septem dies supervivere tibi.* Et ad monasterium sancti Jacobi cui præerat regressus, cœpit destitui corporis viribus, mox etiam vexari acriter febribus. Quid multa? Secundum prædictum et votum piorum virorum, crastino die, quod est 8 Idus Julii, episcopus migravit ad Dominum, Abbas autem, qui episcopo dimidio animæ suæ septem dies supervivere noluit, ipso septimo die, quod

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁰⁰ e corr. c. Fortasse fuit conscripsit. ⁷⁰⁰ Alio atramento perguit idem scriba, qui et transcriptis pesuerat. ⁷⁰¹ claruerit corr. claruerit c. ⁷⁰² aliquas statim corr. aliquorum c.

est 2 Idus Julii, felicem spiritum cœlo reddidit millesimo quadragesimo octavo anno Domini.

45. At exequias funeris ejus quo venerationis honore, quo miserationis dolore persecutus sit grex cœnobii utriusque, qui in Christo sub ejus profecerat institutione, supervacuum est memorare. Gemmelacenses siquidem audita p̄i pastoris infirmitate, cui post Deum et primum loci nostri constructorem Wicpertum quicquid pene habebant gaudebant imputare, piæ dilectionis alis non distulerunt illuc convolare. Contristabat eos non mediocriter amantissimi patris destitutio, sed plus quam dici vel credi possit miserabili contristabantur infortunio, quod carendum eis esset corporis ejus pignore pretiosio. Et si aliquam viam eis aperuisset Dei dignatio, nihil optabilius eorum omnium insedit animo, quam id agere aliquo modo, ut corpus defuncti referrent Gemmelacensi cœnobio. Sed id nec precibus optinere, nec aliqua omnino ratione potuerunt efficere, gaudentibus civibus ad tutelam civitatis suæ præsentialiter tam sancti viri patrocinia provenisse. Sepultus est igitur in æcclesia sancti Jacobi, ut decuit primum abbatem ipsius loci, et hoc epitaphium inscriptum est libitinæ ipsius tumuli:

Hic jacet abbatum speculum, decus et monachorum,

Abbas Olbertus, flos paradise tuus.

Præfuit æcclesiis normali tramite binis;

Leggia corpus habes, Gemble carendo doles.

46. Perlato ad Gemmelacenses tam tristi nuntio, omnibus palam factum est ipsius veritatis testimonio, qua pastoralitatis sollicitudine omnes habuerat, qua paternitatis dulcedine omnes nutrierat, qua karitatis unanimitate omnes a parvo usque ad magnum sibi in Christo devinxerat. Quis enim poterit dicere, quis dicenti poterit credere, quantus ilico omnium factus sit concursus, quantus fratrum merentium fuerit luctus, quantus pauperum clamor, quantus pupillarum et viduarum dolor? Ab omnium ore sonat pro collatis sibi beneficiis gratiarum actio, tam pia et exaudibilis pro absolute animæ ejus ab amicis Christi ad cœlum transmittitur oratio. Quis eorum qui tam affectuosas vidit exequias, quis, rogo, tam pius, tam meritis, tam profusus dubitet Deum acceptasse lacrimas, quas non extorquebat aliqua carnalis affectionis necessitas, sed

A dignitati, credo nos modo illi sua tutabitur gratia, quos hic tam paterna nutritiv misericordia. Amen ⁷⁸⁰.

DE MYSACH ABBATE.

47. Deodvino in cathedra æcclesiæ Leodicensis subrogato, Mysach virum sane venerabilem cognomento Mathelinum abbatem substituit Gemmelacensi cœnobio, concors totius congregationis expetivit electio. Is abbati Olberto consanguinitatis conjunctus linea, et a primis annis cum fratre suo eque memorabilis vitæ Fulquino regulariter et studiose in ejus educatus disciplina, ad hoc uterque excrevit bonæ indolis industria, ut magnæ utilitatis locum sortiri mererentur in Dei æcclesia. Ex quibus Fulquimus junior ætate, nominatus in exercitio litteralis scientiæ, glorioso Stabulensium abbati Poponi ad regendas puerorum scholas directus, et per aliquot annos in morum honestate ab eo satis probatus, per interventum ejus in Mettensi urbe ad regimen abbatiæ sancti Vincentii martyris est promotus, quod usque ad finem vitæ suæ utiliter et laudabiliter est executus. Mysach ⁷⁸⁷ autem frater ejus, etiam Virduni sub Richardo abbate in gymnasio monasticæ disciplinæ regulariter exercitatus, per omnia in virtute obedientiæ satis est probatus. At postquam inventus est etiam esse patiens laborum, et strenuus et prudens in dispositione æcclesiasticarum rerum, dominus abbas Olbertus eum suo lateri adjunctum, participem fecit omnium operum et consiliorum suorum. Et ordinans eum sibi præpositum, commisit ejus prudentiæ secundas partes omnium rerum. In cujus obedientiæ executione tanta viguit subjectione, ut nulla unquam titillatus sit superbiæ inflatione. Et per multos annos tam prudenter et utiliter vixit, ut postquam sanctæ memoriæ abbas Olbertus humanæ naturæ cessit, nullus ei qui succederet dignior eo inventus sit. Itaque 7 Kalendas Augusti adeptus ⁷⁸⁸ locum regiminis æcclesiastici, consecratus autem 7 Idus Augusti, attendebat diligenti instantia sibi et gregi. Nam secundum quod didicerat, regulariter et pie vivebat, et secundum quod vivebat etiam alios vivere docebat. Res æcclesiæ antiquitus attributas vel postea acquisitas pro captu et posse suo in nullo unquam neglexit, nec incuria vel inscitia sua eas diminuit, immo jugi labore et vigilantia multiplicavit. Adversariis æcclesiæ audacter semper restitit, stipendia fratrum fideliter adauxit, et ne per singula currere opus sit, utilitate æcclesiastica intus et extra nihil carius unquam habuit.

CONTINUATIO AUCTORE GODESCHALCO.

48. Ipse ⁷⁸⁹ etiam ante et retro oculatus, sciens interiorum hominum sine exteriori non posse sub-

sistere, quecumque in abbatiâ invenerat et quæ ipse adquisierat in duas partes dividens, in victu et ve-

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁸³ Versus rubro atramento scripti. ⁷⁸⁵ :: sibi. ⁷⁸⁸ ascriptus :: d. ⁷⁸⁶ amen c. ⁷⁸⁷ miaio scriptum. ⁷⁸⁹ post adeptus erasum est c. ⁷⁸⁹ alia manu pergit prima linea in loco raso scripta.

stitit fratrum distribuit. Vestiarium ita composuit. A quinque libras nummorum in villa Templus dicta, et tres libras in villa Pheroth, tres libras et quatuor solidos in villa Mannil, octo solidos de terra Fastradi in villa Niel, in villa Esnatica et municipio Eneis quosdam redditus decrevit; in villa etiam quæ Castris dicitur 4 libras denariorum annuatim statuit, ea ratione ut uno anno pellicie a vestierario, et altero pellici a loci præposito, et cucullæ et tunicæ fraatribus darentur a camerario. In villa etiam Turb dicta, quæ sita est in pago Bracbantico super aquam quæ ob dulcedinem et bonitatem sui Oilla (896) ab incolis dicitur, medietatem redditus totius villæ vestierario delegavit. Post hæc Balduinus clericus Souciensis fraternitati nostræ sociatus, alteram medietatem, quæ ei jure patrimonii competebat, ob solter animæ suæ adjecit. Statuit etiam, ut camerarius per se villicum, investituras et placita habeat villarum sub se degentium. Cellarario ad saginam comparandam centum solidos instituit. Ad utensilia comparanda officinarum, hoc est coquinæ, pistrini, cambæ, granarii, triginta solidos de censu cortiliorum annuatim dari censuit; decimas feni unde boves suos aleret dedit: præbendam et calceos bubulco qui ligna de silva per singulos dies adduceret stabilivit: hortum ad holera faciendam, bubulcariam cortem cum cortilio bubulco delegavit. Hæc omnia sub cura cellararii statuens, mensam fratrum sub ejus cura constituit. Itaque panem, librarum duarum; legumen, pisorum, seu fabæ. Ad emptionem secundi pulmenti, ovorum, casei, seu piscium decem et octo denarios per dies singulos. A Kalendis Octobris usque ad dominicam septuagesimæ tertium pulmentum herbarum hortensium, justas duas cervicæ diatim, mensuram vini per singulos quatuor diebus ebdomadis cum karitate sabbati; paximates similagineos in duodecim præcipuis sollempnitatibus anni hora prandii, placentas et oblatas cum aliis bellariis ad cenam administrare præcepit. Cras forsitan dicet aliquis, qualitatem perpendens præsentis temporis: *Falsum est, quod hic legitur; nunquam tali seculo usi sunt monachi illius temporis.* Scit Deus, qui est summa veritas, quia quod vidi scripsi, et adhuc supersunt testes idonei ⁷⁶⁶.

49. Addidit annuatim æcclesiæ custodi 30 solidos nummorum ad coemptionem vini, ex quo ⁷⁶¹ cotidianum missæ sacrificium oportet celebrari. Ad anniversariam diem suæ depositionis constituit annuatim dari fratribus 8 solidorum karitatem, gratiæ recordationis. In memoria æterna erit bonus dispensator, ab auditione mala non timebit, quia spes ejus semper in Domino fuit.

50. Ultima etate egrotavit dolore pedum vehementissime, sed nec in ipsa infirmitate neglegebat

A salutem æcclesiæ, nec medicorum auxilium quesivit; sed in Deo fideialiter speravit. Et dum ita bonam operum suorum consumptionem patienter expectat, per ipsius patientiæ virtutem bonam sibi consumptionem præparat. Excoctus ergo diu in camino tribulationis et infirmitatis, postquam 23 annos in regimine explevit, 3 Idus. Novembris debitum solvit humanitatis anno 1071 Domini.

DE TIETMARO ABBATE.

51. Defuncto Misach abbate, qui pater tam amabilis et æcclesiæ Dei tam utilis fuerat, multum meroris et sollicitudinis Gemblacensibus remanserat. Meror erat de tanti pastoris amissione, sollicitudo, ne ei succederet qui congregata dispergeret, dispersa non congregaret. Sed misericorditer consolatus est eos Deus pater misericordiarum, dans eis ex eodem cenobio abbatem nomine Tietmarum. Hic per omnia sequens vestigia prædecessoris sui, adauxit potius quam minuit substantiam monasterii. Qui dum temporibus antefati abbatis custos esset æcclesiæ, ambonem evangelii et feretrum sancti Exuperii auro et argento vestivit, et opere anaglifo decoravit. Huic gloriam mundi fugienti et paupertatem Christi in omnibus sequenti, prædium Huoberti clerici, qui apostata dictus fuerat, conventus fratrum indominicatum dedit. Ipse fratribus fraterna et paterna vicissitudine ex redditibus ejus prædii 50 solidos redonavit, ea conditione ut a se et successoribus suis annuatim ad usus fratrum in festis præcipuis duo solidi darentur in emptionem piscium.

52. Iste pater per manus domni Lietardi præpositi sui criptam in honore sanctæ Dei genitricis construxit, et cancellam altaris sancti Petri ex humili et parvo in ea forma qua nunc cernitur reformavit; infirmorum, infantum, hospitem pauperumque semper curam præcordialiter habuit; præbendam fratrum si non adauxit, in nullo diminuit, sed vinum, pisces, similam temporibus statutis. omni tempore vitæ suæ absque ulla retractione subministravit.

53. Franco miles nepos ejus cognomine Longus de villa Lirul dicta filiam villici Alberonis in conjugium accepit et ab abbate, utpote a parente suo, molendino in municipio Eneis sito jure beneficii muneratur, hac ratione, ut quamdiu ipse et heres ejus viverent, hoc fruerentur, et si vitæ decederent, monasterio restitueretur. Infra quinquennium ergo tribus liberis ex eis procreatis, Franco apud Distra in bello perimitur, et ab amicis relatus, in cimiterio Gemmelacensi cum multis lacrimis sepelitur. Filii etiam ejus, ante mortem ⁷⁶² patris et post, hominem exuunt. His ita decedentibus, abbas quæ dederat repetit, set aliter quam sperabat evenit. Reinfredus enim miles Mafensis conubio sociatus relictæ Franconis, omnia quæ ejus fuerant, annitente et adjuvante Alberone villico, jure conjugali

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁶⁶ Alio tempore eadem manus pergit. ⁷⁶¹ ex quo e corr. ⁷⁶² sequebatur primo ejus mox eratsum

NOTÆ.

(896) l. e. oleum.

occupat. Abbas et parentes Franconis super hac re indignati, Reinfredum aggrediuntur in placito generali; set socer Albero generum per omnia defendit. Hæc res diu protracta ad audientiam pervenit episcopi Henrici. Pater Reinfredi tunc forte villicus erat episcopi. Itaque ⁷⁰³ episcopus blanditiis delinitus et muneribus excecatus, consentit peccato, et injustitiæ lege decreta, Reinfredus victor extitit per omnia. Sic molendinum injuste abbati auferitur; sic heredes proximi exheredati, adhuc nimie conqueruntur. Albero pro hac infidelitate villicatione privatus, set pro injustitia a Deo non punitus, in ecclesiastica inhiat post jam dicti facti decennium. Alodium enim Ruz dictum, quod Petrus Calvellus sancto Petro coram idoneis testibus tradiderat, mala actus cupiditate, sibi rediberi rogat, dicens se tempore traditionis a Petro denominatum heredem adoptivum. Abbas et præpositus plus quam dci potest admirati super hoc, rogant et precantur ut desistat ab incepto. Ille in malitia perseverans, per generum Reinfredum, qui tunc villicus erat episcopi, episcopo præsentatur, causam suam et multa verisimilia episcopi ingerit auribus. Episcopus rem ad consilium defert; consilio inito hoc decretum est, ut si Albero ea quæ petebat jurejurando vera esse firmaret, quod querebat acciperet, sigillumque suum cum epistolâ abbati dirigit præsentandum. Abbas ut legit epistolam, frontem rugans et pectus percutiens præposito legendam tradidit. Præpositus ut legit, diem placiti statuit. Die dicta, abbas interesse non vult placito, rem omnem committit præposito, ejus jussu adinatur confio. Cum suis testibus adest Albero, quod querebat sine dilatione falso confirmat sacramento. Vera esse quæ juraverat, testes prosequuntur vero perjurio, sicque rei ecclesiasticæ sit maledictus et injustus pervasor.

54. Dicendum paucis, quæ eos subsequuta est ultio. Justo Dei judicio ob perjurium diversis modis omnes affliguntur, et ad ultimum diutino languore excruciat, vita decedunt. Albero super id quod fecerat sero penitus, decrevit quod pervaserat Reinbaldus filio suo dare sub taxatione annui census. Hoc pacto firmato, leudes præpositi Lietardi Stephanum scilicet monachum et Everardum pistorem expectant, quæ tractaverant edocent, ut duobus ⁷⁰⁴ marcis argenti abbas præpositusque acceptis suæ assentirent diffinitioni; eo pacto ut Reinbaldus annuatim pro redivisibus ejusdem alodii decem solidos persolvat die sancti Servatii. Præpositus a suis persuasus, rei jam dictæ consentit otius. Abbas ab eis convenitur, ut assensum præbeat rogatur. Ille prorsus abnuat, et iratus ab eorum se avertit oculis. Postremo nimietate eorum obtusus jubet ut in præsentia conventus fieret quod petebatur. Ad

A conventum res deferitur, instinctu majorum Albero cum suis omnibus despicitur, pactum contemnitur, et ut pro excommunicato habeatur ab omnibus conclamatur. Præpositus in sententia sua perseverat, quæ oblata fuerant invito abbate et invitatis fratribus suscipit, sicque ab utrisque partibus discessum est. Reinbaldus itaque cum socero suo Berengario in hereditate male acquisita succedit, sed Deo sic volente aversa satis fortuna graviter ambo atteruntur, adeo ut die quadam dum juges ab opere agri relaxantur, in palude prædio contigua necarentur. Albero divina animadversione damno domesticarum rerum affligitur, conjugis etiam, fidæ satis et castæ mulieris, contubernio privatur; ipse ad extremum multis necessitatibus corporis astrictus, morte ^B finitur. Perversorum hominum nunc interim postponatur mentio, et justorum describatur laus et devotio.

55. Aelardus fratuelis jam dicti abbatis ex milite in monachum attonsus, partem alodii sibi competentis, annuente matre et vitrico, per manus avunculi sui abbatis et advocati Balduini tradidit sancto Petro. Sacerdos religiosus ⁷⁰⁵ Beroldus nomine ea tempestate sociatus est fraternitati nostræ. Qui quanta bona huic nostræ fecerit ecclesiæ, testantur ejus opera. Hilaris dator et in oportunitatibus promptus fuit adjutor.

56. Hujus etiam abbatis tempore defunctus est Guerinus monachus, vir omnium bonorum memoria dignus, qui per multos annos in Gemblacensi cenobio functus prioratus officio omnibus pie viventibus in Christo proderat verbo et exemplo. Ille Olberti abbatis consanguineus et discipulus fuit, ejusque vitam et mores imitatus, ad hoc profecerat, ut ab his quibus erat notus, aurum ⁷⁰⁶ multo meritorum igne purgatum et vas honori Dei aptum cognominaretur. Erat enim intentus jejuniis, vigiliis et orationibus et cotidianis missarum celebrationibus. Si quando tamen, quod rarum erat, a tali opere vacabat, nullam requiem habebat spiritus ejus, quin aliquid mundanæ aut divinæ philosophiæ ut vir eruditus proponeret et exponeret fratribus. In tantum autem etiam in hoc affuit ei divina gratia, ut ex tunc et nunc per eum et per eos quos instruxit eruditos viros haberit nostra ecclesia. Obiit 15 Kal. Maii, et fratrum orationibus luctuque et lacrimis ^D prosecutus, intra templum est tumulatus. Quanti autem fuerit suis contemporalibus, ostendit epitaphium ejus, cujus nos hoc dysticon apposuimus, ut quod de eo diximus, sit credibilis:

Norma, decus, speculum, Guerinus, honor monachorum,

Doctor, Gembla. tunc hoc tumulo legitur.

57. Vir multæ scientiæ Sigebertus, nostræ ecclesiæ monachus, supradicti abbatis Tietmari hortatus,

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁰³ alio atramento pergit c. ⁷⁰⁴ duabus corr. duobus c. ⁷⁰⁵ superscr. c. ⁷⁰⁶ auro corr. aurum c.

NOTÆ.

(897) Ex Sigeberti libra De viris illustribus, cap. ultimo.

tu (897) Vitam sancti Maclovi confessoria accuratius dictando iteravit, passionem Thebeorum martirum heroico metro eleganter composuit, cronicam suam a fine cronicæ a Jheronimo digestæ ad sui usque temporis finem perduxit. Duobus libris illustrium virorum a Jheronimo et Gennadio compositis tertium addidit, in quo multos antiquos æcclesiasticos scriptores, multos etiam sibi contemporales memoria dignos commemoravit. In fine vero libri se ipsum posuit extremum ordine, set non extremæ scientiæ. Præter hæc enim quæ commemoravimus composuit multa utilia legentibus.

58. Abbas autem Tietmarus quamvis esset columbinæ simplicitatis, ad quoscumque perveniebat sermo ejus, qui carebat felle invidiæ et detractionis, incitamentum erat meliorationis. Postquam ergo per annos 23 sibi commissam Christi familiam rexit fideliter, diutinæ infirmitatis igne decoctus, 2 Kal. Junii ⁷⁶⁷ de hoc mundo migravit feliciter (an. 1092), accepitque locum sepulturæ ante sanctæ Crucis altare, semper futurus apud posteros laudabilis memoriz. Amen.

EPITAPHIUM ⁷⁶⁸ EJUSDEM.

Ecclesiæ lampas hic Tietmarus jacet abbas

Octo beatificas doctus abisse vias;

Pauper, pacificus, mansuetus, pectore mundus,

Lugens, esuriens, compatiens, patiens.

Ultima fulsit ei tua lux penultima Mai.

Qui vixit Domino, dormiat in Domino. Amen.

DE ⁷⁶⁹ LIETHARDO ABBATE.

59. Cum quererent Gemblacenses post obitum domni abbatis Tietmari, quis ei succedere, quis idoneus esset eos regere, communi habita deliberatione Liethardum abbatem constituerunt concordie electione. Hic a pueritia domni abbatis Olberti eruditione institutus, claustralis disciplinæ amator et executor erat assiduus. Multa erat ei oris facultas, quæ procedebat ex dilatati cordis habundantia. Filii sæculi qui prudentiores sunt filiis lucis in generatione sua, si quid damni aut violentiæ rebus æcclesiasticis conabantur inferre, hic prudenti et oportuna ratiocinatione noverat eis resistere. Dominus abbas Olbertus qui jam gravabatur ætate et duorum cenobiorum dispositione, considerans in adolescente tantum naturalis industriæ, officium ei commisit celleraturæ, ut experimentum ejus evidenter quiret habere. Ille ei, quoad vixit, ut patri filius obedivit, et quod sibi injunxerat auxit, melioravit et decenter administravit. Quamvis enim esset tunc juvenilis ætatis, erat tamen persona honorabilis, consilio utilis, allocutione et adhortatione his qui eum noverant acceptabilis. Denique multi nobiles et mediocres ejus ammonitione et laudabili familiaritate incitati, quosdam filiorum suorum sociabant nobis cum aliquantala parte possessionum suarum, et eorum apud nos pia recordatio et pro eis esset ad

Beum frequens oratio. Et quia longinquitate temporis succrescit damnosa oblivio, et post oblivionem succedit periculosa contentio, arbitror posteris nostris gratum facere, si studeam huic opusculo inserere ea quæ domno Liethardo procurante accesserunt nostræ æcclesiæ domni abbatis Olberti tempore, ut quia ille adquisivit plus aliis abbatibus, sciatur quid quomodo adquisierit, vel a quibus. Ergo si non omnia, describam tamen eminentiora.

60. Machelmus vir nobilis, pater domni Tietmari qui sextus abbas fuit nostri cenobii, rogato ipsius filii sui et hortatu domni Liethardi dedit sancto Petro medietatem æcclesiæ sanctæ Mariæ in villa quæ dicitur Castra. Alia vero medietas postmodum data est pro Odewalone monacho nostro. Hic fuit vir honestæ vitæ, et in divina et humana scriptura multæ scientiæ. Item Wicherus, advocatus Leodicensis, tradidit sancto Petro medietatem æcclesiæ sancti Gaugerici in Genitinis cum manso uno. Item Robertus filius Bosonis de Hermereis, canonicus sancti Lamberti, vir nobilis, tradidit sancto Petro medietatem de Masniz, et ultra medietatem tres mansos. De alia medietate partim æcclesia nostra a cognatis ejus redemit aut pro vadimonio accepit. Quidam Wibertus vir religiosus, sancti Wiberti ut fertur consanguineus, tradidit sancto Petro quicquid habuit in Waresch. In eadem villa tradidit Wolvuradus dimidiam æcclesiam, hoc est quartam partem integræ æcclesiæ. Liedvinus et conjunx ejus Hætheguidis tradiderunt sancto Petro cortem unam et sex bonuaria pro animabus suis, in Harenton. Postea vero tradiderunt medietatem totius prædii quod habebant in eodem Harenton, et quicquid habebant in Valle, quod per singulos annos reddit 50 solidos. In Belriu adquisivit dominus abbas Olbertus sex mansos et cambam, et sextam partem molendini quod postea auumentavit abbas Mysach, et abbas Liethardus, ut in suo loco dicetur. In villa Melenriu, quæ etiam Heis dicitur a contigua silva quæ ita nominatur, partem allodii emit in primis abbas Olbertus, adauxit abbas Liethardus, et successor ejus Anselmus, ut in suo loco dicetur. Walterus de Niel tradidit sancto Petro quicquid habuit in eadem villa. Pars æcclesiæ quam habemus in ea, et pars prædii data est postea pro duobus fratribus nostris Albuino et Hellino, et postmodum multo labore et periculo domni Liethardi crevit et permansit ipsa possessio. Fuit enim inter compossessores prædii et nos tanta dissensio, ut vix sedari poterit absque bello, deportato illic sancti Exuperii feretro, Petrus Calvellus tradidit sancto Petro quicquid habuit in Ruoz, et in Asnatica cortem unam et tria bonuaria. Hoc prædium post longum tempus invasit Albero, vero perjurio, ut dictum est in suo loco. Dominus abbas Olbertus collaborante domno Liethardo villam Suvrei adquisivit sancto Petro, et ei

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁶⁷ e corr. ⁷⁶⁸ Epitaphium — Amen *alta atramento in fine f. 45^a scripta sunt.* ⁷⁶⁹ *Alio atramento pergit c.*

per singulos annos trium librarum censum indixit, et ex eo 12 solidos anniversaria die sui obitus ad servitium fratrum dari decrevit. Lambertus de Corcellis vir nobilis et fratres ejus tradiderunt sancto Petro in eadem villa tres mansos; et post mortem ipsius Lamberti tradidit uxor ejus Condrada dimidium mansum. Nec hoc dono contenta, armillas, anulos, monilia, et quicquid auri ad ornatum suum habebat ut mulier dives et inclita, sancto Petro concessit, et crucem auream inde fabrefieri petiit. Hujus aureæ crucis hodieque est inscriptio: *Condrada pro se suoque viro Lamberto me dedit sancto Petro*. Nec ipsa Condrada tantummodo, set et omnis nepotum ejus successio, Gualterum dico de Marebaco, Heinricus de Lupun, Gerardus filius Gualteri, Heinricus filius Heinrici, et quotquot adhuc hodie supersunt de eorum progenie, ita ex tunc et nunc juncti sunt fraternitati nostræ ex animo, ut eorum semper apud nos sit pia recordatio et pro eis ad Deum cotidiana oratio, quia liberalitatis eorum beneficio multoties crevit nostra possessio. Warnerus comes tradidit unum mansum in Dion, et uxor ejus duos in Morceshem, et unum in Malbrovias, quod dicitur in Ruoz. Ille mansus in Dion solvit 4 solidos et 8 gallinatos. Illi duo in Morceshem solvunt 10 solidos Lovaniensis monetæ et quatuor gallinatos. Ille in Malbrovias quinque solidos Nivigellensis monetæ, et ita ut immunes essent ab omni servitio, nisi Gemblensis æcclesiæ. De his quæ domnus abbas Oibertus cum domno Liethardo acquisivit, pauca sed eminentiora descripsimus, et ut arbitror posteritati nostræ consulimus, ut si quis injustus violentia vel ignorantia res æcclesiæ, quod sepe contigit, temptaverit minuere vel auferre, sciant ei juste et rationabiliter resistere. Acquisierunt etiam multa alia, et si minora tamen æcclesiasticæ utilitati apta, quia certum est parvis magna juvari, et multis pluviam guttis flumen repleri.

61. Successor abbatis Oiberti Mascelinus abbas, in multis expertus quam sagacis animi esset domnus Liethardus, rogatu fratrum timentium Deum commisit ei præposituræ officium. Ille reputans non honorem esse sed onus, ad quod erat assumptus, abbati erat baculus fortitudinis, quia nil sibi inerat ignavæ formidinis, et alleviatio sollicitudinis, quia in omnibus erat utilis. Abbas Tietmarus quia erat multæ simplicitatis et nescibat cavere fraudulentas decipulas seculari duplicitatis, ejus curæ commisit omnia exteriora; ipse curabat tantummodo interiora. Igitur hi tres abbates quia impediabantur ut dictum est aut ætate, aut infirmitate, aut simplicitate, res æcclesiastica eorum tempore maxima ex parte hujus sustentabatur probitate. Quia ergo domnus Liethardus trium abbatum tempore didicerat subesse et prodesse, dignus habitus est, qui post eos rogaretur præesse et prodesse. Datus abbas, quandiu fuit ei virtus corporis et prosperitas temporis, his qui-

A bus præfuit in omnibus profuit. Omnium enim fratrum utilitati providens, sibi in nullo consuluit, sed semper parvo victu et vestitu contentus fuit, quæ a patribus acceperat in quantum licuit fideliter administravit, et quamvis multis incommodis, sive terræ sterilitate, seu pecorum peste, seu bellorum asperitate, sepe gravaretur æcclesia, tamen numquam ex incommodis fratrum sua comparavit commoda, sed in natale Domini, pascha, pentecoste, et sanctorum sollempnitatibus tam præcipuis quam mediocribus, statutam præbendam bene dispensavit in omnibus. Ejus regiminiis anno tertio maxima extitit hominum mortalitas, et in anno sequenti magna et inevitabilis annonæ raritas, adeo ut panem duorum mensium diebus vix administrarent nobis culturæ nostræ et decimæ. Hac penuria panis urgente, præbenda monasterii venalis efficitur tam laicis quam clericis. Gladius iræ Dei circumquaque desevit, laquearia civitum uti pauperum casæ famis malo velut arcte magno pulsantur; pauperes multique mediocres hac tabe pereunt, cymiteria sepeliendis non sufficiunt. In locis multis fossæ late et profundæ effodiuntur, et in eis corpora defunctorum funibus deponuntur. Multi in exitibus viarum, multi inter opaca silvarum mortui inveniuntur. Hac peste famis multi nobilium adacti, dum familiis suis carere nolunt, multum argenti ad has sustentandas expendunt. Fœneratores debitores suos omnibus modis gravant, et dum die dicta pecunias suas non recipiunt, has die reddita⁷⁷⁰ sub fide et sacramento duplicant.

62. Anolinus quidam nobilis de villa Halley dicta, his oppressus infortuniis, allodium quod habebat in villa Jandrinul sancto Petro vendidit argenti marchis 15. Robertus æque de villa eadem prædiolum quod habebat in villa sancti Gaugerici dicta, octo marcis argenti sancto Petro vendidit. Balduinus et Johannes fratres germani de villa Jalce dicta, allodium quod habebant in villa quæ nunc Mons sancti Guiberti dicitur, septem marcis sancto Petro tradiderunt. Domnus abbas Liethardus emit ab Elberto de Vileyr et uxore ejus Eremburge, filiis eorum astipulantibus Godefrido, Arnulfo, Godescalco, 60 marcis quicquid allodii habuerunt in villa Gemblus jure hereditario, videlicet in agris, culturis, cultis et incultis, silvis, pratis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, exitibus viarum, theloni quoque parte sibi met accidente, partemque molendini, cum ceteris rebus predictæ possessioni subditis. Hæc omnia Elbertus et Eremburgis uxor ejus per manum Balduini advocati legaliter tradiderunt sancto Petro, præsentente domno abbate Liethardo. In præsentia quoque ejusdem domni abbatis Liethardi et fratrum, Machelmus, Engo, Godescalcus de Marebaco, dederunt sancto Petro in vadimonium pro octo marcis, quicquid allodii habuerunt in Gemblus, in mercato, in silvis, in pratis, in campis, in cortilibus, in mo-

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁷⁰ in loco raso.

lendino, ad 12 annos. Si post 12 annos non fuerit redemptum, semper æcclesia tenebit usque ad Kalendas Octobris sequentis anni. Actum anno dominicæ incarnationis 1096, indictione quarta, Kalendis Octobris. Gosbertus laicus, civis noster, fraternitati nostræ ipsis diebus sociatur, qui quanto post advixit, æcclesiæ satis extitit commodus. Hoc enim argentum persolvit ex proprio, ea conditione, ut post mortem suam omnis reditus ipsius allodii fratribus daretur in communi, anniversaria die obitus sui.

63. Dominus Beroldus frater nostræ congregationis, sollicitus de salute animæ suæ, constituit consensu domni abbatis Liethardi et omnium fratrum, ut omni die cantetur missa in æcclesia Gemmelacensi pro cunctis fidelibus defunctis, et hæc constitutio in æternum permanere inviolabiliter debet. Ad quod explendum, medietatem molendini in Manilz quam ab Elberto et Erenburge uxore ejus in vadimonio pro 15 marcis argenti tenebat, et æcclesiæ Gemmelacensi legaliter tradi fecerat, per manum domni abbatis et omnium fratrum deputavit, ut reditus ipsius molendini habeat presbiter qui missam cantabit, exceptis oblationibus. Et si molendinum fuerit redemptum, ipsos 15 marcos abbas et fratres recipiant, et de ipsis procurent ut missa omni die in perpetuum cantetur. Qui hanc constitutionem destruxerit, anathema sit.

64. Dominus Sigebertus, descriptor vitæ domni abbatis Olberti, de vita et actibus ejus vera dixit, et absque dubio dicere potuit, quia diu ei convixit. Hic inter cætera descripsit et dinumeravit ea quæ ille in auro et argento satis copiosa æcclesiæ Dei contulit. Quæ quia lector in suo loco facile poterit reperire, superfluum credimus ea hic iterum replicare. Merito ergo queritur a multis, quis ea destruxerit, quid inde egerit, quid emolumenti æcclesia Dei inde habuerit. Eis nos respondentes, non aliquem majorum nostrorum accusamus, sed nos ipsos excusamus. Scit Deus, quia multam penuriam vestimentorum et victus, deprædationes et incendia et tribulationes multas passi sumus, nunquam tamen de thesauro æcclesiæ valens nummum in sumtus nostros misimus. Abbas Liethardus excepto quod acceperant antecessores ejus, plus quam centum viginti marcharum precium de thesauro æcclesiæ dedit deficiente sibi pecunia, ad coemptionem prædiorum in angustia temporis quo nimia annonæ raritas fuit. Cumque fratres tempore ipsius et antecessorum ejus nimium contristarentur, quod ea quæ ad Dei cultum et ad æcclesiæ ornatum collata fuerant destruerentur, quamvis justa causa id exigere videretur, abbates hac responsione se defendebant, et hoc in sui excusationem fratribus objiciebant. Dicebant per prædiorum coemptionem fieri æcclesiasticarum rerum meliorationem, cum nos, pro dolor! videamus minorationem. Addebant cavendum quod

A ipsi experti erant, scilicet ne quacumque occasione reperta, res æcclesiæ sine fructu; sed non sine luctu nostro, diriperet episcopalis violentia. Erat excusatio extrema, quæ etiam videbatur permaximæ quia si aliqua secularis potens persona per coemptionem alicujus prædij superbiret in nostra vicinia, semper ab ea nostra vastarentur prædia et affligeretur familia. Dicit beatus Hieronimus, quia in omni rerum eventu magis perpendere debemus affectum intentionis, quam effectum operationis. Si ergo in abbatibus simplex et rectus fuit affectus intentionis, non erit culpabilis sed excusabilis effectus operationis. Nos redeamus ad id unde digressi sumus.

B 65. Dominus abbas Liethardus religiosi patris, scilicet domni abbatis Olberti, religiosus filius, his quibus præerat, religiosæ vitæ exemplum præbebat. Cum eos præcelleret imitabili actione, moderabatur tamen quod agebat laudabili discretionem. Erat ei consuetudo ex multo tempore, quarta et sexta feria usque ad vespertinam diei horam jejunium protrahere, idque præcipue exequabatur diebus adventus Domini et quadragesimæ. Cumque sibi vix aut nullo modo vellet indulgere, fratribus tamen congruam temporis refectionem exhiberi jubebat absque retractatione, malens eos voluntarie proposito superaddere, quam præcepto suo coactos abstinere. Raro aut numquam in camera sua prandebat aut cenabat, nisi alicujus præcipui hospitis eum cogeret auctoritas, et ipsa ut ita dicam eum traheret karitas. Si aliquando major solito eum cura urgebat; horam prandii in refectorio anticipabat, aut post fratrum refectionem cum paucis cibum sumebat.

66. ⁷¹ Æcclesiam villæ Dion cum dominica corte a Guillemo de Bellorivo incensam, dominus abbas Liethardus dum adhuc esset præpositus in melius reformavit. Æcclesiam etiam sancti Nycholai in villa Sovrei a fundamentis construxit, cortem Gemmelacensem quæ Capella dicitur ab hostico Namucensi incensam, cum omnibus officinis suis renovavit, culturas agrorum in villis et municipiis, hoc est Sterias, Jandrigul, Sothejam, Bavenchin, Dion, Genehen, Sovrei, Niel, Pictam villam, Eyneis, Capellam, prout valuit bene et oportune disposuit. Salvenerias etiam cum terra adjacenti, et molendinum villæ Masniz infirmis nostris, et ad anniversariam diem suæ depositionis fratribus delegavit. Addidit etiam quod adquisivit in villa quæ Rosiris dicitur, et in villa sancti Pauli, et in alia quæ Wastin dicitur, et fratrem qui eis curam impen-deret instituit.

67. Cum legamus et sciamus, quod villa Salvenerias de prædiis beati Guiberti fuerit, queritur quid in ea abbas Liethardus adquisierit. Ad hanc interrogationem veram damus responsionem. Consanguinei beati Guiberti post obitum ejus omnia prædia

VARIE LECTIONES.

⁷¹ Hinc inde littera paulo minor, sed manus est eadem et auctor idem

ipsius invaserunt, et quia multi erant, multas sibi partes facientes, vix de singulis unam partem æcclesiæ reliquerunt, et ne unam quidem villam æcclesiæ integram dimiserunt. Hoc hodieque probatur in majori villa Gemblus et in aliis ejus possessionibus, in quibus multos compossessores habemus. Quod ergo in villa Salvenerias censum solvit, de possessione beati Guiberti fuit. Curiam vero et terram ad ipsam pertinentem, de aliorum possessionibus adquisivit abbas Liethardus. Ipse numquam vacans vanitatis ctio, sed æcclesiasticæ utilitatis continuo flagrans desiderio, criptam quæ sub abbate Tietmaro ædificata erat suo labore præcipuo, 8 Kalendas Augusti optinuit consecrari ab episcopo Leodicensi Otberto, quo etiam die celebris habetur nostræ æcclesiæ major dedicatio.

68. Cum quodam tempore invitante eodem præsule Leodium adiret, et fervor solis utpote media æstate omnia nimio æstu afficeret, coactus non sua set suorum lassitudine, jussit eis escas dari pro nimii caloris alleviatione et viæ postmodum acceleratione. Equis ad pastum dimissis, in viridiario quod viæ contiguum erat, discubuit cum suis. Quod postquam multi qui in vicino erant conspexerunt, undique ad eum confluerunt. Ipse eos non repellit, set de his quibus utebatur cum suis, jussit eis benigne præberi. Jussit etiam eis vinum propinari, cum sciret illic ad usus suos et suorum non nisi in ascopa modicæ quantitatis vinum haberi. Expleta refectione, quesivit a ministro, an superesset aliquid vini quod sibi posset propinari. Ille : *Gratias Deo, inquit, de parvo vasculo multis hodie decenter propinavi, et adhuc superest quod multis possit propinari.* Mirati sunt qui aderant, de tantillo vasculo tam multis vinum suffecisse, et crevisse potius quam defecisse. Abbas vero gratiæ Dei et misericordiæ humiliter reputavit, quod sibi et suis habundavit et superhabundavit. Supersunt hodieque qui huic facto interfuere; et quod tunc accidit narrat generationi alteræ.

69. Contra eos qui possessionibus æcclesiæ violentiam inferre vel eas conabantur invadere, quanta ei animi constantia fuerit, multis prætermisissis hoc uno sciri poterit. Onulfus de Dion superiori erat vir nobilis, dives prædiis et mancipiis. Hic suorum suggestione et iniqua animi illectus cupiditate, domnum abbatem Liethardum exacerbabat jurgiis coram positis multis nobilibus viris, partem non modicam prædii, quod habebat in Dion inferiori, per eum et per prælatos Gemblacensis æcclesiæ dicens se amisisse, sola collimitanei loci vicinitate, non aliqua rationabili causa existente. Abbas exacerbatus non exacerbabat, set æcclesiam nichil injuste possidere, modesta responsione affirmabat. Addebat, decore nobilem virum suis contentum esse, cum possent ei sufficere; non debere cum offensione Dei et sanctorum æcclesiastica invadere, quia non posset ei impune cedere. Ille ammonitionibus ab incepto non revocabatur, set verbis omissis, armis sua sibi se

A vindicaturum minabatur. Abbas econtra armavit se non armis militiæ mundanæ, set armis religionis christianæ, fratribus super hoc negotio indicens continuam orationem ad Deum; ipse vero cum multa cordis et corporis contritione continuavit triduanum jejunium. Conducta die cum suæ partis fautoribus ad prædium accessit Onulfus. Aderat dux Godefridus, æcclesiæ nostræ advocatus. Aderat et abbas cum paucis familiaribus. Cumque Onulfus equo descendens, quod suum dicebat metiri cepisset, et post dimensionem ad libitum suum mætam poni vellet, incaute incedens, calcar sinistri pedis dextræ suæ tibiam infixit, seque graviter vulneravit. Moxque dragunculi morbo se invadente, pene exanimatus, infecto negotio ad sua rediit. Per triduum autem quod supervixit, nec comedendi nec bibendi ulla facultas ei fuit, sicque vita decessit. Godefridus dux prædium cujus lis tam manifesto Dei judicio finita erat, æcclesiæ confirmavit; æcclesia Deo auxiliante illud possidet et possidebit. Ignoscat Deus eis quos contrarios et rerum nostrarum pervasores pertulimus et perferimus. Agnoscat, et ut suos remuneret eos quorum munerati sumus possessionibus et sustentati facultatibus. Horum omnium præcipuus fuit Beroldus, sacerdos religiosus, cujus et in hoc opusculo et in Vita Tietmari abbatis meminimus. Hic nostræ fraternitati conjunctus, et domno abbati Liethardo carissimus, centum libras nummorum, non sub una vice set diversis vicibus, in prædiorum coemptionibus, in diversis ejus dedit utilitatibus. Tempore autem hujus abbatis obiit, et sepultura locum ante altare sanctæ Gerdrudis, cujus turrim suis ædificaverat impensis, accepit. Hoc digne meruit, quia loci nostri honore et utilitate nichil carius habuit, cui non solum sua set et se ipsum impendere semper paratus fuit.

70. Oddo canonicus et decanus sancti Martini Leodicensis, consanguineus domni Liethardi abbatis, erga nos fuit non fictæ set perfectæ karitatis. Denique mox ut nos et nostra fraternitatis gratia cepit visitare, dedit pallium jacintinum sancto Petro, de quo in præcipuis sollempnitatibus ejus ornatur altare. Dedit et septem marcas argenti super vadium Guarneri de Firminia, et reditus ejus anniversaria die suæ depositionis constituit dari fratribus singulis annis. Engrannus de Balastra hortatu domni abbatis Liethardi frater factus nostræ congregationis, dedit nobis in Leodio unde annuatim persolvuntur triginta denarii, et vineam in Juniaco, et in Genitinis tres solidos, et in Tillir et in Hutem tres solidos, et in Gondalpunt partem molendini. Everelmus de Wisenbech prælium quod habebat in Melenriv tradidit sancto Petro, præsentem domno abbate Liethardo. Argentum vero quod ei erat dandum, Tietbaldus civis et frater noster persolvit, et censum ejus ad anniversariam diem sui obitus constituit.

71. Vivianus qui et Lambertus, fratruelis domni abbatis Liethardi, a pueritia educatus ab eo in ha-

bitu clericali, in virum honestum et religiosum excrevit, et quoad vixit, utilis et fidelis Gemblacensi æclesiæ fuit. Denique de rebus proprietatis suæ et de his quæ decenti sollertia acquisivit, quinquaginta et septem solidos annuatim sancto Petro delegavit. Hos autem decrevit esse sub manu custodis æclesiæ, et ex his jugiter ab eo dari lumen decentis lucernæ ante altare sanctæ Dei genitricis Mariæ. In die autem anniversaria obitus sui constituit karitativam refectionem sufficienter fratribus dari, ut in loco nostro semper esset ejus pia recordatio, et pro eo ad Deum devota supplicatio. Sit ei et omnibus benefactoribus nostris æternæ vitæ possessio, et justorum omnium letentur consortio. Amen.

72. Dominus Sygebertus morum probitate et scientiæ multiplicitate laudabilis et gratus sui temporis sapientibus, non indiget nostris laudibus, quia laudant eum opera ejus. Cum enim esset juvenilis ætatis tempore Mascelini abbatis, Mettensibus notificatus, et in cenobio sancti Vincentii martyris cum Fulcuino abbate diu conversatus, sapientiæ fons patens erat non solum monachis set et clericis ad se undique confluentibus. Multis Mettensium hodieque dulcis est ejus memoria, in quibus adhuc supersunt doctriæ ejus vestigia. Quæ vel quanta illic degens rogatu eorum scripta ediderit, ipse ostendit in libro illustrium virorum, quem composuit. Nec solummodo christianis, sed et Judeis in eadem urbe commanentibus erat carissimus, pro eo quod Hebraicam veritatem a cæteris editionibus secernere erat peritus, et in his quæ secundum Hebraicam veritatem dicebant, Judeorum erat consentiens assertionibus. Post multum temporis vix impetrata licentia, rediens ad cenobium Gemblacense, multa contulit ad usum et ornatum æclesiæ, quæ adquisierat voluntaria eorum quos instruxerat liberalitate. Frequentabant autem eum majores natu, excellentiores gradu, acutiores sensu, qui erant in urbe Leodicensi, si quid questionis occurreret eis, ad hunc deferre et cum eo conferre soliti. Horum præcipuus erat dominus Henricus, archidiaconus et decanus æclesiæ sancti Lamberti, cujus rogatu scripsit ad Trevirenses librum de jejuniis quatuor temporum, et multa quæ commemorat in libro illustrium virorum. In cenobio Gemblacensi me qui hæc descripsi, et multo meliores erudit, quorum multos ante se præmisit, paucos, pro dolor! post se dimisit. Ut vir prudens cum esset multæ gravitatis, non erat indiscretæ austeritatis, set erat ad omnes ut res poscebat discretæ mediocritatis. Scripturarum maxime divinarum lectio et meditatio eum occupabat; set tamen cotidiana missarum celebratio et devota ad Deum oratio semper eum præoccupabat. Longa confectus senectute cum decubisset extrema egritudine, nihil amittens insitæ sibi prudentiæ, fratrumque voluntas esset, ut cum obiret intra monasterium sepulturæ locum acciperet, ut vir altioris consilii

VARIÆ LECTIONES.

72^a Justus — ætas (v. 1-3) alia manu in loco raso.

A malens in conspectu Dei humilis quam præsumptuosus inveniri, obnixè petiit, in cimiterio nostro patribus omnibus consepeli. Obiit ergo 3 Nonas Octobris, tempore domni Liethardi abbatis.

RECORDATIO DEFUNCTORUM FRATRUM NOSTRORUM.

*Justis^{72a} consertus, vivat Christo Sigebertus,
Mundus mutatur; transit, dum stare putatur.
Vivens transit homo, sed pertransit moriendo.
Eheu! mors homini parcat nulli, datur omni,
Præfixas mætas nullius præterit ætas.
Huic mundo lacrymæ si defunctos revocare
Possent, quot, quales nobis, quam spirituales
Omnibus et clari studiis, et heu modo rari,
Essent, emerito defendi cum Sigeberto.
Sed quia præclari, rari, nequeunt revocari,
Mundo subtracti, sint cælicolis sociati.
Nobis solamen dat semper se Deus. Amen.*

73. Dominus abbas Liethardus domno Sigeberto diu convixit, sed non diu supervixit. Post hæc enim quæ de eo conscripsimus, et post multa quæ prætermisimus, sentiens sibi corporis vires deficere et ad procuranda quæ procuraverat non sufficere, cum fratribus quos idoneos noverat partito sollicitudinis suæ onere, orationibus, vigiliis et jejuniis curabat propensius insistere, ut Domino per egritudinis molestiam se vocanti paratior posset occurrere. Fratribus etiam quos paterne tractaverat, et ad ea quæ Dei sunt verbo et exemplo incitaverat, commendans unanimitatem fraternæ dilectionis, et caritatem quæ est vinculum perfectionis, inter verba piæ ammonitionis eis flentibus valedixit, et vicesimo secundo anno suæ prælacionis 2 Nonas Februarii obiit. Fratres cum multo merore persolventes ei funeris obsequium, palam faciebant quam benignum erga eum haberent affectum. Dantes itaque ei locum sepulturæ ante altare sanctæ Dei genitricis Mariæ, ex tunc et nunc orant Deum pro ejus æterna requie.

Vita Deus, vitam det ei sine fine beatam. Amen.

EPITAPHIUM.

*Abbas Lithardus, veluti Judas Muchabeus,
Dux bonus ut Josue, præfuit æclesiæ.
Pro qua bella, minas tulit et convitia multa;
Nec tamen in stadio destitit a bravo.
D Per tot sudores, vir fortis, Marthaque sollers
Cuncta ministravit fratribus, ut potuit.
Defessus tandem, terrena negotia spernens,
Elegit partem Magdalenæ parilem.
Quam sibi ne tollas, qui gratis singula donas,
Qui bonus es solus, huic miserere Deus. Amen. Amen.*

DE ANSELMO ABBATE.

74. Gemblacenses, scientes quia filiorum est de amissione patris spiritualis contristari, et quia sapientum est undequumque exortam tristitiâ moderari, conferebant ad invicem illud dictum beati Pauli apostoli: *Aporiamur, set non destituimur (II Cor. iv, 8)*. Aporiamur, quia amissione domni abbatis

Liethardi contristamur. Set non destituimur, quia largiente Deo habemus ex nobis quem idoneum patrem et provisorem constituamus nobis. Non ergo decet nos mestitiæ deditos, nos et nostra negligere, set sollicitos et concordēs eum qui loco nostro, nobis et nostris prosit, absque dilatione eligere. Hoc unum omnium consilium, dictum ac factum. Elegerunt domnum Anselmum abbatem octavum. Ille Deo digni Guerini, cujus in vita abbatis Tietmari meminimus, fuit consanguineus et discipulus. Cujus imitatus prudentiam, morum elegantiam et orandi instantiam, multam sibi inter suos adquisierat reverentiam et apud extraneos benivolentiam. Cum enim jam esset maturus ætate et moribus, Francis, quamvis a cenobio Gemblacensi longe remotis, innotuit fama prudentiæ ejus, et primi eum habuerunt magistrum et quasi secundum abbatem Allovillareses, post eos Latiniacenses. Inter quos longo tempore commoratus, et quasi speculum honestatis factus, non solum minus capacibus proderat, set et illos qui alios instruere idonei essent, profusus instruebat; per quos usque hodie radix sapientiæ quam eis inseruit, fructificans perseverat. Tunc temporis multi fratrum nostrorum non solum in Francia set et in aliis provinciis magistri et quasi secundi abbates erant in multis cenobiis, eo quod in scripturis humanis vel divinis exercitati, multum fructum sapientiæ relinquebant quibuscumque locis fuissent adhibiti.

75. Domnus Anselmus tandem reversus ad cenobium Gemblacense, de die in diem studebat in melius proficere sub donno Liethardo abbate. Bibliothecæ assiduus scrutator erat, et ubi utilitas exposcebat, eam emendando et augendo meliorabat. Quandocumque a lectione vel oratione vacabat, fratribus junioribus aliquid humanæ vel divinæ paginæ disseribat, non tantummodo in se ipso virere, sed et in eis post obitum suum volens vivere. Datus abbas, suscepto oneri et honori aptum se exhibebat, et persona ejus et prudentia his qui eum noverant, honorabilis erat. Fratres autem quos sollertiores noverat, sibi adjungebat, et eis æcclesiastica officia committebat, et per eos agebat, quod per se agere nolebat aut non valebat. Denique monasterium, claustrum, refectorium, dormitorium, capitulum et omnes claustralis curæ officinas et omnes exteriores curias per eos edificiis honestavit, et agrorum qui in vicinia erant coemptione multiplicavit.

76. Scit prudens lector, quia veteres cartæ plus auctoritatis habent sua inculta vetustate, quam quod nunc moderni componunt accuratiori venustate. Quedam ergo quæ gesta sunt hujus abbatis tempore, sicut in cartis continentur inseruimus huic descriptioni nostræ, bona ad suadendam boni operis, mala ad cautelam adhibendam posteris.

77. Campus quidam municipio Eineys erat contiguus; hic a priscis temporibus a nostri loci abbate

A ruricolis fuerat contraditus, eo pacto ut terra excolta, quartam garbam inferrent horreis æcclesiæ. Tempore autem procedente, ob sterilitatem ab agricolis neglectus, vacabat urticis rubis et sentibus. Hunc itaque vacantem domnus abbas Liethardus vestiarius addidit inconsultis heredibus (898). Vestiararius itaque terram marla et sîmo inpinguatam aratro excoluit, domum superedificavit, bubulcum adhibuit, omni genere laboris Wineritilio — sic enim ager vocabatur — curam impendit. Interea heredes adsumt, de injustitia conqueruntur, domum superpositam incendunt, utque sibi hereditas reddatur omnimodis exposcunt. Verum dum hæc lis protrahitur, domnus abbas Liethardus vita defungitur, ejusque in loco domnus Anselmus abbas subrogatur, vir certe bonæ memoriæ et præclaræ scientiæ, et idoneus ad onus sustentandum quod ei imposuerat concors fratrum caritas. Set pro dolor! vir tantus post modicum viribus corporis egritudine destituitur, et vigente scientia ingenio et facundia, cibo tenui et potu vini perparvo stomachum lasesscentem sustentat. Hunc ergo in regimine positum, heredes agri adveniunt, et ut sibi hereditas causa negligentis amissa reddatur, omnino deposcunt. Abbas cum suis habito consilio, die dicta placito eos audit, et lege data a scabiniis, super id quod petebatur illos exaudit. Ergo unicuique parte quæ sibi competeat reddita, pars agri adhuc restabat maxima. Balduinus clericus, filius Alberonis, cujus in vita Tietmari abbatis meminimus, consilio abbatis præerat tunc temporis. Hic in nullo a paternis moribus discrepans, nisi quod in accipiendo avidior et in querendo fuit astutior, residuam partem agri concupivit, et duabus marcis argenti promissis, eam sibi dari ab abbate petiit. Abbas prorsus abnuvit. Ille per præpositum et sibi intimum Adelardum et quosdam fratrum qui agri quantitatem penitus ignorabant, abbatem circumvenit ad ultimum, et nulla quantitate agri denominata, taxavit censum quinque solidorum, et 24 bonuaria terræ accepit secundum velle suum. Si hoc justum fuit, Deus justus judex viderit. Hoc ubi rescitum est a fratribus, de injustitia apud abbatem conqueruntur. Set id frustra fuit. Abbas enim super eos qui interfecerant causam rejiciens, de omnibus se reddidit excusatum. Domine Deus noster, judica causam nostram.

78. Berengarius qui prædium quod dicitur Ruz cum genero suo Reinbaldo injuste possidebat, multis afflictus incommodis, deliberato consilio, possessionem damnosam vendidit Freiero cuidam laico. Freierus veluti cecus in foveam delapsus, quod comparaverat sero cognovit malis proventibus. De emptione prædii apud suos conqueritur, et quomodo hoc careat, tacitus secum cogitat. Cui statim quod optabat accidit. Tietgero enim, filio supradicti Reinfredi, filiam suam nuptum dedit, quem prædio perditionis cum aliqua parte pecuniæ dotis nomine do-

NOTÆ.

(898) I. q. supra *ruricolis* Germanice *erben*, agrorum possessores.

navit. Sic, disponente Deo, Ruz ab externa domo in domum illius qui eum prius pervaserat revertitur. Non post multum tempus, Tietgerus dum die condicta ad placitum quoddam quolibet cum amicis vadit, in medio itinere ei miles alius occurrit; equis concitatis, ab utrisque simul concurritur, equus ejus ab equo illius terramtenus prosternitur; ipse graviter collisus, omnibus membris concutitur, et ab amicis relatus, octava die finitur. Dicit propheta David : *Justus es, Domine, et rectum iudicium tuum* (Psal. cxviii, 137); et quia huic sententiæ contradicere non possumus, iudicio Dei omnia committamus.

79. Carta de villicatione. *Otbertus gratia Dei Leodicensium episcopus, decanis, præpositis et abbatibus et omnibus sub potestate nostra degentibus ecclesiarum Dei rectoribus. Contentionem illam quæ facta est in Gemblacensi parrochia inter abbatem et villicum, satis compertam vobis esse cognovimus; unde ne quid tale aliquando in locis vestris accidat, cantos vos ac sollicitos reddere curavimus. Villicationem quam jure hereditario Emmo villicus sibi retinere temptaverat, nostro atque omnium iudicio digne ab eo receptam, abbas alteri cuicumque voluerit de servis ecclesiæ tribuat. Quod factum ut omnibus ecclesiis in exemplum permaneat, interdiximus Dei et nostra auctoritate, ut nullus abbas Emmoni, quasi heredi, aut filiis ejus tamquam malis malorum heredibus, villicandi potestatem amplius tribuat, ne novissimus error pejor priore fiat. Quod si quis illum tamquam misericordiam habens super eum reinducere temptaverit, non filius iheræ quæ est mater ecclesiæ, sed adulter adulteræ iudicatus, anathema maranatha fiat, ab omnium fidelium Christi consortio segregatus. Actum in Leodio, et bonorum virorum, abbatum, archidiaconorum et laicorum confirmatum testimonio. Testes : Berengarius abbas sancti Laurentii. Otbertus abbas sancti Jacobi. Rodulfus abbas sancti Trudonis. Stephanus abbas Broniensis. Alexander archidiaconus. Fredericus archidiaconus. Henricus archidiaconus. Henricus archidiaconus. Andreas archidiaconus.*

80. Carta montis sancti Guiberti. *In nomine sanctæ et individuae Trinitatis. Godefridus gratia Dei comes Lovaniensis, dux Lothariensis, omnibus veritatis amicis. Sit notum vobis, quia diebus meis et Anselmi Gemblacensis abbatis juxta villam quæ Belrius dicitur erat locus qui nunc Mons sancti Guiberti de nomine ejus cognominatur. Mons quidem incultus, sed munitioni satis aptus. Prædium Gemblacensis ecclesiæ erat, et ecclesiæ quæ in eo fuerat, jam multo tempore destructa erat, sed tamen secundum quantitatem suam, quod Leodicensi ecclesiæ debebat, tempore congruo persolvebat. Abbas et monachi et familia ecclesiæ timentes quod timendum erat, scilicet ne quacumque occasione injustus pervasor locum invaderet, et munitione edificata, vicinos et maxime familiam ecclesiæ affigeret, habito mecum consilio, feria quarta paschæ feretrum sancti Guiberti cum reliquiis illuc deportaverunt, et Deo cooperante et per beatum Gubertum infirmis multam sanitatum gratiam lar-*

giente, ecclesiam ut cernitur hodie edificaverunt multo sumptu et labore, ut locus ille non habitatio vastatoris, sed domus esset Salvatoris. Gaudebam actum meo consilio, unde mihi in Gemblacensi cenobio esset ad Deum frequens fratrum oratio, et unde vicinis non perturbatio sed animarum et corporum esset consolatio. Cumque propter pacis et concordie unitatem multi illuc convenirent, et ad habitandum sibi domos construerent, iterum habito consilio cum amicis meis et cum supradicto abbate et familia ecclesiæ, decrevi ut locus ille cum oppido Gemblacensi jus legale et consuetudinarium in omnibus haberet unum. Me excepto, nullus ibi quicquam juris haberet. Advocatum nullum nisi me susciperet; per abbatem et per me si necessitas exigeret, componenda componerentur, corrigenda corrigerentur. Quamvis autem ego, sicut et antecessores mei, per manum imperatoris sim constitutus advocatus Gemblacensis cenobii, tamen ut omnimodo esset rata mea constitutio, adhibita est etiam Leodicensis episcopi talis confirmatio, ut si ego vel aliquis successorum meorum quod constitutum est immutaverit, anathema sit. Amen. Actum anno dom. inc. 1123°, indictione 1, epacta 22°, domno Alberone primo hujus nominis Leodicensium episcopo.

81. Carta de Dudinsarte. *Notum sit omnibus diligentibus veritatem, quæ est Deus, ducem Godefridum seniore e jusque filium equivocum Godefridum juniorem pro salute animarum suarum tradidisse Deo et sancto Petro in parrochia Braniensi quoddam prædium Dudinsart dictum. Denique adstante multia frequentia nobilium suorumque fidelium, decrevit ut hæc traditio rata et inconversa duret in perpetuum. Ergo largitoribus et adjutoribus hujus muneris oramus præmia æternæ remunerationis; prædonibus et raptoribus minas et penas interminamus æternæ excommunicationis. Testes : Godefridus comes Namucensis ejusque filius Henricus. Testis Henricus junior, filius ipsius ducis. Wilelmus advocatus de Namuco ejusque frater Anselmus. Erfelo de Calvo monte. Gerardus de Wanga et filius ejus Henricus. Henricus de Birbaia. Seherus de Wavra. Gothwinus de Lorano. Franco de Brosella et alii multi nobiles et servi. Actum in Gemblus, anno Domini 1131. Lothario regnante, dono Alexandro Leodicensium episcopo, Anselmo abbate locum nostrum regente, Gregorio papa sedem Romanam gubernante, Godefrido duce advocato nostro, secundas partes ejus adjuvante filio Seheri Bernardo.*

82. Dicit aliquis : *Quid utilitatis habet conscriptio cartarum? Respondemus : Multum per omnem modum, quia continent privilegia ecclesiarum et ecclesiasticarum possessionum. Itaque placuit antecessoribus nostris, placuit et nobis eas inserere opportunis in locis, ne indecenter tractentur ab incautis, et quæ habitæ et exhibitæ poterant ignorata notificare, et pervasores redarguere, non habitæ nec exhibitæ videantur ignorantiam augere, et pervasoribus ad invadenda non sua audaciam addere. Ecclesia sancti Petri in villa quæ Bayenchi dicitur, cædicata*

dicabatur et in cimiterio ejus mortui sepeliebantur; sed quia dies dedicationis ignorabatur, iterum dedicanda esse judicabatur. Hujus rei contentione multo tempore perdurante, domnus abbas Anselmus accepta oportunitate dedicari fecit eam a domno Alexandro Leodicensium antistite Kalendis Septembris, qui dies est sollemnitatis sancti Egidii abbatis. Consensu et rogatu ejusdem præsulis sub iisdem diebus est consecrata æcclesia nostra in villa quæ dicitur Castra, a domno Godefrido, quamvis Anglorum episcopo, tamen compatriota nostro, 3 Idus Novembris, qui dies est depositionis sancti Martini confessoris. Facta est autem harum æcclesiarum consecratio anno Domini 1135⁷⁷², multas irpensas expendente domno abbate Anselmo.

83. Hujus abbatis diebus multi per beatum Guibertum a diversis sanabantur egritudinibus, multi solvebantur a catenis et compedibus. Nos quia brevitati studemus, et multa virtutum ejus insignia suis in locis conscripta habemus ne culpemur siluisse de omnibus, unum de multis conscribimus. Mulier quædam Haginoensis diuturnitate egritudinis jam præmortua ex media parte sui corporis, cotidie moriebatur, et non moriebatur. Moriebatur, quia ut sibi videbatur, graviore morte dolores patiebatur. Non moriebatur, quia dolores ipsi supra mortem non fiebantur. Inopia et inquietudine infirmitatis jam oneri et tedio erat vicinis suis et cognatis. Petiit itaque ab eis hoc quasi extremum beneficium, ut vehiculo deferretur ad Gemblacense cœnobium, ut dum illic aleretur elemosinis fidelium, eorum alleviaretur sollicitudo et tedium. Tandem quod petiit impetravit, et Gemblaci in hospitali pauperum aliquandiu mansit. Nota erat non solum opidanis, set et opidum frequentantibus extraneis, quia quanto major ei infirmitas inerat, tanto visitantium major sedulitas ei aderat. Neque enim poterat surgere lecto, vel moveri loco, nisi alieno sustentaretur amminiculo. Tandem revolutione anni temporis aderat celebris anniversaria dies depositionis beati Guiberti, et multa turba civium et extraneorum intererat votivæ ejus sollemnitati. Mulier supradicta quia interesse non poterat, lamentabatur, et ut illuc deferretur obnixè precabatur. Tandem delata⁹, orabat cum lacrimosis gemitibus, ut per orationem beati Guiberti a tam gravi et diuturna infirmitate eriperet eam Deus. Exaudita est autem non ut vita decederet, set ut virtutum beati Guiberti evidens testimonium viveret. Post unam quippe ho-

A ram divina visitatione per beatum Guibertum vigorata, admirante et conclamante circumstantium turba, super pedes suos constitit sana, et usque ad altare beati Guiberti processit oratura. Abbas evocatus, advenit cum fratribus, et pro re quæ acciderat decenti sermone habito ad populum qui circumstabat, Deum etiam ipse glorificabat, qui sanctos suos ita glorificat.

O pie sanctorum laus gloria Christe tuorum,
Signis Guibertus quod claret, agit tua virtus.
Digne laudaris per eum, qui sic operaris;
Digne laudatur, qui tecum sic operatur.
Laus tua, laus ejus; nos laus tua salvet et ejus. Amen.

84. Sermo domni abbatis Anselmi ad quoscumque fuisset habitus, multo sapientiæ sale erat conditus, non undecumque collecta verbositate immoderatus, set pro audientium capacitate et temporis oportunitate moderatus. Si fiebat ad populum, leniter et per ea quæ capere poterant præbebat eis quasi lactis poculum insinuans eis, quomodo vivendum, quid vitandum, quid esset appetendum. Si sermonebatur fratribus, vel aliquibus nodos questionum enodandos ei proponentibus, ut scriba doctus de thesauro cordis sui proferebat nova et vetera, et quamvis multiplicia, tamen interrogationi eorum et suæ responsioni convenientia adhibebat testimonia. Gaudebant ergo illi, nota sibi per eum certiora fieri, et ignota notificari. Ipse tandem confectus senectute et corporis imbecillitate, nocte et die orationi vacabat et psalmodiæ. Vicesimo tertio anno suæ prælationis, sentiens acerbiter ultimæ egritudinis in se grassari, conventum fratrum jussit accersiri; et decenter eos ammonens, ut ad Dei obsequium fixum haberent mentis propositum, consolabatur super suo discessu mestitiam eorum, orans a Deo eis dari consolatorem sanctum Spiritum. Fratrum vera diligentia solleter ei adhibuit, quicquid æcclesiastica religiositas tali personæ in obitu vel post obitum adhiberi censuit. Ipse domnus abbas Anselmus 8 Kalendas Martii vita decessit, et ante sanctæ Crucis altare sepulturæ locum accepit. Latinacenses et Altovillaresnes conferentes ad invicem benignum quem erga eos habuerat vivens animum et proficuum sibi sapientiæ ejus studium, moleste ferebant ejus obitum, et piæ recordationis et devotæ orationis ei exhibebant officium. Miserunt etiam nobis expertæ sibi probitatis ejus testimonium: istud quod subscripsimus epitaphium.

EPITAPHIUM DOMNI ANSELMI ABBATIS A FRANCIS COMPOSITUM.

Hic Anselme situs, spectate colore, statu, re.

Rem fenicis (899) agis; vivit enim tua spes.

Te color illustrem, status egregium, placidum res

Fecerunt, clari quæ tria sunt hominis.

Fama frequens, persona patens, sine murmure te-
[cum,

Urbe domo laudes explicuere tuas.

Te Noc, Job Daniel virtutibus excoluerunt,

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁷² millesimo centesimo addito alio tempore in loco vacuo relicto xxxiii.

NOTÆ.

⁹899) I. e. phœnicis.

Justitia, plaga (900), virgineaque nota.
Jam quia mortuus es, lacrimam damus; at quia

[vivis,

85. EPILOGUS, PER DYALOGUM AD ECCLESIAM FACTUS.

CODESCALCUS ⁷⁷⁴.

Aternis verbis fit consolatio mestis
Omnibus in rebus; modus est tibi mater habendus.
Affectu matris cur jam dudum lacrimaris?
Meror non aufert mortem, sed eam magis affert,
Et tuus iste dolor michi vulnera dirigit ad cor.

ECCLESIA.

Affectus flentis dat cordis signa dolentis.
Dicam querenti, quæ sit michi causa dolendi.
Abstulit abbates heu mors veros michi patres,
Abstulit et fratres prudentes, spirituales;
Per tantos cives fueram paupercula dives,
Et si non rerum, quod erat melius sapientum.
Tu tristis tristi quoniam michi condoluisti,
Grata venit flenti tua consolatio menti;
Sed consolari non vult, quamvis lacrimari
Vel naturalis vel amor cogat socialis.

CODESCALCUS.

Consolans dicit: Mater ⁷⁷⁵ cur dissona dicis?

86. EPITHAPHIUM DOMNI SYGEBERTI.

Heu, mors meroris
O per te quantos ⁷⁷⁶
Spicula nos feriunt,
Figitur hoc menti
Efringens hic cor
Cum mors dissocians
In quibus est ⁷⁷⁷ caris
Turbat mutando,
Ut naturales
Efflorescat homo
Res rebus cumulet,
Sollicitus curas
Una dies miserum
Sit rex, sit princeps,
Par trahit hos mortis
Est etenim justis
Terrea terrenis
Rerum contemptus
Extenuans justos
Sint ut in ascensu.
Admitti superis
Nancisci summæ
Certamen sit eis
Tendit enim laqueos
Et tam multiplices
Tutus ab his sensus
Ut meritum minuat
Viribus atque ⁷⁷⁸ dolis
Si mentes fluxas
Gratia Christe tibi,
Omnes decipulas,
Devia sectantes
Et tua spes nostras
Spe salvos faciens,
Consimilis justis
Aptus divinis
Lex vite, speculum

Crementum, causa doloris
Luget mundus sibi raptos!
Ad cor quoque vulnera figunt.
Vulnus, non estque reniti.
Induratum ferit angor,
Germanos omnia mutans,
Et fervet amor socialis
Rumpit quoque pollice duro
Affectus sic sociales;
Licet ut flos tempore verno,
Mentem corpus quoque vexet
Expiens secum ruituras:
Penitusque facit miseraudum,
Opibus paupercula sit plebs;
Lex, discretissima quamvis.
Justæ discretio sortis.
Terræque placent studiosis,
Vanarum partior usus
Promptos magis efficit illos,
Recti sint corde vel actu,
Emitte funditus imis,
Certent pia gaudia vitæ.
Omnis custodia cordis;
Raptor cuicumque paratos
Habet ejus mens mala fraudes,
Ut non sit corporis ullus.
Justis, vel eos sibi subdat,
Concertat subdolos hostis.
Absorbet, nil putat illas.
Per te superant quia justis
Et quas parat ille ruinas.
Revocans, jungis tibi stantes,
Juvat expiens larga potestas,
Ad rem gratos tibi ducens.
Multo studio probitatis,
Et mundi rebus agendis,
Norme, fueras Sigeberte,

VARIE LECTIONES.

⁷⁷⁴ G. codex, quod ita legendum esse infra videbimus. ⁷⁷⁵ litteræ M subscriptum est 6. ⁷⁷⁶ per te
quantos et mundus sibi raptos in loco raso, alio atramento aliaque manu 55 inserta. ⁷⁷⁷ est caris atque t
feruet amor socialis, in loco raso, eodem quo v. 2 correctæ atramento manuque. ⁷⁷⁸ adque corr. atque c.

NOTÆ.

(900) I. e. calamitate.

PATROL. CLX.

Cui noster sermo persolvit debita scripto.
 Vixisti concors; vivas per secula consors;
 Sint et defunctis eadem consortia nostris.
 Dant binos versus, nostri de se, sibi versus

87. ITEM PAUCA DE HIS QUÆ A DOMNO ABBATE ANSELMO VEL SUB EO SUNT ADQUISITA

Domnus abbas Anselmus emit a Richelde relicta Herethoms de Lovanio et filia ejus Amabili et marito ipsius Arnulfo de Filforth 16 marcis argenti, quicquid allodii habebat in Melenriv jure hereditario, astipulante Godefrido duce. Hujus allodii reditus in die anniversaria sui obitus ad supplementum victus constituit dari fratribus.

88. Vadimonium quod Malchelmus, Engo, Godescalcus dederunt sancto Petro pro 8 marcis, hoc ipsum vadium Guilelmus de Marebais et uxor ejus Helvidis, relicta prædicti Engonis, confirmaverunt sancto Petro et domno Anselmo abbati per manum Seyheri advocati pro 20 marcis argenti, prius 8 et post 12 concessis.

89. Carta de consensu duarum ecclesiarum, Nivigellensis et Gemblacensis. *Sanctæ ecclesiæ filii ut unum in Christo possint fieri pacis et ecclesiasticæ inherent unitati, scientes quia non est Deus dissensionis, sed pacis et dilectionis. Nos quoque Gemblacenses fratres pro modulo nostro eorum imitatores esse cupimus, providentes quæ pacis et utilitatis sunt nobis et nostris successoribus. Sit ergo notum bonæ voluntatis hominibus, de parva sed non parvipendenda re quid convenerit nobis et Nivigellensis cenobii sanctimonialibus. In villa Anatica manet ecclesiæ nostræ familia, cui ex ipso prædio omnia erant ex sententia, nisi quod molendini construendi eis non erat copia. Nec istud omnino denegaverat loci natura, sed cursus aquæ defluebat super prædium Nivigellense, quantum per boum in die potest arare. Ne tamen inter nos essent jurgia, quæ interdum succrescit usque ad homicidia, cum suis prælatis consensit utriusque cenobii familia, ut cursum aquæ per Nivigellense prædium haberet constructa a mansionariis nostris officina; his qui suo jure cesserant tali vicissitudine reddita, ut eis inter nostros concedatur uti mortua silva, et ut oportunum fuerit consilio et auxilio sit eis nostra vicinia. Actum dominicæ incarnationis anno 1129º, indictione septima, Lothario rege imperii scepra tenente; Godefrido Lovaniensi Lotharingorum duce, qui etiam advocatus præerat utriusque cenobii familiæ; Heinrico de Birbais secundas ejus partes amministrante Nivigellensibus, Bernardo de Orbais Gemblacensibus; domno*

A Anselmo abbate Gemblacensium, Oda abbatisa Nivigellensium.

90. Gratias Deo, quia ubi habundavit peccatum, superhabundavit gratia. Hvilardus civis noster a domno abbate Anselmo et ab omni conventu fratrum petita et accepta nostra societate, socius et particeps omnium beneficiorum effici meruit. Unde gratias agens, marcam argenti fratribus pro caritate obtulit, et quamdiu vixit, nobis et loco nostro utilis semper fuit. Partem enim allodii Franconis de Feliv, quæ in villa Mazniz jure patrimonii uxoris suæ Helvidis ei competebat, sex marcis emit; ipsius terre reditus quamvis in vita sua sibi retinere voluerit, tamen ex eis solus non comedit; set stabilito die annuatim exinde fratribus cibi et potus præparationem dedit, testamentum faciens, dixit ut ipsos reditus, id est 11 solidos, post mortem ipsius fratres accipiant, et ut beneficij hujus memores, nomen suum suæque conjugis Dodæ suorum nominibus post obitum ascribi faciant.

91. Tempore domni Anselmi abbatis Henricus de Lopun pro salute animæ suæ tradidit Deo et sancto Petro 15 bonuaria arabilis terræ in villa Sivirei. Hoc beneficio animatus nepos ejus Gerardus de Marebaco tradidit et ipse in eadem villa alia 15 bonuaria. Idem Gerardus mortuo filio suo Gerardo, permisit ecclesiæ nostræ pro salute sua et absolutione filii sui decimam quam de culturis dominicis accipiebat in ipsa villa Sivirei, decimas etiam omnium nutrimentorum, quæ ibi infra dominicam coram retinentur. Coemptione, et successorum eorum largitione, nunc possidet Gemblacensis ecclesia silvam et quicquid juris eorum erat in eadem villa. Deo gratias.

CUR DICITUR GEMBLUS.

92. Gemblus interpretatur *gemma et baculus*, quod ita exponitur: *Gem gemma, Blus baculus*. Gemblus, gemma decens, baculus bona dans mala [cædens, Sustentat, munit, quos Christus moribus unit; Et quos cor unum, quos verus amor facit unum, Hii merito, numero crescant, placeant quoque Christo. Amen.]

PANEGERICUS LIBELLUS

DE OLBERTO ABBATE.

Vox consolantis cor, cari morte dolentis:

Verus pacificus, rex qui regit omnia, Christus,
 Et cujus pacis regni non est quoque finis,

D Ipse Deus verus, homo natus virgine verus,
 De mundo sponsam pius ecclesiam sibi sanctam
 Elegit, virgo generaret quæ sibi sponso
 Sanctos, qui nati mundo, Christoque renati,

VARÆ LECTIONES.

77º *Littera initialis versusum collecta ita habet: Hos fecit versusus, Petre sancte, tuus Godescalcus. Claviger alme poli, tu precor huic aperi. Amen.*

Essent in ~~mundi~~ tenebris ut sidera clari,
 Peccati tenebras ~~de~~ depellere tetras
 Et lumen ~~de~~ diffundere cuique ~~de~~;
 Non præsumptæ, sibi ~~de~~ quasi sufficientes,
 Nec sibi se per se credentes consultisse;
 Christo cæcus erat, quod erant iusti reputabant,
 Ut dans effectum, fructus plus esset eorum,
 Et non contenti sibi ~~de~~ propriæque salutis
 Consultasse, plis presentibus atque futuris,
 Notificata sibi, noscenda dabant vice Christi
 Ut sic divini succrescere semina verbi
 Possent, cum tanti tales essentque ministri,
 Per quos suppleri novæ possent horrea Christi
 Sic nova. Nam sancti per sanctos multiplicati
 Ingenti curâ querunt Christo nova lucra,
 Ecclesiarum patres primos dum posteriores
 Sancti sectantur, dum præcipuos imitantur,
 Per sponsam sponso succrescit gloria Christo.

Abbas Olbertus sanctos patres imitatus,
 Cum non sit flendus, mater ¹⁰⁰ cur sunt tibi fletus?
 Fletus veris lacrimis, super hunc merore gravaris.
 Sed caveas nimis tristari qualibet ex re,
 Et teneas animo, quantum, cur, quomodo, quando
 Tristibus et letis in rebus te modereris.
 Fiet prudenter, quia res moderata decenter.

Vox merens mortis hæc dat responsa monentis:
 Dicam quod queris, cur ~~sin~~ turbata queritis.
 Quæ conflantur, lacrimis simulare videntur;
 Quæ non finguntur, cordis secreta fatentur.

Ad verum cogor fletum, dum mesta recordor,
 Quod mors Olbertum tulit abbatem michi quartum,
 Membra decens, sponam caput a caput est michi ra-
 [ptum.]

Hinc membris tibi virtus fuerit specialis,
 Affectus grati, letis vel tristibus apti;
 Metis solamen, letis fuerant moderantibus;
 Cuncta probanda probans, et nomen moribus or-
 [nans.]

Morum rumorem gratiam, seu thuris odorem,
 Hic emittebat, nec se celando latebat.
 Nam sic pleris erat, quoniam magis inde placebat.
 Hic michi multorum caput est et causa bonorum,
 Virque Deo gratus, bona quæque parare paratus,
 Uique satis cæcus, mala quæque cavere peritus;
 Singula dispensans, et rem pro tempore pensans,
 Vivebat Christo, solvens sua mania mundo.

Nunquam plus sibi se voluit, set se magis in se
 Continuit, curâ semper cohibens moderata,
 Et crescens in se, casum non peritit a se.
 Viveret ut iuste, tenuit manus hunc tua, Christe;
 Quæ sustentatus, per te fuerat tibi gratus.

Fonte fructus oris, grato moderamine cordis
 Norat dicendi tempus, noratque docendi,
 Doctis dicendi, non doctos digna docendi,
 Inter discipulos et dogmata digna docentes
 Existens mediis, et utrimque satis moderatus,

VARIE LECTONES.

¹⁰⁰ *ô suprascriptum, vocativum casum significans.* ¹⁰¹ *ô super scribitur.*

A Norat personæ dare convenientia cuique.

Quod decuit docuit, dum prudenter bona dixit;
 Quod docuit decuit, post dogmata dum bene vixit.
 O nisi mors raperet, decus hunc et vita deceret;
 Heu mors hunc rapuit, quæ fuit parcere novit.

Hinc dolor, hinc fletus, hinc mentis me tenet estus.
 Vox consolantis cor, cari morte dolentis:
 Quod dicis novi, quoniam tecum tua novi
 Dicam quod nosti, quoniam mecum meâ nosti.

Peccati penam peccans dedit omnibus Adami,
 Et crimen cuncti moriendo iunxit prothoplasti;
 Stat sua cuique dies; tua pauper stat, tua dives.
 Non pauper supplex, non regum cuncta supplex
 Hanc redimit sortem, heu non admittit quia mortem.
 Indicitis operum fas est perpendere verum.

B Horum pleraque monimenta vigent hodieque,
 Abbas Olbertus quibus extitit utilis, aptus,
 In cunctis rebus, petiit quas publicus usus.
 Omnia Christus erat sibi; solus sufficiebat.

Qui sibi danda dabat, quia mens pia danda rogabat
 Dicit prudentem sapientia per Salomonem:
 Letificat matrem sibi quæ genuit sapientem,
 Quod probitas nati fit sustentatio matri,
 Et decus eximium, non sustentatio tantum.
 Gratatur nato mater de se generato,
 Si sibi, sique suis, si gloria posteritatis
 Existens, dictis clarescat clarior actis
 Enituit talis totis hic merito specialis,
 Et tu gaudebas; gratandum quippe sciebas.

Gaudia sperasti; quem desces mater ¹⁰¹ amasti,
 C Remque tenens certam, spem spondebas tibi lon-
 [gam;]
 Sed fuit hæc tua spes, quoniam spes non erat hæc
 [spes.]

Perpetuum mundo nam quid consistit in isto?
 Nil mundo certum, nichil omni parte beatum.
 Spes commissa Deo, stat in hoc certissima certo.
 Abbas Olbertus, felici sine beatus,
 Cui bene servivit vivens, illi modo vivit,
 Et mortem nescit, quia cum Christo requiescit.
 Mors tulit trunc mundo, longo non abstulit ævo,
 Quis quantusque fuit, quia posteritas memorabit.
 Ergo dolor, fletus cesset tibi, mentis et æstus;
 Det tibi solamen, det ei requiem Deus. Amen.

DE MATHELINO ABBATE.

D Vox consolantis cor, cari morte dolentis:
 Communem sortem vivens evadere mortem
 Quis potuit, seu quis poterit? mors jura tenebit,
 Quæ per prolapsam tenet in mundo prothoplastum.
 Ergo per hunc homines quia mors transivit in
 [omnes,]

Cum sint mille modi mortis, mors una timori
 Est homini cuique, mortem metuit sibi quisque;
 Sed bene quis metuit? Sibi qui metuens bene vivit.
 Huic mors non dolor est, qui finit morte dolores
 Mundi, qui nihil cum sint nequeunt numerari;
 Cum sint innumeri, prorsus nequeunt superari

Uniri Christo nisi sit pia sollicitudo.

Est honor æternus, quem dat caris sibi Christi.
[stus.]

Nunquam deficiet, quia sufficientia fiet
Ex ipso, per eum, per quem sunt omnia rerum.
Abbatem quintum tibi defunctum Mathelinum
Cur fles grex Christi? Letare, quod hunc habuisti
Dispensatorem, non solo nomine patrem
In re communi, qui non sibi commodus uni
Vixit avis rara, sed raro munere cara.
Ore, manu gratus fuit, omnibus omnia factus.
Hunc morum gravitas, vitæ decoravit honestas;
Verus amor Christi, splendor, fervor fuit isti,
Nam sibi fervebat, splendens aliis radiabat,
Suppositus lignis velut ardet et emicat ignis:
Et fraternus amor, tanquam radicibus arbor
Fixa bonis, fructum gratum reddebat et aptum.
Istius cura stant quæ fuerant ruitura,
Rebus in adversis turris fuerat quasi fortis;
Vivens discrete, curaus curanda modeste.
Prefuit iste gradu, set recto profuit actu.
Justis adniti norat pravisque reniti.
Immitis mitem, sed et impatiens patientem
Mirabatur eum, sibi proponens imitandum.
Dicens dicenda faciensque prior facienda
Vitavit culpam, laudem meruit sibi multam.
Panis meroris fuit huic potusque doloris
Carnis claustra pati, differri nec sociari
Christo, cujus amor sibi tunc erat intimus ardor.
Et terram terræ reddens, animam tibi Christe,
Mundo subtractus, letatur pars tua factus,
Hunc vitæ fragilis si noxa tenet venialis.
Nam viciis nemo sine nascitur, est sine nemo.
Christi grex ora, precibus delere labora.
Votis placari vult Christus, vultque rogari;
Est, cum sit justus, pius; est ignoscere promptus
Hec sibi dicenti dicit grex talia Christi:
Quod suades faciam, rem jure mones quia justam.
Umbras culparum tetras princeps tenebrarum
Non huic, non nostris defunctis, ingerat hostis;
Sed sit eis requies, sit lux per secula perpes.
[Amen.]

DE THIETMARO ABBATE.

Vos consolantis cor, cari morte dolentis:
Anceps est mundus, præceps fluitat sibi cursus;
Rebus mundanis miscentur tristia letis,
Succeduntque sibi, quia sic currit rota mundi.
Herens instabilis, nullus poterit stabiliri.
Transit cum mundo, qui non bene vivit in illo.
Qui sequitur Ihesum, felix conregnat in ævum.
Et quis eum sequitur? Qui mente sequens imitatur.
In rebus mundi spes est incerta futuri;
Multos ipsa tamen cogit perferre laborem,
Incertum finem, certum prebendo laborem.
Migrat ab hac vita felix, cui sit via vita
Christus, quique viam talem, meruit quoque vitam.
Christe vivam, vitam te promeruit sibi veram

A Abbas, qui sextus nobis fuerat Thiemarus,
Vir simplex, rectus, patiens, humilis, tibi gratus.
Gloria, divitiæ, ceu puncto mobilis horæ
Permutant dominos, quos vano scemate nudos
Anfert huic mundo mors, non placabilis auro.
Hæc homo dum cernit, quid terra cinisque superbit?
Quid cuivis cupido prodest mundana cupido?
Cur studet ambire, cum reges cernit obire,
Et cum rectores mors abripit inferiores?
Mundum cum linquunt, de mundo sumpta relin-
[quant]

Et mundanarum jam nudi divitiarum,
Secum sola ferunt bona, vel mala quæ meruerunt.
Sed felix exit, qui dum vixit, bene vixit.

B Justorum consors, ut penarum foret exors,
Per portam vitæ, Christum, sed non aliunde
Intrans, augmentum pater hic meruit meritum.
Nempe gregi Christi servivit more ministri,
Correxitque pii dans dogmata more magistri,
Se studii formam præbens, vitæ quoque normam.
Moribus inculti, tali sub vomere culti,
Ornatum morum fructusque dabant animorum;
Justi qui fuerant, cum justo proficiebant.
Stringens spiritui se compede spirituali
Se tibi subjecit Ihesu⁷⁰³ carnemque subegit,
Illam spiritui nunquam passus dominari,
Quin potius subdi cogebat et extenuari,
Sic magis imbellem cupiens quam ferre rebellem.
Hæc sibi dicenti, dicit grex talia Christi:
C Vera refers, paucis perstringens plurima verbis.
Justa docens, injusta cavens, pater hic bona sua-
[dens]

Hoc studio crevit, gratus, spernendaque sprevit;
Hic morum meritis ad onus promotus honoris,
Intendens oneri superintendebat honori,
Remque decusque dabat sibi, quod prudenter agebat,
Ut tempus, probitas, res, seu posebat honestas.
Justiciæ cultor fuit, hinc inimicus et ultor
Peccati pedicam non inveniens inimicam.
Si ferus accedat, sua dampna gemendo recedat.
Hic vivat melius, fuerat cui vivere Christus. Amen.

DE LIETHARDO ABBATE.

Vox consolantis cor, cari morte dolentis:
Nulli perpetuus mundanarum datur usus
Rerum; sunt oneri, quæ sunt ad tempus honori.
Mundi contemptor, felix mercabitur emptor
Pro gazis mundi, gazas et gaudia celi;
Emptor erit felix, et commutatio felix
Quæ dabit emptori, quod ei sit semper honori.
Cælestis patriæ concivem civibus esse,
Mente frui Christo, mundo meritis superato.
Pistica ceu nardus redolens abbas Liethardus
Septimus accessit, qui nullo turbine cessit,
Quin pastor verus, pravis ratione severus
Esset, mansuetis mansuetus, gratus honestis.
Non honor huic sed onus fuit, exilium quoque
[mundus].

VARIE LECTIONES.

⁷⁰³ ó superscriptum.

**Vanis non hesit sed Christo gratus adhesit,
Huic herere bonum reputans, sibimet fore summum;
Nec se frustrari, sed sic vivendo beari.**

**Et speculum factus, sacros crescebat in actus;
Excellensque gradu, fuit excellentior actu,**

**Apte proficiens, apte profectibus addens,
Christum præponens, usu presentia tangens.
Reddebat gratum semper Christo famulatum.**

**Ad tempus mundum retinens ad corporis usum,
Instanter gratum justis gradiens iter artum,
Multorum tritum jam per vestigia patrum,
Intuitur mentis direxit despicientis**

**Mundum cum pompis, Christum solum sitientis,
Atque cibo tali cupientis mentis cibari;
Est non carnalis quoniam, sed spiritualis.**

**Temporis accessu, vitii cujusque recessu
Gratior, et morum cum successu meliorum,
Certans optatam tandem contingere metam,
Esuriit, sitiit, flevit, sudavit, et alsit,**

**Totum se gratum Christo præbens holocaustum
Et non mente levi reputans quam sit brevis ævi.
Tempore quam parvo maneat mundana propago,
Spe finis mentem firmabat dura ferentem ,**

**Ad Christum finem tendens, sine fine manentem
Quo consummatus gaudet sine fine beatus,
Quisquis eum vita digne dilexit in ista.**

**Persistens cepto, nulli male cessit inepto,
Moribus et facto certans melioribus apto,
Et redimens tempus, gratos in tempore fructus
Reddebat, studiis addens operam probitatis.**

**Hæc sibi dicenti dicit grex talia Christi :
Vera refert, fateor; verum non inficiabor,
Dignum commendas ut digno digna rependas,
Hic verus pastor, Christi sollers imitator,
Verborum parvus, sed honori moribus aptus,
Ut decuit vixit, quia non soli sibi vixit;
Plus aliis de se quam proficuus sibi per se,
Præfuit ecclesiæ, sit cum Christo sine fine. Amen.**

DE ANSELMO ABBATE.

Vox consolantis cor, cari morte dolentis :

**Nomine signat homo, carnis sibi quæ sit origo.
Nomen commune, proprium non, sed generale.**

**Te tibi pandit homo, fragilis similis quoque limo.
Heu vix subsistis, substantia spiritualis,**

**Ni corpus vegetet, tibi quam Deus addit et aufert;
Addit victuro, jubet auferrî morituro.**

**Flos mundi marcet, probitas laudatur et alget,
Laus est non ficta, quam confirmant pia facta**

**A Clarus divina, mundi quoque philosophia,
Abbas Anselmus, morum probitate probatus,
Extitit octavus nobis, digne memorandus;
Vir prudens verbis et discretæ gravitatis,
Et persona decens, ad nomen moribus addens
Esset quod gratum cunctis et suscipiendum.**

**Interpellatus de re quacunque rogatus,
Esset difficilis nodosaque questio quamvis,
Se percunctanti prorsus non abnuvit ulli,
Quin responderet responsaque grata referret,
Nodos prudenter solvens et sufficienter.**

**Gratus dicendo fuerat, gratusque docendo,
Norat oportune quia dicere congrua cuique.
Cum sollers faceret quod seque suosque deceret,
Noxia vitabat, simul et vitanda docebat,**

**B Gnarus metiri sua, se, metuensque futuri,
Ut res poscebat, prudens prudenter agebat.
Extitit omnino major sibi sollicitudo,
Ne mundi curæ si plus justo sibi caræ**

**Essent, tardari posset, nec ei famulari,
Qui curas supplet majoraque munera confert
Quam sperans poscit, si non sperando tepescit.
Spe certus tali, certabat spirituali**

**Desudans studio famulari sedule Christo.
Non rudis aut operum seu justiciæ studiorum,
Sic exercitium simul exercebat eorum,
Esset ut in voto sibi, nil præponere recto.**

**Ergo regens mentem, sed non rationis egentem,
Nil non proficuum, nil non temptabat honestum.**

**C Non dubiæ mentis, certis incerta timentis,
Quod sponsor verus dat dilectis sibi Christus,
Cordis devoti studuit probitate mereri,
Justos mirari justosque studens imitari,**

**Actu consimili certabat eis sociari,
Omnia mundana reputans virtute minorâ
Mentis, naturæ quæ mundiciam tenet in se.
Hanc sectabatur, per eam quia Christus aditur,**

**Et memor ipse sui, memor et super omnia
[Christi]**

Se sibi non tanti fecit, Christum sibi quanti.

**Huic se committens et mente fideliter herens,
Mundo defunctus. vivat justis sociatus.**

**Hæc merces operum sit ei sine fine bonorum,
Hæc mundanorum requies finisque laborum.**

**D Fratres, quæ turbet vos jam querimonia, cesset;
Omnipotens sit spes, sit vobis anchora, sit res,**

**Omnia sit vobis, et multiplicans bona vobis,
Addat rectores fratresque bonis meliores. Amen.**

DE COMBUSTIONE MONASTERII GEMBLACENSIS

AUCTORE GUIBERTO (901)

**Expeditiam paucis, si tamen præ dolore suffi- circumvallantis me, hoc est miserabilem ruinam et
ciam, lachrimabilem causam gemitus et tristitiæ destructionem ecclesiæ nostræ, in qua fere usque**

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁹³ codex hic signum paragraphi habet, quod nos versu 45 adhibendum duximus. ⁷⁹⁴ proficiens fortasse initio scriptum erat. ⁷⁹⁵ fa in loco raso. ⁷⁹⁶ mundumque legebatur primo. ⁷⁹⁷ in loco raso. ⁷⁹⁸ cure corr. care. ⁷⁹⁹ insertum. ⁸⁰⁰ Sequitur destructio vel potius combustio monasterii Gemblacensis quæ facta est [deest

NOTÆ.

(901) Abbas fuit a. 1195-1205; obiit a. 1208.

ad mortem periclitatus sum. Oppidum nostrum in A confine Lovaniensis ducatus et Namurensis comitatus situm esse dinoscitur, quod ei saepius factum est in laqueum et eversionem et scandalum, et ad insidias sanetificationi, et in diabolum malum. Orta itaque nuper similitate inter duces (902) et comitem (903) [an. 1185], comes idem improvisae illud cum exercitu suo circumdedit, et immisso igne in munita, id est ⁷⁰¹ foris vallum et murum offendit, penitus depopulatus est. Cum vero nihil tale vereretur, flabris ventorum, qui vehementissimi iasurgebant, subvehentibus, favillae flammantes per cuncta oppidi interiora disperas sunt, et ita totum simul et oppidum et monasterium ferventissimo incendio consumptum est, ut in oppido nulla domus praeter duas humilimas, recenti humo abductas, et in claustro ne una quidem officina iusta remaneret. In qua exustione cum missam matutinalem ad altare minus cantarem, nolens aliquid imperfectum relinquere, tardius paene quam debui ad tutelam me contuli. Nam sacris exustis vestibus, cum praer ignibus late jam omnia vastantibus, foras erumpere non possem, in vicinias, quod patebat, sacrarium ingressus, quatuor ibidem e fratribus meis marrentes et anxios inveni. Quo in loco praeter spem undique vallantibus nos flammis, fumo et calore ita exaestuavimus et suffocati sumus, ut duo ex his graviter laederentur sed evaderent, ego et alii duo angustiati, terrae sine spiritu instar mortuorum usque ad vesperum decubaremus. Sed me per auxilium Dei et sancti patroni nostri Guiberti superstitie, iidem duo socii martyrii mei post paucos dies rebus humanis excesserunt. Sed, sicut scriptum est in prophetis, auditus auditus, contritio contritioni, et terror terrori superveniet (*Isach.* vii, 26.), et residuum locustae comedit brucus (*Joel.* i, 4.), nono combustionis die praedictus comes Namurensis, ascito sibi comite Hanoniensi, nepote suo ex sorore, deus multitudine gravi oppidum circumdedit et quibusdam in locis dirutis muris intravit utriusque exercitus, et ubique liberrime discurrens, — omnes quippe imparatos et nihil horum aliquatenus metuentes invenerat — universa quaecumque superfuerant diripuit. In qua direptione nihil nobis, nihil burgensibus vel populo terrae, qui inibi sua convexerat, relictum est. Animalia quaeque et altitia domestica aut cremata, aut ab hostibus abducta; nullus sacris vel altaribus honor impensus est, adeo ut in medio presbyterio coram principali altari, et per tota utriusque ecclesiae spatia, et pedestri et equestri carta-

A mine congrementibus hinc nostris, hinc adversariis, multi interficerentur, monachi ipsi et sacerdotes discuterentur et spoliarentur. Nullus fratrum prorsus indempnis evasit. Horreo referens; unus leali telo per latera adacto continuo oppetiit, alius ita nudus ab eis relictus est, sicut cum natura ab utero matris in lucem produxit. Sed quid quaeror de ceteris? Ipsi abbati cum reliqua veste et caligas detraxissent, nisi a quodam sibi noto vix excusatus, per horrentis noctia tenebrae nudus et solivagus diffugisset. Et ut cepta prosequar, nulla in direptione praedicta vel foemineo sexui penitus reverentia, quin et ipsae mulieres nude dimitterentur, nulla omnino lactentibus misericordia exhibita est; sed et matres vestibus exutas, et filii ab uberibus matrum distracti, contra naturam jura cum maxima parte burgensium in captivitatem traducti sunt. Itaque hostes spoliis nostris ditati, et ad propria cum triumpho et tripudio reversi, laeti pro victoria super miseris nostris plaudunt hodie, dicentes, quod vix in qualibet ampla civitate tantas se sperarent inventuros divitias, quantae apud nos inventae sunt. In hac quoque destructione pejus mihi aliquid contigit quam in conflagratione, quoniam et capella, id est apparatus missae, quem honestissimum habebam, et reliquias, quas super aurum et topasias diligebam, sed et considerabile oculorum meorum, id est beati Martini vita, in cujus vitamica descriptione aliquantum ⁷⁰² desudaveram, et quicquid librorum ab ineunte aetate confeceram, vestes quoque omnes praeter eas quibus indutus eram, et ut brevi multa colligam, cum propter infirmitatem alias quietis gratia evectus essem, omnia mea ab hostibus sublata sunt ⁷⁰³.

Nunc cum caetera tantae miseriae sociis sub divo ⁷⁰⁴ in parietibus instar nicitocoracis ⁷⁰⁵ sine laeto gemens sedeo et fleo, quoniam versus est in luctum chorus noster. In majori ecclesia, utpote homicidiis profanata, nec legitur, nec cantatur, sed in cripta quadam utcumque divinum explorans officium, Gravabat me quoque vehementius, quin ⁷⁰⁶ et plurimos mecum inclementia caeli et inaequalitas aeris nunc aestu, nunc frigore, nunc ymbribus saevia et crebris, tam die quam nocte diversis modis nos affligentibus ⁷⁰⁷, cum nulla domorum, quibus ab his protegimur ⁷⁰⁸, igne cremata tecta superessent. Angebar nihilo minus maxime, quod majus altare apostolorum Petri et Pauli solemnitate missarum carebat a die incensationis templi usque ad introitum meum in abbatiam, nomine super illud audente divina celebrare, eo quod camera testudinis supervo-

VARIAE LECTIOES.

2.] anno 1157. a prima sui combustione anno tricesima quam quidem miserandam destructionem Guiberti post ejusdem monasterii factus abbas ac etiam monasterii Florinensis, vir sane omnium iudicio sanctissimus, his deplorat verbis: haec praemittunt codices 2. 3, Guiberti litteras erronee interpretantes de combustione anni 1136, quam tamen de conflagratione a. 1185 agat; cf. Ann. Lobenses SS. T. IV et Gisleberti chronicon p. 150. Continuatio Sigeberti Aquicinctina annum 1186 habet, SS. T. VI. p. 424. ⁷⁰¹ idē 2 idem Lambecc. ⁷⁰² aliquantulum 3. ⁷⁰³ deest 2. ⁷⁰⁴ dio 3. ⁷⁰⁵ nyctocoracis 3. ⁷⁰⁶ quia 2. 3. ⁷⁰⁷ affligebant 3. ⁷⁰⁸ protegeremur 3.

NOTAE.

(902) Heinricum.

(903) Heinricum.

lata, ligatura cimenti propter imbrium infusionem penitus destituta, ruinam suam et mortem subtilem incedentium minari videretur. Hinc etiam non minimum affligor, quod deambulatoria totius claustris pæne omnia, nullum nisi solius cœli tectum habentia, toto brumali tempore limo et cœno plena, possessoribus suis intrandi, sedendi vel quiescendi oportunitatem nullam præbent. Denique seculares quidam filii Belial, armis iniustitiæ utentes, et nos persequentes, nostra quoque invadentes et sibi usurpare conantes, ecclesiam impugnabant. Pro cuius bonis tuendis, ut nobis semper moris est, superno facti præsidio, non viribus sed precibus, non jurgiis sed sanis nos armantes consiliis, æque illis resistimus. Sed quid de externorum vel inferiorum persecutorum inquietatione conqueror? Quum ipsæ

A summæ⁷⁹⁹ potestates et principes nostri, hi saltem qui nos ab illorum infestatione ubique et indolenter tueri ex debito tenebantur, Albertum de Cuch⁸⁰⁰ dico episcopum nostrum, et Mathildem ducissam Lovaniensem, dum viro suo Jherosolimis peregrinante (an. 1197), sola dominaretur in terra, episcopus terram quandam diu ab ecclesia possessam, uterque autem duarum personatus ecclesiarum quæ nostræ sunt ab alio Alberto, fratre ducis, ad reconstructionem claustris nostri, pro guerra patris ejus combusti, nobis dudum collatos, auferre summa vi temptantes, tantis nos damnis et cladibus affecerunt, ut, cum ipsi magnis æque cladibus ante mortem confecti, jam exspiraverint (904), damna ipsa quæ nobis intulerant, longo nos fatigantes incommo-
B commo, per singulos annos adhuc respirent⁸⁰⁰.

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁹⁹ cum nos s. p. 3. ⁸⁰⁰ aich. 3. ⁸⁰¹ Hic textitur miraculum quod hujus combustionis occasione accidisse sic refert Sigebertus in fine Cronice sue. *Discordiarum malum etc. usque Hæc Sigebertus in cronica sua completa ab Anselmo abbate nostro 2. Verba sunt Anselmi abb. qui croniceam Sigeberti augmentavit in fine. Discordie malum etc. usque Hæc Anselmus abbas Gemblacensis 3.*

NOTÆ.

(904) Episcopus a. 1196 consecratus, a. 1200 obiit, ducissa circa annum 1211, post quem igitur litteræ scriptæ sunt.

VITA WICBERTI

INCIPIUNT CAPITULA IN VITA SANCTI GUICBERTI.

1. De generositate parentum sancti Guicberti.
2. Quod per gradus ætatum gradus virtutum ascenderit.
3. Quod seculo renuntians, cingulum militiæ deposuit.
4. Quod fundum proprietatis suæ Gemmelaus Deo et sancto Petro ad fundandum cœnobium delegavit.
5. Quod Gilda avia ipsius ei ad hoc ammentulata est.
6. Quod Ertwinus ex canonico monachus familiaritate sua eum ad bonum magis incitavit.
7. Quod etiam sibi abrenuntians, monachicam vitam appetiit.
8. De nobilitate et religione Gorziensis monasterii, et quod ibi monachus factus sit.
- 9.⁸⁰⁰ Quod Gemmelacenses fratres ad exemplar Gorziensium instituit.
10. Quod Ertwinum Gemmelacensi cœnobio abbatem præfecit.
11. Quod Otto imperator maliloquorum malivolentia rejecta, Gemmelacense cœnobium auctoritate imperiali munivit, eique in omnibus immunitatem attribuit.
12. Quod cartam de rebus ecclesiæ conscriptam primo imperiali deinde apostolicæ sedis auctoritate legaliter roboravit.
13. Quod Heribrandus maritus Reinuidis sororis sancti Guicberti Gemmelacense cœnobium usurpavit, ejusque iniustitiam sanctus vir ad tempus mitigavit.
- 14.⁸⁰⁰ Quod de gente Ungarorum multos ad Christum convertit.
15. Quod ad fratrem karitatis collegium multos undecunque animavit.
- 16.⁸⁰⁰ Quod post ad cœnobium Gorziense regressus est.
- 17.⁸⁰⁰ De obitu ipsius.
18. Quod corpus ipsius Gemmelaus relatum est.
- 19.⁸⁰⁰ Quid Ertwinus abbas in epistola sua de eo scripsit.

INCIPIT VITA SANCTI GUICBERTI⁸⁰⁰

EX⁸⁰⁰ LAICO MONACHI

FUNDATORIS GEMMELACENSIS COENOBII

CAPITULUM 1. Insignis pater Wicbertus, in pago C poris ad exemplum creditur esse datus. Cujus avum Darnuensi⁸⁰¹ feliciter natus, hominibus illius tem- Rodingum⁸⁰⁰ et aviam Gislam, patrem quoque Li-

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁰⁰ e regione hujus capituli obelus rubro colore conspicitur — indicans hoc caput in textu excidisse. ⁸⁰⁰ Hoc caput atramento nigriori insertum est, et textus ejus initium in loco unde alius textus abrasus fuerat habetur. ⁸⁰⁰ hæc atramento nigriori scripta sunt, et caput 19. æque ac cap. 14. insertum esse apparet. ⁸⁰⁰ Guiberti 2. 3. constanter usque ad cap. 8. ⁸⁰⁰ ex I. m. desunt 2. 3. ⁸⁰⁰ Germsiensi 5. ⁸⁰⁰ rodigum 4. redingum 5.